Arif Oruç'un *Yarın'ı* (1933)

HAZIRLAYAN *Mete Tunçay*

Bogazici University Library
39001101337676
14

İletişim Yayıncılık A.Ş. • *Tarih-Politika Dizisi 4* • ISBN 975-470-192-X

1. BASKI © *İletişim Yayınları, İst. 1991*

KAPAK *Ümit Kıvanç*
DİZGİ *Maraton Dizgievi*
DÜZELTİ *Sezar Atmaca*
KAPAK BASKISI *Ayhan Matbaası*
İÇ BASKI ve CİLT *Şefik Matbaası*

İletişim Yayınları
Klodfarer Cad. İletişim Han No.7 Cağaloğlu-İSTANBUL Tel: 516 22 60-61-62

Adalet Ağaoğlu
kitaplığı

Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi
30 -10- 2001
Boğaziçi University Library
near
DR
590
.078
1991
c.2

SUNUŞ

BOĞAZİÇİ
ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANESİ
425504

T.C.'nde Tek-parti yönetimi (1925-45) döneminde, muhalefet doğal olarak yasaktı. Dolayısıyla, o döneme ilişkin bilgilerimiz, bize kalan, genellikle iktidar açısından yazılmış belgelere dayanıyor. Yalnız iktidarın doğru söylediğine, gizli ve yasa-dışı muhalefetin ise gerçekleri hep saptırdığına inanmak, bunun tam tersini kabul etmek kadar safdillik olur. Ama muhaliflerin karşı çıkışları, tarihsel gerçeği yeniden kurmaya çalışırken, eleştirel bir dikkatle yararlanılabilecek -hatta yararlanılması zorunlu- kaynaklardır. Arif Oruç'un 1933'te Bulgaristan'da (eski yazıyla) yayımladığı *Yarın* broşürlerini, bu gözle görmek gerekir.

❋

19 Eylül 1948'de İstanbul'da kendi başkanlığı altında birkaç gemi inşaat ustasının birleşmesiyle ortaya çıkan ve 1950 genel seçimlerinden sonra, işçi nüfusu kalabalık illerde örgütlenmeyi amaçlayan *Müstakil Türk Sosyalist Partisi*'nin

BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ

kurucusu Arif Oruç, DP'nin bu seçimlerle başa geçişi daha beşinci ayını bile doldurmadan, 9 Ekim 1950'de öldü. (Bu parti için bkz. Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasî Partiler,* 1. basım, s. 735-36.) Hep solda kaldığı söylenemese bile, maceraperest gazeteci Arif Oruç'un solculuğunun otuz yıllık bir geçmişi vardı.

❄

Türkiye'de 1950 yılı dolaylarında, Amerikan basınından derleme özetler veren *Readers' Digest* taklidi,hatta tercümesi *Bütün Dünya* dergisi moda olmuştu. Bunun bir de yerlisi üretildi: *Bütün Türkiye.* Arif Oruç'un ölümü üzerine, *Milliyet*'te çıkan bir yazı, *Bütün Türkiye*'nin 1950 Ekim ayına ait 5'inci sayısında alıntılanmıştır. Önce, Arif Oruç'un eski can düşmanı ve yeni patronu *(Milliyet*'in sahip ve başyazarı) Ali Naci Karacan tarafından kaleme alındığı anlaşılan bu yazının tamamını, yer yer notlayarak aktaracağım. (Söz konusu makalenin fotokopisini bana veren Dr. Ali Birinci arkadaşıma teşekkür borçluyum.) Sonra da, yedi sayı çıkan *Yarın* broşürlerinin eksiksiz çevrimyazılarını vereceğim.

❄

Atatürk *Nutuk*'ta, Arif Oruç'un çıkardığı "İslâm-Bolşevik" gazetesi *Yeni Dünya* yazarlarından Nizamettin'i (Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu: 1901-1970) Arif Oruç'un "hemşirezadesi" diye anlatır. Nizamettin Nazif merhum ise, Arif Oruç'un Babıâli'deki lâkabının "dayı" ve kendi yeğenliğinin oradan galat olduğunu, bana bizzat söylemişti. Rahmetliye güvenmek caiz değildir, ama bu bilgi kırıntısını da üstümde kalmasın diye buraya kaydetmek istedim.

Mete Tunçay

Fikir ve siyasî hayatımızda yeni merhaleler açmış olan kıymetli mütefekkir ve muharrirlerimizden

ARİF ORUÇ

** Milliyet'ten **

1309'da [1893-94] Elâzığ'da[1] doğmuştur. Babası Elâzığ vilâyet matbaası müdürü ve mektupçusu Ahmet Efendi idi. İdadi tahsili yapmıştır. Ana tarafından Edirne'nin Dimetoka kasabasındandır. Gazeteciliğe 1913'te *Tanin* gazetesinde muhabirlikle başlamıştır. 1914'te eski *Tasviri Efkâr* muhabirliğinde bulunmuştur. Aynı sene içinde Mihran Efendinin *"Sabah"* gazetesi adına Balkanlara siyasî muhabir olarak gitmiş, aynı zamanda Sofya'da *"Türk Sadası"* isimli Türkçe yevmî gazetenin başmuharrirliğini yapmıştır. Bu esnada Atatürk Sofya Ataşesi, Fethi Bey de Sofya Elçisi bulunuyordu. Arif Oruç o günlerde her ikisiyle samimî bir dostluk tesis etmiştir. Balkanlardan döndükten sonra tekrar *Tasviri Efkâr*'a istihbarat heyeti müdürü olarak girmiştir. Mütarekenin en uğursuz ve en müşkül zamanlarında *Tasviri Efkâr*'ın mes'ul müdürlüğünü üzerine almış, işgâl ordularının sansürü ile uzun mücadelelerde bulunmuştur.

İzmir işgal edilip, Aydın Zeybekler cephesi kurulduğu zaman *Tasvir* adına oraya gitmiş ve gazetesine mektuplar yazmak suretiyle Yunan mezalimini ve halkın şuurlu karşı koyma hareketlerini belirtmiştir.

İstanbul'un işgalini müteakip *Tasviri Efkâr* sahibi Talha Bey merhum tevkif edilince, Arif Oruç Ankara'ya kaçmıştır.

1336 Eylül'ünde *"Yeni Dünya"* gazetesini kurmuştur. Bu gazete evvelâ Eskişehir'de sonra Ankara'da çıkmıştır.[2] 26 Ağustos büyük taarruzundan evvel Antalya'ya giden Arif Oruç burada da *"Yeni İzmir"* isimli yevmî bir gazete çıkarmaya başlamış ve yazılariyle millî hareketi desteklemiştir. Bilâhare İzmir'e giderek *"Yeni Turan"* adlı büyük bir gazete kurmuştur.[3] İzmir'den İstanbul'a dönüşte 3 sene kadar siyasî gazetecilik yapmamıştır. Bu sırada eski *Son Saat, Vakit, Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerine "Ayhan" takma adiyle tarihî tefrikalar yazmıştır.[4]

1929 İlkkânununda *"Yarın"*ı neşretmiştir. 8 ay sonra kurulan Fethi Bey'in Serbest Fırkası'nın prensiplerini müdafaa etmiştir.

1931'de yapılan Basın Kanunu ile gazetesi kapanınca Yunus Nadi ile yaptığı münakaşada söylediği bir sözü yerine getirmek için bir kundura boyacısı dükkânı açarak hayatını kazanmaya başlamıştır.[5]

1933'te memleketi terketmeye mecbur olmuş ve *"Yarın"*ı broşür olarak Paris ve Sofya'da, gazete olarak Şumnu'da neşretmiştir.[6] Anavatana 1937 Ağustos'unun 17'nci günü dönmüş ve tevkif edilmiştir. Savcının idam talebine karşı ağırcezada beraat ederek serbest bırakılmıştır. 1946 Kasım ayına kadar *Son Posta* ve *Tasvir* gazetelerinde Ayhan imzasiyle tarihî ve edebî tefrikalar yazmıştır.

Basın Kanunu'nun değişmesi üzerine 1946'da *"Yarın"*ı tekrar çıkarmış ve bir müddet sonra kapatmıştır. O günden-

beri hayatını yine tefrika yazmak suretiyle kazanmakta idi. Son eseri *Milliyet* gazetesine yazdığı "Fatih Sultan Mehmet" isimli tarihî tefrikasıdır.

Arif Oruç'un 35'i mütecaviz Arap ve Lâtin harfleriyle çıkmış eseri mevcut olup ekserisi tarihîdir.

Türkçeyi iyi bilen, iyi yazan, lisana tasarruf eden, gramer hatalarından uzak kalmış yazılar yazan, nihayet ansiklopedik malûmatı olan, ifadeyi vuzuhtan düşürmiyen, mefhumu güçleştirmiyen muharrirdi.

Arif Oruç'un tarihçilik hüviyetiyle beraber, bir de sosyal dâvalar üzerinde duran hüviyeti vardı. (Debbağlar Mahallesi), (Birkaç Kuruşun Mürtekibi), (Ferhat Onbaşı) isimli romanları, içtimaî yazılarımızı neşterliyen o güzel eserlerdendir ki, şimdiye kadar bu ayarda bir tahlil, terkip ve dâva romanı yazılmamıştır. Bunu tekzib edilmekten korkmıyarak iddia edebilirim.

Mücadele ve mücahede adamı Arif Oruç, bu memleketin siyasî tarihi yazılırken unutulmıyacaktır. Millî harekâta yalnız kalemiyle değil, silâhiyle katılan, cephelerde düşmana kurşun atan Arif Oruç, vatan vazifesini başardıktan sonra siyasî hayata atılmış, idare sistemindeki fena gidişi, tenkid etmiş, tutulan yolun kötü bir yol olduğunu korkmadan haykırmıştır. O zamanlar Başbakan olan İsmet İnönü'ye karşı açtığı mücadele, yaptığı hücumlar, onun siyasî hayatının en temiz ve güzel örneklerindendir.

Arif Oruç çok genç öldü. Hapishanelerin rutubetli ve zehirli havası, muhtelif ameliyatlar, hastalıklar onu harap etmişti.

Hastalığına rağmen fikrî ve siyasî mücadelede yine demir gibiydi; gençlere rahmet okutacak derecede enerjikti, dinamik zamanlarında yaptıklarını hâlâ ferah ferah yapabiliyordu.

Fikren yüksekti. Kuvvetli bir kalemi, yaman bir mantığı, iyi bir görüşü vardı. Ölümü basın âlemi ve memleket için bir kayıptır.

AÇIKLAMALAR

(1) Arif Oruç, kendi ifadesine göre, Dimetoka doğumludur.

(2) Çerkes Ethem'in parasıyla Eskişehir'de yayımlanan "İslâm Bolşevik Gazetesi" (Seyyare) *Yeni Dünya,* daha sonra Ethem resmî TKF'ye katılınca, Yunus Nadi'nin Anadolu'da *Yeni Gün*'ünün yanısıra, bu partinin ikinci yayın organı olarak Ankara'ya taşınmış, Ethem'in tasfiyesi sırasında da kapanmıştır. 9 Mayıs 1921'de İstiklâl Mahkemesi, Arif Oruç'un tutuklu kaldığı süreyi yeterli görerek hükûmetin uygun göreceği bir yerde oturtulmasına karar vermiş; Eylül'deki aftan sonraysa Kasım başlarında *Yeni Dünya*'yı yeniden yayımlamaya başlamıştır. Gazetenin bu kere ömrü 1922 Ocak ayı ortalarına kadar sürmüştür. (Benim *Eski Sol Üzerine Yeni Bilgiler* kitabımda s. 220-21'e bakılabilir.)

(3) Antalya *Yeni İzmir*'inin izine rastlayamadım. İzmir *Yeni Turan*'ının ise (Ankara'daki) Millî Kütüphane'de (1962 SÇ 268 numarayla kayıtlı), 1924 yılına ait bir (306.) sayısı vardır ("Yalnız millete istinat eder. Bitaraf... siyasî gazetedir"). Aşağıdaki haberden anlaşılacağı üzere, Arif Oruç tam da Hilâfetin kaldırıldığı gün, *Yeni Turan*'a İzmir'de bir Hilâfet Kongresi'nin toplanacağına dair bir manşet atmıştır. Bunun üzerine, Bakanlar Kurulunca gazetesi kapatıldığı gibi, kendisi de mahkemece hapse ve para cezası ödemeye mahkûm edilmiştir.

BİR GAZETECİNİN MAHKÛMİYETİ

Arif Oruç Bey hapse ve cezay-ı nakdîye mahkûm edildi.

İzmir'de Heyet-i Vekile tarafından tatil edilen Yeni Turan *gazetesinin sahib-i imtiyaz ve sermuharriri Arif Oruç Beyin muhakemesi hitam bulmuştur. Mahkeme bervech-i âti kararı tebliğ eylemiştir:*

"Yeni Turan gazetesinin 4 Mart 340 tarihli nüshasında tehdiş-i ezhanı mucip masnu' havadis neşreylediği iddia kılınmasından dolayı maznun-u aleyhüma mezkûr gazetenin sahib-i imtiyazı Arif Oruç ve müdir-i mes'ulü Ali Bahri Beyler hakkında icra kılınan muhakeme neticesinde; maznun-u aleyhümadan Ali Bahri Beyin müdir-i mes'ullük sıfat-ı kanuniyesinin resmen makam-ı aidince kabul edilmemiş olmasına, bu cihetin Arif Oruç Bey tarafından indelmuhakeme tasdik ve teyit edilmekte bulunmasına mebnî makam-ı iddianın tecziye talebi varit görülmemiş olduğundan hakkında tayin-i cezaya imkân görülmemesi hasebiyle adem-i mes'uliyetine ve Arif Oruç Beye gelince maznun-u mumaileyh mevzuubahs olan maznuniyetini müstelzim bulunan mezkûr gazetenin 4 Mart 340 ve 18-33 numaralı nüshasının birinci sahifesinde (Nisan ayında İzmir'de bir Hilâfet Kongresi akd-i ictimâ eyleyecektir) sernamesiyle ve büyük hurufatla İstanbul Muhabir-i Mahsusunun iş'arına atfen neşrettiği telgrafnamenin masnu', yani kendisinin evvel ve âhir sebk eden ikrar-ı mu'li ve gazeteler münderecat ve tahkikat-ı müeddâsıyla mertebe-i sübuta vasıl olmasıyla ve her ne kadar maznun-u mumaileyh hareketinin müstelzim-i mücazat olabilmesi için işbu fiilin suiniyetle mübtenî olma-

sını müdafaaten serd ve beyan etmekte ise de, Beyrut'ta münteşir bir havadisi İstanbul'a izafe ile İstanbul muhabir-i mahsusunun muhayyel bir telgrafına istinat ettirerek bu rivayetin İstanbul'da mevcut bulunduğu fikrini vermekte bir sebeb-i makul ve meşru gösterememiş olması delâletiyle suiniyeti aşikâr olmasına, hadisat itibarıyla telgrafnamenin siyak-ı ibaresine ve tesvil-i efkârı mucip olduğu kısm-ı Siyasî raporuyla müeyyed bulunmasına mebnî müdafaa-i vâkıa merdut bulunmuş ve Matbuat Kanununun (11.) maddesinde musarrah olan mümessili tabirinin gazetenin şahsiyet-i maneviyesini kendi şahsında temsil eden sahib-i imtiyaza matufiyeti bedihî olmasına nazaran müddeiumumînin adem-i tecziyeye matuf talebinin kabulüne imkân-ı kanunî görülememiş olmakla, hareket-i vâkıasının temas ettiği Matbuat Kanununun 11. maddesi delâletiyle 19. maddesi mucibince tecziyesinin, evsaf-ı kanunîyi haiz müdir-i mes'ul irae edememesi hasebiyle mütemerriden neşre cüret etmiş ve salifüzzikr nüshasında da işbu cürmü irtikâp etmesi keyfiyatı, hakkında esbab-ı şededen addiyle iki mah müddetle hapsine ve takdir edilen 10 lira cezay-ı nakdînin mücazat-ı takdirînin tezyidi hakkında kanuna tevfikan beş misline iblâğ ile elli lira cezay-ı nakdî ahzıyla tecziyesine, veremediği takdirde yine tezyid-i mücazat kanununun 3. maddesi mucibince (125) kuruşa mukabil bir gün olmak üzere ayrıca kırk gün müddetle hapse konulmasına ve masarif-i muhakemenin kendisinden tahsiline kabil-i istinaf olmak üzere vicahen ve muavin Hayati Beyin huzuruyla karar verildi."

İleri, *29 Mart 1924, s. 3*

Arif Oruç daha sonra, 1926 İzmir Suikast Teşebbüsü davası içinde, İstiklâl Mahkemesince tutuklanarak Ankara'da sorgulanmıştır.

(4) Bu tefrikalardan bazıları, sonradan kitap halinde de yayımlanmıştır. Örneğin: (Ayhan takma adıyla) *Fransız İmparatoriçesi Öjeni ve Abdülaziz* (İstanbul: Milliyet M., 1927), Haftalık Mecmua Neşriyatı 5, 92+3 s. ve *Sultan Abdülaziz Nasıl Halledildi, Nasıl İntihar Etti?* iki cilt (İstanbul: Ahmet Kamil M., 1927), 352 s.

(5) Bu paragrafta değinilen zaman diliminde, Arif Oruç'un başından geçen, zorla şaapılan valinin öyküsünü açığa vurması, önce Ali Naci sonra da Yunus Nadi'yle kıyasıya kalem savaşlarına girmesi ve parayla tutulan adamlarca dövülmesi gibi ilginç olaylar için bkz. benim *Tek-Parti Yönetiminin Kurulması* kitabımda s. 278-80. O arada kurmaya kalkıştığı Lâyik Cumhuriyetçi İşçi ve Çiftçi Fırkası'nın programının tam metni, aynı kitabın ekleri arasındadır (s. 418-28). Bu metin, aşağıda verilen programla karşılaştırılınca, önemli benzerlik ve ayrılıklar ortaya çıkıyor.

Yarın'ı kapattıktan sonra, Arif Oruç bazı yakınlarına *Mücadele* adlı bir gazete çıkarttırmış, fakat bu gazetenin de ilk sayısı toplatılarak devamı yasaklanmıştır. CHF Kâtib-i Umumîsi Recep (Peker) Beyin bu konuda partisinin il örgütlerine gönderdiği uyarı mektubu şöyledir:

"Cümhuriyet Halk Fırkası *İstanbul*
Kâtibiumumîliği *8/9/1931*
2280

CHF Vilâyet İdare Heyeti Reisliğine

İstanbul'da (Mücadele) isminde yeni bir gazete çıktı. Bu gazetenin başlığı altındaki yazıda işçi ve çiftçi haklarını müdafaa edeceği yazılıdır. Bundan başka (Niçin çıkıyoruz?) serlevhalı başmakalesinde Hükûmetçe tesisine müsaade edilmeyen işçi ve çiftçi teşekkülünün maksatlarına uyan ifadeler ve ezcümle kol ve kafa işçilerinden, esnaf ve çiftçiden bahseden millî birliği bozacak noktalar vardır.

Gazetenin isminden de ve ilk nüsha başında Fırkamıza tariz etmesinden de anlaşılacağı üzere sahiplerinin gayesi çatışmak, efkârı umumiyeye karşı Fırkamız aleyhine telkinat yapmaktır. Gazetenin kullandığı harflerden ve ilk nüshası muhteviyatından anlaşılan hüviyeti bunun kapanan (Yarın) gazetesinin isim değiştirmiş muhteviyatından bir başka nüshası olduğunu anlatır. Diğer taraftan gazetenin içyüzüne dair aldığımız doğru malûmat yeni teşebbüs sahiplerinin bazı zahirî istisnalarla Yarın gazetesinin tahrir ve tertip heyetleri olduğunu gösteriyor. Yeni müteşebbisler arasında görünürde Arif Oruç, Hâbil Adem, Burhanettin Ali ve Süleyman Tevfik yoktur. Bu malûmata göre Yarın gazetesinde ikinci safta bulunanlar Mücadele gazetesinde birinci safa geçmişler ve birinci saftakiler rollerini ikincilere bırakarak el altından çalışmayı tercih etmişlerdir. Yeni müteşebbislerden Üzeyir Efendi gibi parasız ve vasıtasız ve aynı zamanda Şark demiryolları amelesini ifsat ettiğinden işinden çıkarılarak bugün

bostancılık yapan Arnavut bir şahıs Mücadele gazetesinin tesisi için iki bin lira tahsis etmiştir. Umumî hatlarını çizdiğimiz bu levha eski Yarın ve yeni Mücadele isimli gazetelerin aynı hüviyette ve aynı mahiyette ve hangi menbalardan beslendiği belli olmıyan, bilhassa millî varlık, millî birlik ve millî inzibat fikirlerini tahrip için çalışan vasıtalar olduğunu gösterir.

Yeni vaziyete muttali olan Umumî İdare Heyeti şimdilik tesbit edebildiği bu vaziyetten Fırkamız teşkilâtını haberdar etmeyi münasip görmüştür. Fırka teşkilâtımızın da münasip fırsatlardan istifade ederek Fırka arkadaşlarımızı ve halkı haberdar etmeleri ve tehlikeli telkin ve cereyanlara karşı memleketin umumi bünyesindeki mukavemet kabiliyetini arttırmaları tamimen rica olunur.

CHF Kâtib-i Umumîsi
Kütahya Mebusu
Recep"

Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtib-i Umumîliğinin Fırka Teşkilâtına Umumî Tebligatı: Mayıs 1931-B. Kânun 1932 cilt 1 (Hâkimiyet-i Milliye M., 1933), s. 147-48.

[Mahremdir - Hizmete Mahsustur - Fırka Bürolarında Kullanılacaktır]

Arif Oruç'un altı ay sonra yayımladığı (basın hakkındaki) *Vatandaşın Birinci Hürriyeti* broşürünün geniş bir özeti benim *Tek-Parti...* kitabımda verilmiştir (s. 280-81).

(6) Arif Oruç'un Bulgaristan'a gidişi, muhtemelen, zorla yurt dışına çıkarılma biçiminde olmuştur *(Tek-Parti...* s. 281/dn. 72). *Yarın* broşürleri Sofya'da, gazetesiyse Şumnu'da

yayımlanmış değildir; tam tersine. Ali Naci'nin andığı Paris *Yarın*'larını bilmiyorum. Ama, Bulgaristan'daki Yarın-Kurtuluş Fırkası çizgisinin, Türkiye'deyken savunduğu Lâyik Cumhuriyetçi İşçi ve Çiftçi Fırkası programından belirgin farkları, Arif Oruç'un yurt dışındaki eski Halife'nin çevresi ve Mehmet Ali Beyin Zincire Vurulmuş Cumhuriyet - bkz. *Tarih ve Toplum,* Sayı 91, Temmuz 1991- grubu gibi muhalif güçlerle işbirliğine girmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Yarın broşürlerine CHF genel sekreteri tepki göstermiş, partililerin ellerine geçecek sayıları hükûmete vermelerini istemiştir:

"CHF Kâtibiumumîliği 111 Ankara 6/7/1933

CHF İdare Heyeti Reisliğine"

Bulgaristan'da bulunan Yarın gazetesi sahibi Arif Oruç tarafından Paris'te bastırılan ve tamamen irticaî yazıları ve (Türkiye Kurtuluş Fırkası) programını ihtiva eden Arap harflerile matbu bir broşürün Bulgaristan'dan bazı Bulgarca gazeteler içinde birçok yerlere gönderilmekte olduğu anlaşılmıştır. Teşkilâtımızın bu hususta çok ihtiyatlı bulunmasını ve Fırkamız mensuplarına gelecek bu risalelerin derhal hükûmete teminini rica ederim, Efendim,

R."

... Umumî Tebligat, *cilt 3, s. 21.*

Sofya'daki 1934 Mayıs darbesinden sonra, TC Hükûmetinin isteği üzerine, Bulgarlar Arif Oruç'u Yugoslavya'ya sınır dışı etmişlerdir.

ESKİ DÜŞMANLAR DA DOST OLUR

1930'da, Ali Naci ile Arif Oruç arasında öyle amansız bir meslek kavgası vardır ki; Ali Naci sadece İnkilâp'da hücum yazılarıyla yetinmez, "Vatan Haini Arif Oruç" diye afiş bile bastırır. Arif Oruç da sadece Yarın'daki hücumlarıyla kalmaz, tabancasını çekip İkdam yurdunun üst katında oturan Ali Naci'nin odasını kurşunlar. Aradan 20 yıl geçecek, Arif Oruç, "Ayhan" imzasıyla Ali Naci'nin gazetesinde çeşitli tarihi tefrikalar yazacak yine onun yanında çalışırken hayata gözlerini yumacaktır...

Yarıda bırakılan rum yazısında neler vardı ?

Rumlara ait neşriyat nasıl başlamış, nasıl ve ne için yazdırılmıştı?

Kemal Ahmedi Arif Oruç nasıl kandırmış

Yarın gazetesi nasıl çıkmıştı

VATAN HAİNİ

şunları neşredeceğiz

Dağ başında değiliz!

Arif Orucun evvelki gece silâh attığı muhakkaktır

İkdam Yurdu ... nun kapısı Arif Orucun kapısı önünde atılan kurşunu keşfetti

HÂKİM HUZURUNA ÇIKMAKTAN KORKAN SABIKALILARIN KALPE KURŞUNLARINDAN ASLA KORUMUZ YOKTUR

YARIN

İkdam Yurdu

Fırka teşk

Terkos

Şehir Meclisinde dünkü müzakere

Ali Naci Karacan hakkında oğlunun yazdırdığı övücü biyografi *Dolu Dizgin*'den (1986) bir sayfa. *İnkılâp* gazetesi için, benim *Tek Parti Yönetiminin Kurulması* kitabımın ikinci basımına eklediğim (Cem Yay., 1989; s. 518-19) "İsmet Paşa'nın Besleme Basını" altbölümüne bakınız.

Broşür numarası:

1

Yarın

Kurtuluş Neşriyatı

Fırka tarafından neşr edilen ilmî ve siyasî broşürler

Muharriri: Arif Oruç

Dikkat!

Yarın Kurtuluş Neşriyatı namına neşr edilecek broşür, kitap, gazete vesaire için toptan abone kaydedilir. Abonelerin Balkan fikara Müslümanları için toptan olmak üzere seneliği 600 Bulgar levasıdır. Balkanlar haricindeki ecnebî memleketler için bilâ-istisna "500" Fransız frangıdır.
Abone bedelleri: Sofya'da Stefan Malinof Sokağında 23 numarada Arif Oruç Bey namına gönderilir.

Geçmiş nüshalar on Fransız frangıdır.

Şumnu - İntibah Matbaası

1933

[3, 7, 11, 15, 19 ve 23. sayfaların altına, "Vatandaş, oku, okut ve tanıdığına gönder!" sözleri dizilmiş.]

بروشور نومرسی : ۱

یارین

قورتولوش نشریاتی

فرقه طرفندن نشر ایدیلن علمی وسیاسی بروشورلر

محرری : عارف اورج

دقت !

یارین قورتولوش نشریاتی نامنه نشر ایدیلهجك بروشور ، کتاب ، غزته و سائره ایچون طویدن آبونه قید ایدیلیر . آبونهلرك بالقان فقرا مسلمانلری ایچون طویدن اولق اوزره سنهلکی ۶۰۰ بلغار لهواسیدر . بالقانلر خارجندهکی اجنبی مملکتلر ایچون بلا استثنا « ۵۰۰ » فرانسز فرانقیدر .

آبونه بدللری : صوفیهده ستهفان مالینوف سوقاغنده ۲۳ نومرولوده عارف اورج بك نامنه کوندریلیر .

چکمش نسخهلر اون فرانسز فرانقیدر .

شمنی ـ انتباه مطبعهسی

۱۹۳۳

Yarın'*ın ilk broşüründe sunulan metin, bir parti programı olmaktan çok, neredeyse bir Anayasa tasarısı niteliklerini taşımakta ve kuvvetler ayrılığı ve dengesi ilkelerine göre işleyecek demokratik bir meşrutî monarşiye dönme dileğini ortaya koymaktadır. Öngörülen rejim, yine lâik olacaktır; ama Osmanlı hanedanı içinden seçilecek "Hakan"*, Halife *sıfatını da taşıyacaktır.*

[s. 2] Birkaç Söz

Bugünkü buhran, Umumî Harpte şümûllenen taksim-i amelin harp sonu getirdiği krizden ibarettir. Buradaki taksim-i amelden kasıt, her memleket veya milletin ihtisas peyda etmiş olduğu işlerin i'mâli olduğuna göre, aynı ameliyelerin diğer memleketlerde kıskanç bir şekilde tekrarına başlanmış olmasıdır. Bu suretle, evvela mevziî ve şimdi sârî ve umumî bir buhran hüküm sürüyor.

Harp senelerinde bir araya yığınlaşan sermaye, artık kendini besleyemez olmuştur. Bu itibarla hâlâ devam edip giden buhran, bunun pek tabiî neticelerinden biri idi. Krizden bunalan insan kümelerinden müteşekkil cemiyetler üzerinde kararan tehlike çok büyüktür. İnsaniyet dünyası bir an evvel kendini toplamaya mecbur bulunuyor.

Umumî Harp, şaşkın ve perişan harp yığınlarını; zâlim olmaya mecbur harislerin ayakları altına attı. Değişen Avrupa ve kısmen dünya haritası üzerinde kararan ülkeler, hep

birkaç haris açıkgözün kurduğu tuzaklara düşen eski mesut ve sâkin yerlerdir.

Uzun seneler süren bu ıztıraplı hayat karşısında ciddi tecrübeler alan cemiyetler, artık silkinmeye, kurtulmaya çalışıyorlar. Almanya, kurtuluş sahasına girmiştir. Marks'ın kâğıt üzerinde kalmaya mahkûm nazariyeleri, Rusya'dan ziyade sermayedar âlemin kendisini toplamasına yardım etti. Orada temin edilemiyen haklar şimdi medenî cemiyetlerde daha himayekâr şekillerde tatbik edilmek isteniyor. İnsan kitlelerini kamçılayan komünizmi, işte bu suretle bizzet kendi prensiplerini çökertecektir.

[s. 3] Türkiye'ye gelince: Tarihte emsali görülmemiş bir soygun ve tahribe uğrayan Türk vatanı, medenî cemiyetlerin en başta gelen siyasî haklarından biri olan hürriyet prensiplerine istinad eden ilmî ve emniyetli bir teşkilât ile kendisini kurtaracaktır.

Bu uğurda yürüyüp kendisini teksife çalışan büyük kurtuluş hareketi bir lâhza tevakkufa uğrâmış değildir. Türk vatanına, Türk vatandaşına geniş bir hürriyet getirmek, ona insanca haklarını almak kat'î hedeftir. Memleketin düştüğü vaziyet ve bunun getireceği korkunç netice ve âkıbet, Türkiyeli vatandaşı bir maksat etrafında toplanmaya icbar ediyor. Bu itibarla Türkiye'nin ancak mütesânid bir "kurtuluş" hareketiyle kendini kurtarabileceği kanaatleri umumîdir.

Türkiye "kurtuluş" mücadelesi, ne Hürriyet [ve] İtilâf, ne İttihad ve Terakki ve ne de Halk Fırkası tanıyor. Vatandaşlar arasında Yüz Ellilik diye "haric ez kanun" bırakılmış bir hizb de yoktur. Sadece anavatanı kurtarmaya çalışacak vatandaşlar vardır. Onlardan bir vakitler Hürriyet ve İtilâfı temsil eden birinciler siyasî görüşlerinde aldandılarsa, ikinciler, yani hâlâ Türkiye'de cebren hüküm sürenler bütün bir vatanı felâket mezarına gömdüler. Ki, o tahribatın herhangi

bir şeklini yabancı bir istilâ bile bu derece cür'etkârâne ve insafsızcasına tatbik etmekten cidden çekinirdi.

Bunun içindir ki, Türk milletinin muhtaç olduğu insanca yaşamak fikirleri, vatandaşlar arasında herhangi bir şekil ve surette ayrılık hissetmeye lüzum görmüyor ve görmemiştir. Zira: Böyle bir şey, ancak zayıflarla âtîlerinden ürküp titreyen cebbârların kârı olabilirdi.

Bugün Türk vatandaş için yeni bir fırka, yeni bir program ve yeni bir ideal vardır ki, kurtuluş yolunu gösteriyor. Bu gaye etrafında, Hürriyet ve İtilâf, İttihad ve Terakki yahut Halk Fırkası mefhumlarının zerre kadar kıymeti yoktur. Çünkü, bunların her biri cürümlerine ve tarihte aldıkları mevkîin derecelerine göre, mes'uliyetleri birbirlerine devreden teşekküllerdi. Nitekim, İttihad ve Terakki'nin [s. 4] kaybettiği feci bir harbin mes'uliyeti,kendisinden ziyade Hürriyet ve İtilâfın omuzlarını çökertmişti. Halk Fırkasının mes'uliyet duygusundan uzak bulunan ihaneti ise, ilk birinci ve ikincininkinden çok daha büyüktür.

Bu tecrübelerden sonra kuvvet alan yeni büyük "Kurtuluş" hareketi, Mustafa Kemal ve İsmet Paşaların millete musallat ettikleri Halk Fırkasının mütefessih enkazı üzerinde yeni bir hırs ve tahakküm rejimi yaratarak tutunabilmek sevdasında değildir. Olmasına da ihtimal yoktur. Zira: Bu tutunabilmek derdiyle ma'lûl olan Hürriyet ve İtilâf, o illetin ihtilâtatı neticesi olarak kendi yüzüne kendi elleriyle kara damga vurmaya sebep olmuştu.

Yine harîs-i câh İttihad ve Terakki Fırkacılığının, Balkan Harbinde Türk milletine ve Rumeli'ye mâl olduğu henüz hatırlardan çıkmamıştır.

Yakın ve biraz daha uzak iki mâzinin tarihi ile Mustafa Kemal rejiminin tahribatını gözönünde tutan kurtuluş âmilleri, hakiki kudretlerini doğrudan doğruya Türk milletinin

öz temayüllerinden almak istiyorlar.

Ortada düşen bir memleket vardır: Onu kaldırmak için bütün dağınık kuvvetlerin bir hedefe teksif edilmesi zaruretleri pek kat'îdir. Bu kanaatle ortaya muvakkat bir program konulmuştur. Programdaki maddelerin Türk vatanını kurtarabileceğine inanan her vatandaş kendisine düşen vazifeyi ve yeri derhal almalıdır. Bununla beraber "Kurtuluş" Fırkası, kendi haricinde kalacak her türlü siyasî teşekkülleri - vatanın inkısâmına uğraşanlar hariç olmak üzere- gayet meşrû addediyor. Türkiye'yi istilâ eden zulüm ve tazyik şebekesinin parçalanmasına çalışan ve çalışacak olduğu tahakkuk eden her meşrû fırka veya cemiyete bütün kuvvet ve samimiyeti ile müzâhir bulunmaya da karar vermiştir.

Kurtuluş Fırkasının müessisleri, reisleri ve merkez-i umumî âzâsına gelince, bunların vakt-i merhûnuna kadar hafî tutulmaları nefs ül-emre muvâfık görülüyor. Çünkü: Vatan haricinde olduğu kadar diktatörlük idaresi altında çalışan yüksek seciye ve mevkîli vatandaşlar vardır. Tabii günü [s. 5] ve saati hulûl ettiği anda her şeyin açıkça ilân edileceğine şüphe edilmemelidir. Umumî inkılâp hareketi pek yakınlaşmıştır. "Kurtuluş" programı etrafında vatandaşları muntazaman tenvîr edeceği broşürler neşr edilecek, bu risalelerin dünyanın her tarafına tevzîine çalışılacaktır. Programın herhangi bir maddesi hakkında daha şümûllü düşünceleri olan vatandaşların münferit de olsa, mütalâalarını bildirmeleri istifadeyi mucib olacağı düşünülmüştür. Bu mütalâalar tasnif edilerek ilerde memleket dahilinde, lüzum görülürse hariçte akd edilecek umumî veya hususî bir kongrede mevzû-u bahs edilecektir. Ki, bundan da bi'nnetice vatan ve millet müstefid olabilir.

"Kurtuluş" programı bu risalede aynen neşr ediliyor. Maddelerinin bir kısmı İstanbul'da "Yarın" gazetesiyle de

neşr edilmişti. Türkiye dahilinde neşr edilmeyen aksâm, 14 Mart 1933'te Paris'te tanzim edilmiştir.

Şu noktanın tekrar tasrîhi icap eder. Ki, bugün için muvakkat olan bu program, ancak umumî kongrede kat'î şeklini alacaktır. Bu esasa istinaden, aynı fikir etrafında toplanan ve toplanmayı lüzumlu ve zaruri gören vatandaşların, kurtuluş programını görüp okuduktan sonra tanıdıklarına okutmaları, yahut göndermeleri, Türk vatanının ve Türk milletinin selâmeti nâmına talep olunuyor.

[s. 6] *TÜRKİYE KURTULUŞ* (İşçi ve Çiftçi)
FIRKASI MUVAKKAT PROGRAMI

Mukaddime

Bütün kuvvet ve kudretini Türk milletinin irade ve hakiki temayüllerinden almak isteyen (Türkiye Kurtuluş Fırkası) bir memleketi idare eden ilmin hayattan alınabildiğini ve ictimâî hayatın medenî inkılâbat içindeki seyri esnasında, bu idare ilminin daima değiştiğini kabul eder.

Bu itibarla, bugünkü hür vatandaş hak ve menfaatlerine müsteniden tanzim edilen bu program, Türkiye toprakları üzerinde hür olarak in'ikad edecek ilk büyük ve umumî kongrede tetkik edilecek ve Türk hayatının icaplarına göre kati şeklini alacaktır.

Esasî Hukuk

1- Türk cemiyeti bugünkü malûm hudutları içinde lâyetecezza bir Türk milleti ve vahdeti teşkil eder. Türk lisanından başka resmî lisan tanımaz. Türk devletinin merkezi İstanbul'dur.

Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi

2- Her türlü hâkimiyet esası, milletin manevî şahsiyetinde mündemictir. Bu itibarla, fırka bilâ-kayd ü şart hâkimiyet-i milliye ve demokrasi esasatını kabul eder. Millî hâkimiyeti maddî ve kanunî müeyyidelerle teyid ve temin etmek maksadıyla da tefrik ve tevzin-i kuva esasatını kendisine birinci umde ittihaz eyler.

3- Kurtuluş İşçi ve Çiftçi Fırkası, Fransa inkılâbının hukuk-u beşer beyannamesinde hülâsa edilen hürriyet ve hukuk-u umumiye prensiplerini hâkimiyet-i milliyenin esası olarak ilân eder. Bu umumî hürriyet prensipleri şu suretle hülâsa edilir: Vicdan, edyan, kelâm, intihap, matbuat, seyrüsefer, ticaret, şahıs ve mesken masuniyeti ve ilâh..

Fırka memleketin bütün kanun ve nizamnamelerinin yukarıda hülâsa edilen hürriyetlere hürmetkâr olması ve onları bilfiil himaye edebilmesi için, son **[s. 7]** derecede mesâî sarf eder.

Mevzuubahs hürriyetlerden herhangi birinin tagyir, hazf veya tahdidini istilzam edebilecek hiçbir kanun ve nizamnamenin vücudunu kabul edemez.

4- Millî hâkimiyetin âmme hukukunun teminatlarını, Türk milletinin kendi tabiî ve esasî haklarını idrak hususundaki hassasiyetinde gören fırka, tefrik ve tevzin-i kuva usulünün tatbikini kabul etmekle, millî hâkimiyeti son derece teyid ve herşeye hâkim kılacağı kanaatindedir.

Tevzin-i kuva esasının aşağıdaki şekillerde temin edilmesi düşünülmektedir:

A- Teşri' kuvveti: bir dereceli intihap ile ictima' edecek bir Meb'usan Meclisi ile bir dereceli intihapla teşekkül edecek olan vilâyet mahallî meclisleri tarafından intihap edilmiş, Âyân Meclisine tevdi' edilir.

B- İcra kuvveti: gayrimes'ul bir devlet reisi yanında mes'uliyeti deruhte eden bir Vükelâ Heyetine tevdi' olunur. Vükelâ Heyeti meb'usan ve âyân âzâsı arasından intihap edilebileceği gibi hariçteki mütehassıs zevat arasından da seçilebilir.

Meb'usan ve Âyân meclislerinin hükûmet üzerindeki kontrol ve murakabeleri adem-i itimad ile teyit olunur.

5- Devlet Reisliği: Bilhassa Türkiye'de Cumhuriyet namı altında kurulan diktatörlükten alınan son tecrübeler, bu şeklin, cemiyetin refah ve saadetini teminden ziyade sandalye ihtiraslarını teşdit ettiği bedaheten sabit olmuş, bu yolda tahakkuk eden neticeler, Türkiye'de tek bir meclis tarafından intihap edilen "devlet riyaseti" şeklinin sakatlığını göstermiştir. Binaenaleyh, birtakım türedi ihtiras ve temayülleri makul bir hadde bırakmak gayesiyle devlet riyaseti meselesinin: "doğrudan doğruya ve kayd-ı hayat şartıyla hanedan âzâsı arasından milletin en dirayetlisinin ârây-ı umumiye ile intihabı suretiyle halledilmesi" esası kabul edilmiştir.

6- Müntehap devlet reisinin ünvanı: "Türkiye Hakanı"dır.

[s. 8] A- Devlet riyaseti makamı herhangi bir şekil ve surette inhilâl ettiği takdirde, aynı hanedan arasından milletin intihap edeceği zat devlet reisi ve tabiatıyla "hakan" ilân olunur. Müntehip hakanlar gayrimes'ul olmakla beraber, vazife ve selâhiyetleri kanun-u mahsusla tesbit ve tayin olunur.

B- Müslümanlığı temsil itibarıyla hilâfet, Türk milletinin manevî şahsiyetindedir. Bu, Devlet Reisinin intihabı neticesinde millet namına bilfiil kendisine tefviz ve intikal etmiş addolunur.

C- Hanedan âzâsı meyanından hiç kimseye devlet bütçesinden maaş, tahsisat vesaire namı altında bir şey verilemez. Bu zevat her Türk vatandaşı gibi, ilim, fen, ticaret, sanayi ve ilâh... şubelerde çalışmakta ve hayatlarını kazanmakta muhtardırlar.

Millet Meclisiyle Âyân Meclisine âzâ seçilebilecekleri gibi, valilikler ve hazarda askerî kolordu kumandanlıklarıyla ordu müfettişlikleri ve bahrî filo kumandanlıkları hariç olmak üzere kendi arzularıyla her türlü memuriyetlerde istihdam olunabilirler ve memurîn ve mütekaidîn kanunları ahkâmından istifade ederler.

7- Hürriyet, efradın hakk-ı hayatı kadar tabiî ve meşru' bir hak tanındığından her Türk hür doğar ve hür ölür. Ceza kanunlarının tahdit ettiği cinaî ef'al haricinde hiçbir vatandaş siyasî akide ve kanaatlerinden dolayı idam edilemez.

Yine hiçbir vatandaş, ceza kanunlarının hukuk-u şahsiyeye temas eden mevaddı haricinde kalan efkâr-ı siyasiyesinin neşrinden dolayı hapis, nefy ve vatan haricine ib'ad edilemez.

8- Mevkuflar veya mahkûmlar yaya olarak sevk ve nakl olunamayacakları gibi, mevkuf veya mahkûm hiçbir vatandaşın ellerine kelepçe vurulamaz. Keza, mevkuflar muntazaman, mahkûmlar da sıhhî şekillerde iaşe olunurlar.

9- Türk vatanında Türk doğan her vatandaş, o vatanda yaşamak ve [s. 9] ölmek hakkını haizdir. Hiçbir kuvvet onu siyasî sebeplerden dolayı vatandaşlıktan ıskat ve harice teb'id edemez.

10- Angarya, müsadere, müzekkeresiz tevkif usülleri medenî Türk vatanında tatbik edilemez.

11- Türkiye'de, Âyân Meclisi müstesna olmak üzere, umumî ve mahallî bütün meclislere ait her nevi intihabat bir dereceli olur. Her yirmi yaşına gelmiş Türk, reyini hafî olarak istimâl eder.

12- Fırkanın esas gayesi, Türk ülkesinde parlamentarizm şeklinin kağıt üzerinde kalmasından ziyade, bilfiil ve samimi surette memlekete girmesini temine matuftur.

Bu itibarla teşriî meclislerde en müfrit fırkalara varıncaya kadar furuk-u siyasiyenin yanyana müzakerata iştirak etmesi, memleketin siyasî terbiye ve medenî tekâmülü noktasından elzem telâkki edilmiştir.

Bu hususun temini intihapların her türlü müdahaleden âzade ve tam bir serbestî havası içinde emniyetle cereyanını temin için intihap zamanlarına maksur kalmak şartıyla kanunlar yapılmak icap etmektedir.

Din İşleri

13- Maneviyat hususunda fırka bütün mânâsıyla lâiktir. Fırka bu lâikliği aşağıdaki eşkal dairesinde telâkki ettiğini mezhep ve din tefriki olmaksızın bütün vatandaşlara ilân eder:

A- Vatandaşlardan herhangi bir kısmın iman ettiği dine karşı tarafgirlik veya aleyhtarlık fırkanın şiarından değildir. Bilakis fırka, hükûmetin vatandaşların vicdanî hisleriyle o hisleri istediği ve dilediği lisandaki âyinlerle izhar ve icra etmesine müdahalesini tecviz edemez. Hükûmet bu gibi husûsatta resmen ve tamamen bitaraf kalmak lâzımdır.

[s. 10] Türkiye'de her vatandaş beğendiği dinin ahkâmını, vicdanının emr ve arzu ettiği şekilde tatbik etmekte veya etmemekte veyahut hiçbir dine sâlik olmamakta tamamen hürdür.

Hükûmet efkâr ve hissiyat-ı diniyesinden dolayı hiç kimseye müdahale edemez. Veya aynı esbabtan dolayı herhangi bir vatandaşı hükûmet memuriyetlerinden ve memuriyetlerde terakkiden mahrum kılamaz.

Mutlak bir prensip halinde vicdan ve din hürriyetini kabul eden fırka, bu prensibin tabiî neticelerinden olan âtideki hususatı da hür Türk milletinin enzar-ı dikkatine arzeylemeyi bir vecibe addeder.

B- Hükûmet hiçbir din memuruna kendi bütçesinden maaş vermez. Emsali zevatı kendi memurlarından addetmez. Bu gibi mevadı cemaat teşkilâtına bırakır. Türkiye dahilinde bulunan ekalliyet ve ekseriyet dinleri sâlikleri, cemaatlerinin maddî, iktisadî, malî, idarî teşkilâtını istedikleri gibi tertip ve tedvir ederler. Keza âyinlerini de kendi arzu, iradeleri ve kararları dahilinde icra ederler.

C- Cemaatler teşkilât-ı diniyelerinin idare masraflarını, kendi ellerine terk edilecek olan vakıfların varidatından ve hususî teberrüattan sarf ederler.

Buna nazaran, hükûmet her ruhanî cemaat, her mezhep ve tarikat için bir şahsiyet-i maneviye ve hususiye tanımağa mecbur addolunmuştur.

D- Binaenaleyh, her cemaat kendi bütçesiyle idare etmek şartıyla din mektepleri açabilir ve buralarda serbestçe dinî tedrisat da yapabilir. Hükûmet bu mekteplerin programlarına müdahale edemez. Sıhhî ve ahlâkî teftiş hakkı tabiî müstesnadır.

14- Müntehap Türk Hakanı aynı zamanda Halife ünvanını da haiz olmak itibarıyla mevcut hususi vaziyet nazar-ı itibara alınarak Türkiye'de Müslüman cemaatı dinî teşkilâtının, bir hilâfet vekili veya kaymakamının riyaset edeceği bir ulema meclisi tarafından idare olunması muvafık görülmüştür.

[s. 11] Hilâfet vekil veya kaymakamı, müntehap hükümdar tarafından gösterilecek muhtelif İslâm memleketlerine mensup ulemadan üç zattan birinin intihabı neticesinde taayyün eder.

Kaymakam veya vekilin bir ulema meclisi vardır. Hilâfet kaymakamının vazifesi evkaf-ı İslâmiye ile ümmetin ruhanî işlerine inhisar eder. Bunların devlet umurunda hiçbir reyleri olmadığı gibi, Vükelâ Heyeti müzakeratına dahi iştirak edemezler.

Kaymakamlık müddeti dört senedir. Her dört senede bir defa dünya Müslüman cemaatleri mümessillerinin iştiraki ve rey-i hafî ile İstanbul'da intihabı tecdit olunur, üç namzetten biri seçilir.

Adlî Siyaset

15- Türkiye Kurtuluş Fırkası, millî hâkimiyetin tamamî-i tatbiki ve muhafazası için, adliye kuvvetini bir üçüncü ve tamamen müstakil bir kuvvet olarak telâkki eyler. Hâkimlere icra ve teşri' kuvvetlerinin her türlü nüfuz ve hulûlüne mâni olmak için de cezrî tedbirler almayı kabul eder. Fırkanın bu hususdaki umdelerinden en esaslıları aşağıdaki fırkalarda hülâsa olunur:

1. Türk hâkimi, ceza kanunundaki mecburiyetler müstesna olmak üzere azilden masûndur. Aynı derecedeki memuriyetler için nakl ve becayiş dahi edilemez.

2. Hâkimlerin ilmen, ahlâken, sinnen tâbi bulunmaları lâzım gelen kuyut ve şurut nizam-ı mahsusla tayin edilmelidir.

3. Amerika'da olduğu gibi, temyiz mahkemesinden başka bir âli mahkeme tesis edilmek zaruridir. Bu âli mahkeme, kanun-u esasî ve hâkimiyet-i milliye ve umumî hürriyet prensipleri hilâfına tanzim edilen veya edilmek istenen kanun, nizamname ve talimatnameleri vâki olacak şikayet üzerine hazf ve iptal edebilecek selâhiyeti haiz olmalıdır.

[s. 12] 4. Fırkanın mehakimler hususundaki nokta-i nazarı, hüküm ve kararların süratinden ziyade mahkemelerin ve hâkimlerin istiklâl ve bitaraflıklarını temine matuf bulunuyor. Bu itibarla:

A- İstinaf mahkemelerinin yeni baştan tesisi.

B- Münferit hâkim usülü hâkimlik kuvve-i istiklâliyesini

sarsabileceğinden, müteaddit hâkim usülünün tercihi.

C- İstikbalde memlekette hâkimiyet-i milliye esasatı tamamen teessüs eder etmez, jüri usülünün kabulü. Fırka, memleketin halet-i ruhiyesini nazar-ı itibare alarak Türkiye'de derhal "jüri" usülünün bitaraflıktan ziyade, önüne geçilemez bir tarafgirliğe müncer olacağına kâni bulunuyor.

16- İlâmsız icra usülü mülgadır.

17- Her Türk hâkimine bir ikametgâh verilir. Türk hâkimleri vesait-i nakliyeden bilâ-ücret istifade ederler.

Dahilî Siyaset

18- Türkiye on iki iktisadî mıntıkaya taksim olunur.

Bu mıntıkalar ziraat veya sanayiin o mıntıkadaki ehemmiyetine göre tahdit edilir. Mülkî teşkilât bu on iki mıntıkada yapılır. Mıntıkalar dahi vaziyet-i hususiyelerine göre muhtelif kantonlara ayrılır.

Her mıntıka, hükûmet merkezi tarafından nasb edilmiş bir mümessil, yani vali ile idare olunur. Kantonlar umuru kaymakamlar tarafından tedvir olunur. Vali ve kaymakamlar daireleri dahilinde bulunan bütün memurların âmiridirler. Gerek merkez ve gerek diğer vilâyetlerle irtibat ve muhabere vasıtasıdırlar.

19- Her mıntıkada bir dereceli intihapla seçilmiş âzâlardan müteşekkil bir umumî meclis bulunur. Bu meclislerin vazifeleri kanun-u mahsus ile tesbit olunur. Bu itibarla elyevm Türkiye'de ahkâmı merî olan Umur-u İdare-i Vilâyat Kanununun [s. 13] lüzum görülen bazı mevad ve fasılları tâdil edilecek ve meclislerin selâhiyetleri tevsi' olunacaktır. Kantonlarda, yine bir dereceli intihapla seçilmiş kanton meclisleri bulunur.

20- Türkiye'de her mıntıka, kanton veya belediye teşkiline müsait köy belediye reisleri bir dereceli intihapla seçilir.

21- Hükûmetin siyaset-i umumiyesine taallûk etmeyen her mahallî teşebbüs, mahallî meclislerin kararıyla yapılır.

Malî Siyaset

22- Halkın fakir kısmı ve sâylarıyla kazanmalarını temin eden büyük kitle üzerine mevzu' nisbetsiz vergilerin tahfifi herşeye tercih edilecek müstacel mevaddan addolunmuştur.

Köylüyü ve ziraatla iştigal eden vatandaşları pek ziyade tazyik eden arazi ve ağnam vergileri bu meyandadır.

Köylünün tuz, şeker ve gaz gibi zaruri havayicinden madut mevadd-ı müstehleke yüzünden duçar olduğu azami müşkülât fırkanın şiddetle nazar-ı dikkatini celbetmektedir. Bu gibi mevad üzerine mevzu' inhisarlar derhal kaldırılacaktır. Küçük esnafın maruz kaldığı haksızlıklar da makul ve mutedil nisbetlere irca' edilmek fırkanın derpiş ettiği mühim meselelerden biri addolunmuştur.

23- Düyun-u umumiye meselesi dâyinlerle devlet beyninde hiçbir ihtilâf kalmayacak surette halledilecek, tarafeynin hukuk ve yüksek menfaatleri en eslem tediye kabiliyetlerine göre hal ve tesviyeye tâbi tutulacaktır.

İktisat Siyaseti

24- Türkiye hudutları dahilinde bulunan insan sâyi, ziraî mahsulât [s. 14] maden, orman, su, sanat, meyveli ağaçlar, deniz ve kara hayvan ve nebatatı ve ilâh.. gibi her madde, asrın son metodlarına göre işletilir.

25- On dokuz yaşını tecavüz etmiş hiçbir Türk işsiz kalamaz. Her vatandaş için iş sahibi olmak tabiî hukuktandır. Bu itibarla, her Türk vatandaşın iktisadî bünye ve teşkilât-

taki mevkii dahilinde müterakki ve mütekemmil bir şekilde teayyüş, telebbüs, istirahat etmesi, ihtiyarlığı zamanında bu haklardan aynı surette istifade edebilmesi esasîdir.

Ailesi olmayan ve himayeden mahrum bulunan küçükler, doğrudan doğruya devlet teşkilâtı vasıta ve marifetiyle cemiyetin müşterek sâyinden müsavi surette istifade ederler.

26- Türk vatandaş için normal çalışma müddeti, tatil günü hariç olmak üzere, haftada kırk sekiz saat olarak tesbit edilir. Bu kırk sekiz saatlik iş, bütün Türk işçisini işletecek vaziyette değilse, memleketteki işten her vatandaşın müstefit olabilmesi esası üzerine "mesâî saatleri" işçiler arasında taksim olunur.

27- Her nevi madenlerde çalışan vatandaşlarla yirmi yaşına gelmemiş çocukların çalışma müddetleri, haftada (30) saattir. Deniz ve kara ateşleri karşısında çalışma müddeti "beynelmilel mesâî saatine" müstenittir. Gece çalışma müddeti: yevmiye beş saattir. Gündüz sâyine munzam olarak gece daha çalışmayı arzu eden vatandaş, mevzuubahs gece mesâîsinde ancak üç saat çalışabilir.

Türk iktisadiyatı, ilmî tasnif neticesinde aşağıdaki dört unsura inkisam eder:

1. Elitler: Bunlar ilim, tecrübe, ihtisas ve servet kuvveti ile ferdî ilcaların en son safhasını teşkil ederler. Bunlar şahsî teşebbüslerinin hâkimiyeti içinde yaşarlar. Her Türk vatandaş, bu sıfatları ihraz etmek selâhiyetini haizdir ve bu sıfatlara geçebilir.

[s. 15] 2. Çiftçiler: Bu sınıf Türkiye ülkesinin alelumum ziraat müstahsilleri; yani toprak, her nevi meyveli ağaç ve ehlî hayvan mahsullerinin sahipleridir. Yahut bizzat bu işlerle uğraşıp meşgul olanlardır.

Binaenaleyh:

A- Bütün Türkiye çiftçileri, refahlarını temin eylemek

için muhtelif şubelere ayrılmış bir (Ziraî İstihsal Kooperatif Birliği) dahilinde bulunurlar. İstihsal bu vasıta ile cihan piyasalarına arz olunur.

B- İstihlâk ihtiyacı da,yine aynı kayıt ve şartlar dahilinde doğrudan doğruya (Çiftçi Kooperatif Birlikleri) tarafından tedarik veya temin olunur.

3. İşçiler: Hidemat-ı umumiye müesseselerinde, fabrikalar, yollar, madenler, deniz ve kara avlarında, nakliyat ve inşaat işlerinde gündelik, haftalık ve aylıkla çalışan, Türkiye'de doğmuş vatandaşlardır.

A- Bu vatandaşlar, çalıştıkları müesseseler dahilinde birer (sendika) teşkil etmek hakkını haizdirler. Buna binaen cemiyetler kanunundaki sendika teşkil memnuiyeti kaldırılacaktır.

B- Mevzîî sendikalar Meslekî Sendikalar Birliğine, Meslekî Sendikalar Birlikleri de Mıntıka Sendikası Birliğine, Mıntıka Sendikaları da Umum Türkiye Sendikaları İttihadına merbut olurlar.

C- Umum Türkiye Sendikaları İttihadı, şahsiyet-i hükmiyeyi haiz olup, intihapları "iradeye" iktiran eder.

4. Küçük Esnaf: Türkiye küçük esnafı, ictimâî hayatın ehlî, sıhhî, adlî, beytî, bedîî ve sanatına müteallik yevmî ihtiyaçlarını temin etmek için bizzat tezgâhında amelelik eden, çalışan ve kendileriyle azami sekiz çırak çalıştıranlardır.

Bunların hepsi de, muavin meslek sendikaları teşkil etmek suretiyle iktisadî cemiyet bünyesini tamamlarlar.

[s. 16] *Memurlar Siyaseti*

1- Devlet memuriyeti yirmi beş senedir. Yirmi yaşından küçük olanlar devlet memuru olamazlar. Yirmi beş sene hizmet etmiş her memur tekaüde kesb-i istihkak eder.

2- Memur maaşı, her şahsın geçinmesini değil, bütün ailenin refahını temin edebilecek usüle tâbi tutulur. Her evli memur zevcesinin iaşesi için ayrıca münasip bir zam aldığı gibi, on sekiz yaşını bitirmemiş olan her çocuğu için de, kanunlarla tayin edilecek olan nisbet dairesinde bir aile zammı alır.

3- Her memur, muhakkak surette devlet hayat sigortasına kaydolunur. Gerek vefat, gerek malûliyet halinde ve tekaüdiye müddeti olan elli yaşının mürurunda "devlet sigorta müddeti" bitmiş addolunur.

Bu takdirde, tazminat olarak son memuriyetindeki maaşı, her ay kendisine veya zevcesiyle tahsilde bulunan çocuk veya çocuklarından yirmi yaşını tecavüz etmemiş olanlara taksim olunur.

4- Memurların terfii meselesinde esas, idarede ihtisas ve işlere sürat göstermek esaslarına müstenit bir kanunla tanzim olunan kat'i ahkâmdan ibarettir.

Ziraî Siyaset

1- Türkiye'nin ziraî siyaseti, Türk ziraatinin her maddesini "standardize" ettirecek şekilde keyfiyet ve kemiyetini ziyadeleştirerek cihan piyasalarında satış kıymetini yükseltmektir.

2- Köylünün arazi mülkiyeti hakkı kat'i ve lâ-yetegayyerdir.

3- Türkiye devleti, şahsiyet-i hükmiyeyi haiz mıntıka ziraat enstitüleri ve bütün çiftçinin sây, istihsal ve mülkü ile şerik olduğu Ziraat Bankası [s. 17] ile ziraati fennîleştirir ve makineleştirir.

4- Ziraat Bankası, ziraat kooperatifleriyle: çiftçilerin kredi kooperatifi mahiyetindedir. Ziraî mahsulün haricî pazar

yerlerindeki kredi müesseseleri ve beynelmilel ziraî kredi bankalarıyla doğrudan doğruya temas eder. Avrupa'nın ziraî siyasetini idare eden Cemiyet-i Akvam'ın ziraî kredi müesseselerinde Türkiye'nin daimî mümessilidir.

5- Ziraat Bankası, sermayesini ziyadeleştirerek her takip edecek senede fazla kredi vermek siyasetini takip etmek için, bütün mamulâtında yüzde münasip bir miktar kredi fazlası alır.

6- Ziraat Bankası umum müdiriyeti ârây-ı umumiye ile intihap olunmuş bir büyük müdürle mıntıka ziraat enstitüleri ve mıntıka istihsal ve istihlâk ziraî kredi kooperatif müdürlerinden mürekkep 23 kişilik bir idare meclisi ile idare olunur.

Ziraat Bankası 12 mıntıka müdiriyetine ayrılır. Bu müdiriyetler dahi, iktisat tahsil etmiş bir devlet namzedi müdür ve mıntıkayı teşkil eden kanton müdürleri tarafından intihap edilmiş iki murahhas âzânın teşkil ettikleri idare heyeti ile idare olunur.

7- Türkiye devleti, Türkiye'nin ziraî mahsulünün maliyet fiyatından aşağı düşmemesi ve satılamaması için, icabı halinde Türk cemiyetinin bütün fertleri zararına olarak fazla mahsulün muayyen seneler müddetince hıfzı, imhası gibi vasıtalara müracaat edebilir. Bu tedbirlere lüzum görüldüğü zaman, ziraî enstitülerin, kooperatiflerin ve Ziraat Bankası'nın bütün müdürlerinden mürekkep bir meclisin kararıyla hareket olunmak şart-ı esasîdir. Yoksa, hükûmetin teklifi ile Meb'usan Meclisi gibi mesailde kendi başına bir karar vermeye mezun değildir. Mesele, ancak yukarıda zikredilen muhtelif mütehassıslar meclisinin müzakere ve kararıyla hükûmete teklif olunur ve bundan sonra Meb'usan ve Âyân Meclisleri meseleyi tetkik ve müzakere ile kararını verebilirler.

8- Devletin ziraî siyaseti; Türkiye ziraat mahsullerinin pazarlarını **[s. 18]** daima genişletmek için beynelmilel ziraî taahhütlere girişmek ile ifade olunur.

9- Türk cemiyetinin ziraî siyaseti, çiftçinin mülkiyetini ziyadeleştirmek değil, çiftçinin taayyüş, telebbüs, iskân tenvir, medenî hayat şekillerini terakki ettirmek gayesinde temerküz eder. Müterakki kâr, ferdî ilcaların bu gayede sarf edilmesini temin etmek için nakden köylüye verilir.

10- İhracat nisbeti dairesindeki beynelmilel ziraî sigorta sermayesinin kredisine göre "asürans" şeklinde istinat etmek için, ziraî sigorta tesis olunur.

11- İhracattan hiçbir şekilde ihracat resmi alınmaz. Madenler bu kayıtan müstesnadır.

12- Çiftçiler için sıhhî ikametgâh ve sıhhî giyim kanunları tanzim ve neşrolunur.

Sınaî Siyaset

1- Türk cemiyetinin sınaî siyaseti, mamul istihlâk eşyasını dahilde yapmak için istihlâk sanayii; ve ziraî ihracatın hariçte mamûl şekle konularak dahilde istihzar olunan maddelerini dahilde ve yerinde hazırlamak için de, ziraat sanayii tesis etmek gayelerinde temerküz eder.

2- Gerek istihlâk ve gerek ziraî sanayi yerli ve ecnebi ferdî teşebbüs ve sermayeye bırakılır. Bunlara hiçbir zaman devlet eli karışması tecviz olunamaz. Ancak, ziraî kooperatifler sanayi-i ziraiye tesis ettikleri takdirde (bunların alâkadar oldukları ziraî sanayi maddeleri için) gerek ecnebi ve gerek yerli müteşebbis ve sermayelerin rekabet faaliyetlerine meydan verilir. Bu takdirde eski müesseseler, beynelmilel sermaye esaslarına müstenit bir tazminat ile mukabilinde ve beş senelik bir intikal devresi ile ziraî kooperatiflere devr olunur.

3- Türkiye'de büyük sanayiin tesisi için, devletçe askerî sanayi tesis olunur. Çünkü bugünkü dünya siyaseti askerî sanayi manivelâsıyla **[s. 19]** idare olunuyor. Bu sanayie malik olmayan milletler beynelmilel hayatta ne mütefevvik ne de müsavi bir vaziyette bulunamazlar. Bu hal ise, devlet ve cemiyetin iktisadî hayatını buhrana sevkeder ve düşürür.

Askerî sanayi: demir ve çelik istihsali için madenlerin izabe fırınlarının ve çelikhanelerin tesisi ile başlar. Bu sanayiin fazla demir ve çelik istihsali de, Türkiye'de millî istihlâk ve ziraat sanayiinin inkişaf ve teessüsünü temine hâdim olur.

Türkiye'nin bugünkü sanayii sınaî montaj vaziyetindedir. Bu vaziyetten çıkarılarak doğrudan doğruya imâl sanayii hal ve şekline getirilir.

4- Teessüs edecek her türlü sanayi sermayesi, yani makine aksamı, bina arsası gibi her nevi rüsumdan muaftır.

5- Sanayi hak ve menfaatleri sermaye ve işçi arasında taksim olunur.

6- Beynelmilel fiyatlar üzerine müstenit olan mamûl eşyanın maliyet fiyatı da (Ford) sistemine göre tayin edilerek sermaye ve amele hisselerine ayrılır.

7- Hak ve menfaatler mıntıka reisinin riyasetinde müteşekkil mıntıka sendikasının mümessili ile sermayedarlar sendikası mümessilinden mürekkep bir heyet tarafından tetkik edilir. İtilâf, ihtilâf ve mukabil grevler dahi bu heyetler tarafından ekseriyet-i ârâ ile kararlaştırılır.

8- Sınaî faaliyet; sermaye ile sâyın birleşmesini, sermayedarla işçiye asrın sıhhî şeraiti dahilinde yaşamak hak ve menfaatlerini doğurur. Bunun için itilâf ve ihtilâflarda bu esaslara göre karar verdirmek mıntıka reislerinin vazifeleri icabatındandır.

İctimâî Siyaset

1- Her Türk asrın sıhhî esaslarına müstenit bir hayat yaşamak hakkına maliktir. Bu hak şu suretle ifade olunur:

A- İş sahibi olmak.

[s. 20] B- İkametgâh sahibi olmak.

C- Yevmî gıdaya malik olmak.

D- İş istirahatına malik olmak.

2- Her fert ve aile, kanunla tayin edilecek bir sıhhî ikametgâhın mutasarrıfıdır. İkametgâhı olmayanlar, Almanya'da olduğu gibi büyük emlâk ve akar sahiplerinin aldıkları icarın nısıflarından istifade ederler.

3- Her iş sahibi vatandaş, senenin bir ayında istirahat hakkına maliktir. Bu bir ay, iş başında bulunmuş gibi addolunur.

4- İnsan isim ve sıfatını haiz her fert, muhakkak ictimâî sigortaya dahildir. Bu teşkilât iktisadî buhran, tabiî âfet, sakatlık ve ihtiyarlık gibi hayatın arızalarına karşıdır. Sigortaların suret-i teşkil ve idaresi hususu bir kanunla tayin olunur.

5- Hastahaneler ve müştemilâtı, darülacezeler, doğum yurtları, yetim çocuklara mahsus eytamhaneler mahallî ihtiyaç nisbetinde açılır. Türklüğe dahil herkes ve her vatandaş buralara meccanen kabul olunur. Tedavi edilir.

6- Teksir-i nüfus için yirmi üç yaşını geçiren her Türk erkek-kadın mazereti olmadığı takdirde evlenmeğe mecburdur.

7- Türkiye'nin ictimâî hayatı, insanların medenî ihtiyaçlarının ziyadeleşme istihsal ve istihlâki fazlalaştırmak sistemine istinat eder. Hak ve menfaatlerde bu nisbet dairesinde ziyadeleştirilir.

8- Her cins fuhuş memnudur.

9- İş almakta ve çalışmakta taallül gösterdikleri sabit olanlara serseri nizamnamesi ahkâmı tatbik olunur.

Harsî Siyaset

1- Neşriyat hürriyeti ve vicdan hürriyeti haklarının bir temadi-i tabiiyesinden ibaret olan hürriyet-i tedrisatı bir hakk-ı tabiî olarak fırka kabul eder.

[s. 21] 2- Türkiye'nin maarif siyaseti; asrî hayatı idare eden ilim ve fen usülleriyle Türkiye'yi teşkil eden insanların hayatî bilgilerini mükemmeliyetin en son haddine çıkarmaktır.

3- Tedrisat; ansiklopedik malûmat veren teşkilâtı ve usülleri kabul etmez. Meslekî tedrisata ehemmiyet verir.

4- Maarif teşkilâtı, köy ilk mektepleri, kanton yani nahiye ve kasaba orta mektepleri, meslek mektepleri, mıntıka kolejleri, akademi ve üniversite kısımlarına ayrılır.

5- Umumî seviye, meslek mekteplerinde inkişaf eder ve ettirilir.

6- Köy mektepleri kanton idaresinde bulunur. Her kantonun ziraî ve sınaî mahiyetine müsait amelî tedrisatı da ihtiva eder.

Bu mekteplerin gayesi, hem köylerdeki hak ve menfaatleri ifaya kâfi bir tenvirdir, hem de kanton orta mektebine bir mahreç vazifesini görür.

7- Kanton orta mektepleri hayata bilfiil karışan insan tiplerini yetiştirir. Bunlar iş hayatının ihtisasî şubesi olan meslek mekteplerine girebilen namzetlerdir.

8- Meslek mektepleri, her mıntıkanın hususiyetinin ihtiyaç gösterdiği adede göre açılır. Hatta mütehassıs işçi bile yetiştirir.

9- Alelumum kolejler, harsî, askerî, sınaî, siyasî, idarî, malî, iktisadî elit sınıfı yetiştirebilecek birer tedris programı

ile idare olunurlar.

Her sene devlet Maarif nâzırının riyaseti altında on iki mıntıka reisi ile -yani umumî vali ile- hükûmet, on iki mıntıkanın sendika ve kooperatif müdürlerinden mürekkep 47 kişilik bir heyet ictimâ eder ve hükûmet kolejlerine kabul edilecek talebenin adedini tayin ederler.

Orta mektep mezunları, mutlaka umumî bir imtihanla kolejlere kabul olunurlar. Çünkü, cemiyette dolduracak mevkii olmadıktan sonra kolej tahsili yapmak **[s. 22]** hem ferde hem de cemiyete fayda yerine zarar getirir.

10- Köylerde, kantonlarda orta tedrisat mecburîdir. Bu devreye kadar talebeye din dersleri gösterilmek zarureti de kabul edilmiştir. Din muallimlerinin maaşları, devlet bütçesinden verilmez. Cemaat teşkilâtından tediye olunur.

11- Tedrisat meccanîdir. Maarif idaresi ders kitaplarını parasız verir.

12- Akademiler; ilk, orta, meslek ve kolej muallimlerini yetiştirirler. İlk, orta, meslek ve kolej akademileri namıyla her mıntıkada ihtiyaç nisbetinde açılırlar.

13- Kolejlerde ve akademilerde Türkçe derecesinde bir ecnebi lisan okutulur.

14- Üniversite tahsili, bir "Türk âlimleri muhiti teessüs edinceye kadar" Avrupa üniversitelerinde yapılır. Bu itibarla Türk darülfünunu muvakkaten mülgadır. Yapılacak bir talimatname ile Maarif nezareti fakülteleri tayin etmek hakkını haizdir. Kolej mezunları devlet hesabına her sene muayyen bir miktarda Avrupa'ya darülfünun tahsiline gönderilir. Türk Maarif bütçesindeki Darülfünun tahsisatı buralara sarf olunur.

Yalnız üniversite tahsilinin askerî kısmı, Türkiye'de tesis ve ibka olunur. Fakat Türkiye halkında bir tek zihniyetin tesisi için askerî kolejler tesis olunmaz.

15- Her mıntıkada birer umumî kütüphane açılır. Bu kütüphanelerde eslâfın muhallet âsârı ve asrın bütün kitapları, ilmî ve fennî mecmualar bulunur. Bütün diğer neşriyat neşri anında celb olunur.

16- Her mıntıka meclisi, mıntıkanın iktisadî mahiyetine göre haftalık, aylık, senelik mecmualar çıkarır.

17- Şehirlerde gece meslek mektepleri, köylerde seyyar hars mektepleri icray-ı faaliyet ederler.

İmar Siyaseti

1- Türkiye'nin imarı, fennin hayata tatbik olunabilen şeklini temin etmekle ifade olunur.

[s. 23] 2- Mevcut nüfusun faaliyet sahası haricinde kalan kasabalara, Sırbistan'da tazyik gören Müslümanlar iskân olunur.

İskân siyaseti, nüfus kesafeti az olan Şark hudutlarından cenuba ve merkeze doğru bir hat takip ederek başlar.

3- Garbî ve merkezî Anadolu şimendüfer hatları üç koldan Şark hudutlarının müntehasına kadar temdit olunur.

Bu hatlar iktisadî siyasetin esasını teşkil ettikleri için, herşeye tercihen yapılır. Ancak bunun malî külfetlerini birkaç nesle taksim edebilmek için iskân siyasetinin tatbik edildiği sahadaki malî hak ve menfaatler karşılık gösterilerek uzun vadeli istikrazlar yapılması ciheti temin olunur.

Kolonizasyon şeklindeki umumî iskân, ilmen ve maddeten malî bir teminat teşkil ettiğinden istikrazlar akdi tabiîdir.

4- Büyük Türk suları, irva ve iska ameliyeleriyle Türkiye'nin şehir ve kasaba ve nahiye va hatta köylerinin tenvir ve taprik kuvvetlerini temin ve tesis edecek merkezî bir elektriklenme işine müsteniden tedvir olunur.

5- Türkiye'nin yol siyaseti, şimendüfer hatlarına muvazi olmayacak ve otomobillerin şimendüferlere rekabetini temin etmeyecek bir şekle irca olunarak umumileştirilir.

6- Her ikametgâhta elektrik ve su bulunması için icap eden teşkilât yapılır.

Haricî Siyaset

1- Türkiye'nin haricî siyaseti, kendi mevcudiyetinin şeref, haysiyet, emniyet ve selâmeti nokta-i nazarından ve Akdeniz devleti olmak itibarıyla tanzim olunur.

2- Bütün devletlerle dostluk, ticaret muahedeleri akd olunur. İktisadî hakk-ı rüchan, devletin daimî bir mesele-i müstehdifesi addolunur.

[s. 24] *Türkiye'nin Müdafaa Siyaseti*

1- Bugünkü dünyayı idare eden zihniyet, henüz insanların tabiî hukukuna riayet etmek ahlâkını iktisap edememiştir. Türkiye bu ahlâka malikiyet iddiasındadır. Fakat dünyanın umumî zihniyeti haricinde kalamaz. Mütenasip emniyet ve müsavi haklara müstenit cihanşümul bir terk-i teslihata bütün milletlerce karar verilinceye kadar, kendisi de müdafaa teşkilât ve tesisatını son haddine kadar tahakkuk sahasına getirir.

2- Türkiye'nin müdafaası, tarihî Türk ordusuna mevdu'dur.

3- Her Türk kanunun tayin ettiği şekil ve suretle orduya girer, askerî terbiye alır. Hiç kimse için nakdî askerî bedel yoktur.

4- Türk ordusunun Türkiye dahilinde müesses büyük askerî sanayie istinat etmesi şarttır.

5- Türk ordusu siyaset ile iştigal etmez.

Umumî Mülâhaza

1- Türkiye Kurtuluş Fırkası ilk fırsatta anavatan toprakları üzerinde in'ikat edecek olan umumî büyük kongrede reisini, umumî kâtibini ve idare meclisi âzâlarını seçer.

2- Bu kongre, programda mezkûr maddelerin tatbiki için icap eden teferruatı ve tadilâtı münakaşa ve tayin eder.

3- Kongrenin teşkiline ve içtimâına kadar mevcut teşkilât kuvvetleştirilir.

4- Fırka; programın tahakkuku için medenî ve meşru' her vasıtaya müracaat etmekte kendisini muhtar add eder.

Umumî Mülâhazaya Zeyl: 5- İstanbul ve Türkiye'nin her tarafında teessüs ve taazzuv etmiş olan sabık Serbest Fırka âzâ ve teşkilâtından arzu edenler kendilerini yeni İnkılâp ve Kurtuluş Fırkası âzây-ı asliye ve tabiiyesinden addedebilirler ve bu haklarını bilâ-kaydüşart muhafaza ederler.

Ankara'daki ATASE'de bulunan "Atatürk Arşivi"nde (Dolap: Özel, Göz: 3 [Klasör: 36], Dosya: 109A, Belge 30 ve 30-1) 2 numaralı Yarın *broşürü ile Arif Oruç'un antetli kâğıda yazılmış tarihsiz bir mektubu vardır (Atatürk'ün umumî kâtibine ya da hususi kalemine gönderilmiş olmalı!):*

"Muhterem Beyefendi,

Memleketinizi severseniz bu broşürü Türkiye reisicumhuruna okutmak zahmetini ihtiyar edersiniz. İhtiram olunur efendim. (imza) Arif Oruç."

Benim elimdeki nüshanın, broşür numarası hariç ilk sayının aynı olmasına karşılık, arşivdeki bu nüshada en alttaki satırlar matbaa mürekkebiyle karalanmış ve "S.O.S. Matbaasında tab' edilmiştir" cümlesi eklenmiştir.

YARIN / Broşür Numarası: 2

[s. 2] *Maliye Vekili bütçenin ana hatlarını izah etti!*
Meb'uslar yeni bütçe münasebetiyle dileklerini bildirdiler ve:
Hükûmeti tebrik ettiler!

MANSUP BİR MECLİSİN MURAKABESİNE BIRAKILAN DEVLET BÜTÇESİ İŞTE BÖYLE OLUR

Bu sene, Türkiye bütçesi her tarafta merak ve alâka ile bekleniyordu. Geçen Şubat ayından beri hazırlandığı ilân edilip durulan bütçe müzakeresinin teehhürü bu merak ve alâkayı şiddetlendiren sebeplerden biri olmuştur.

Birtakım alâkadarlar, Cumhuriyet Maliye Vekilinin bütçe tahminlerini uyduramadığını iddia ediyorlar, birtakım meraklılar da vâki teehhürün Paris'te cereyan eden hafî istikraz müzakerelerinden alınacak neticeyi beklemekten ileri geldiğine hükmediyorlar. Hakikatte bu mütalâalardan ikisi

de doğru idi: çünkü, hesabı kitabı belirsiz diktatörün bütçesinde azîm bir açık vardı. Son senelerde komisyon almak maksadıyla takip edilen hatalı imar siyaseti Türk vatanında ve Türk milletinde hayatiyet kabiliyeti bırakmamış, halk istitatı fevkinde devlet tekliflerine boğulmuştu. O zaman kendini birdenbire hissettiremeyen bu kudretsizlik bir iki sene sonra âni bir felç ile karşılaşacaktı. Bundan tabiî bir şey de olamazdı. Nitekim, Türkiye'de başvekâlet ve binaenaleyh mes'uliyet mevkiinde bulunan İsmet Paşa, neden sonra tehlikeyi sezdi. Hassaten en buhranlı olacağı tahmin edilen 1933 senesini, yani bu seneyi ihtiyatla karşılamak için birbuçuk sene evvelden Rusya ve İtalya seyahatlerine çıktı. Koca bir devlet namına, bir Fransız veya Amerikalı bankerin kendi başına **[s. 3]** kolaylıkla aktedebileceği yirmi otuz milyon liralık istikrazlara kadar dilenmek tenezzülünü gösterdi. Rusya ve İtalya teşebbüslerinin akıbeti malûmdur. O zaman, İstanbul'daki Halk Fırkası gazeteleri bu haysiyetşiken dilencilikleri büyük muvaffakiyetler şeklinde devletin malî vaziyetinden nevmid olan Türk milletinin gözü önüne atmışlardı. İşte o vakitten beri Fransa'da malî müzakereler cereyan edip duruyor. Düyun-u Umumiye meselesi, muhakkiren birkaç milyon koparabilmek için bilinen şekillerde halledilmiştir. Yine Osmanlı Bankası ile Paris'te yapılmaya çalışılan anlaşma dahi, Mayıs ayı ortalarında tamamen tevakkufa uğramış bulunuyor. Onlar Türkiye'de malî sene başı olan Haziran ayına girmeden evvel, bir şeylere muvaffak olabileceklerini ummuş olacaklardı ki, Osmanlı Bankasıyla devam eden müzakerat durur durmaz, bütçeyi Meclis ruznamesine almaya mecbur oldular. Böyle yapılmasaydı, on beş gün sonra sene başı gelecek, Türkiye Cumhuriyeti de, malî seneye bütçesiz girmiş bulunacaktı.

Türkiye'de malî vaziyet çoktan malûm olduğu için, 1933

bütçesi makul bir merak va hatta endişe ile bekleniyordu. Nihayet, diktatörlük Maliye Vekili Mayısın 15'inci Pazartesi günü Ankara'daki Millet Meclisi sahnesine gelmiş, vazifeleri el kaldırıp alkışlamaktan ibaret bulunan muhteremlere, meşhur (Ali Cengiz) oyunlarından birini daha göstermiştir.

Lâtifeye tahammülü olmayan mevzuun çok tehlikeli mahiyeti, Maliye Vekilinin rakamları birbirine dolambaçlayan gazetelerdeki izahatından açıkça anlaşılıyordu. Muhterem Vekilin dolayısıyla millet murakabesine arz ettiği (!) hesapları, sahtekârlıkla tavsif etmek ağır görülürse, gözboyacılıktaki maharetine haml etmek insafsızlık olmayacaktır herhalde.. Diğer gazetelerle birlikte (Milliyet)'in yazdığına göre, Maliye Vekili Millet Meclisi'ne alelusul muvazeneli bir bütçe getirdiği için takdir ve tebrik edilmiştir. Bu takdirlerle tebrikleri İstanbul gazetelerinden maada Anadolu Ajansı da cihana ilân etmiş bulunuyor. İsmet Paşa hükûmeti namına Meclise tebliğ edilen 1933 bütçesi masraf kısmı: (175.396.000) **[s. 4]** liradır. Bu sene, Telefon ve Telgraf Müdiriyet-i Umumiye bütçesi de mülhak olarak bu yekûna dahildir. Meclise bildirilen yekûn, geçen 1932 senesi bütçesine nazaran (5.847.000) lira fazlalık gösteriyor. Çünkü 1932 bütçesi: (169.246.747) liradan ibaret idi. Cumhuriyet Maliye Vekilinin de itiraf ettiği gibi, bütün tasarruf çarelerine başvuran İsmet Paşa kabinesi, geçen seneye nisbetle bu sene (5.847.000) lira fazla varidat bulmağa mecbur olacaktır. Yani masrafını o nisbette arttırmak zaruretini hissetmiştir.

Bu itibarla, Ankara Meclisinde muvazeneli diye takdir ve tebriklerle hararetli teşekkürler toplayan bütçe üzerinde esaslı bir tetkikata girişmeden evvel, devletin dahildeki bankalara medyun bulunduğu mevziî borçları nazar-ı itibare almak faideli olacaktır. Hakiki yekûnu Maliye Vekilinin verdiği izahattan anlaşılan hususi borçlar, (30.828.000) liraya ba-

liğ bulunuyor. Bu otuz küsur milyonun (20.773.000) lirası, 1931 senesinden 1932 senesine, yani geçen seneye devredilmiştir. (10.055.000) lirası da, geçen 1932 Haziranından içinde yaşanılan 1933 senesi bütçesinin müzakere edildiği 1933 Mayısının on beşinci gününe kadar İstanbul'daki bankalardan alınmış olan borç paralardır.

Demek oluyor ki, birinci derecede mes'ullerden İsmet Paşa, Moskova ve Roma'da (Stalin) yoldaşla (Mussolini)'ye el açarken, Ankara İstanbul'da hususi borçlar yapmakla meşgul bulunuyordu. Yahut başvekilin Türkiye'ye avdetinden sonra, borçlanmak lüzum ve zaruretleri hissedilmiştir. Tabiî, Maliye Vekilinin Meclise tebliğ ettiği bu otuz bir milyona yaklaşan mahallî borçları bankalar veya eshabı bir daha almamak üzere vermiş değildirler. Şu halde, Maliye Vekili ile koca Türk vatanını asla lâyık olmadığı şu parlak mevkie yükseltmek hizmetinde bulunan başvekil İsmet Paşa, mevzuubahs (30.828.000) liralık 1933 bütçesindeki yerini göstermek mevkiinde değil mi idiler?

Ankara'daki zevata has bir zekâvet ile 1932'de borçlanılan (10.055.000) liradan bahseden Maliye Vekili, gariptir ki Mayıs iptidasında bütün devlet maliye **[s. 5]** müessesatındaki sandık mevcutlarının (6.670.000) liraya baliğ olduğunu da söylemiştir. Yani bu sözlerle o (10.055.000) liranın karşılığı bulunduğunu imâ etmek ister gibi görünmüş, az sonra evvelki teminatını unutur görünerek aynı sandık mevcudunun (Mayıs nihayetine kadar olan devlet ihtiyaçlarını kapayabileceği ümidinde) bulunduklarını dahi söylemek fetanetini göstermek istemiştir. Ne kadar yazık ki, bu arada insaf sahibi bir meb'us çıkıp da:

"Efendim, madem ki sandık mevcudu olan (6.675.000) lira senenin son ayı masraflarını kapayamayacaktır. Bunu ihtimal olarak söylüyorsunuz. O halde, elinizdeki parayı nasıl

olur da devletin bütçe harici olarak akdettiğini söylediğiniz (10.055.000) liraya karşılık gibi göstermek istersiniz?" demiş olsaydı, Vekil bey acaba ne cevap verebilecekti? Ankara'daki Millet Meclisi binasında bu derece gabi meb'uslar bulunduğuna ihtimal verilemeyeceğine nazaran, Meclisin hürriyeti, millet işlerinin tam bir serbestî havası içinde murakabe edilip edilemediği hususatı da bu vesile ile kendisini göstermiş oluyor!

Vaziyetin o kısmına şöylece bir işaret geçtikten sonra, 1933 bütçesi varidat tahminleri üzerinde durmak münasip olacaktır. Şurası muhakkaktır ki, Maliye Vekili Abdülhak [Renda] Bey, maliye ilminde (usül-ü basite) denilen bütçe tahminleriyle Halk Fırkası meb'uslarının muvazenesi ancak kendisince malûm bir bütçe iradı göstermiştir. Bir devlet maliye nâzırı sıfatıyla muhataplarını iknaa çalışmak, kendisinin meşru değilse de makul haklarından biri sayılabilirdi. Buna diyecek yoktur. Maliye Vekilini hassaten hükûmetin nîm resmî gazetesi olan (Milliyet)'in 16 Mayıs nüshasında görülen izahatı şudur:

"Efendiler... (1931) senesinde son üç aylık tahsilât (35.000.000) liradır. 1933 senesi son üç ayında aynı miktarın tahsil edilebileceği nazar-ı itibare alınırsa, (132.379.000) kere 35.000.000 müsavi (167.379.000) lira eder."

Maliye Vekilinin verdiği şu rakamlara göre (132.379.000) kere **[s. 6]** 35.000.000 müsavi (4.633.265.000.000.000) hasıl-ı zarbı bulunmak lâzım geliyor ki, bu yekûnun hangi dünyanın hangi 1933 bütçesi olduğunu hayretle araştırmamak mümkün olamaz! Burada Meclise verilmek istenen hesap rakamları arasında, muhakkak bir sehv bulunduğuna ihtimal vermeyecek kadar insafsızlık göstermek doğru değildir. Ortada muhakkak bir yanlışlık olacaktır.

Mesele bununla bitmiş olsaydı neyse.. Fakat Vekil beyin

esas tahminlerinde dahi, fahiş hatalar bulunduğu göze çarpıyor.

Çünkü: Vekil beyin (usül-ü basite)'ye istinaden tahmin ve mukayese etmek istediği 1931 senesi son üç aylık tahsilât miktarı olan (35.000.000) senenin üç aylık dört devresine zarp edilecek olursa (35.000.000 kere 4 müsavi 140.000.000) eder. Bunun Vekil Beyin Millet Meclisindeki muhteremlere temin etmek istediği (167.379.000) liralık bir hasıl-ı zarp gösterebilmesine imkân-ı maddî yoktur.

Şimdi, pek dirayetli Maliye Vekilinin hesaplarına göre, her üç ayda muntazaman (35) milyon tahsil edileceği esası kabul edilecek olursa bile: dört defa otuz beş milyonun yüz kırk milyon tutacağı bedihîdir. Demek oluyor ki, Maliye Vekilinin tahmin ettiği varidat (140) milyondur. Halbuki 1933 masraf bütçesi (175.396.000) lira olarak tesbit edilmiştir. Yine onların kendi hesaplarıyla devletin 1933 masrafı yekûnu olan yüz yetmiş beş milyon üç yüz doksan altı bin liradan, üçer aylık varidat tahmini olarak gösterilen yüz kırk milyon lira tarh edilecek olursa: (175.396.000 nakıs 140.000.000 müsavi 35.396.000) lira kalır ki, Maliye Vekilinin hesabıyla Türkiye'nin 1933 senesi bütçesinde tam (35.396.000) liralık bir esas açığı bulunduğu, böylece kendiliğinden tahakkuk etmiş olur.

Bundan sonra, Türkiye Maliye Vekili bütün bu hesapları yürütürken, ayrıca Muvazene ve Buhran vergilerinden (3.000.000) lira derecesinde "bir [s. 7] tahsilât yapılması kuvvetle ümit olunabileceğini" de söyleyerek, hesabını kapatıyormuş. Ne olursa olsun tahsil edileceği kuvvetle ümit olunagelmekte bulunan, üç milyonluk Buhran ve Muvazene vergisi dahi (140.000.000)'a zam edilecek olursa, (35.396.000) liralık umumi açık: (32.396.000) liraya inmiş olur ki, 1933 bütçesinin (30.828.000) liralık hususi borcundan maada

(32.396.000) liralık resmî bir açığı olduğu katiyen tezahür eder.

Görülüyor ki, zavallı Türkiye'yi içinden çıkılamaz derekelere düşürmüş olan İsmet Paşa kabinesi Maliye Vekilinin 1931 senesi son üç aylık tahsilât yekûnu bulunan (35) milyona istinat eden tahminleri, bütün bir nikbinlikle kabul edilmiş olsa bile, bir sene sonraki Haziran ayına, banka borçları da dahil olmak üzere tamam (63.224.000) liralık bir açıkla erişilebilecektir. O da arada geçecek on iki ay zarfında yeni borçlar yapmamak ve muhammen tahsilâtı rakamı rakamına tahsil edebilmek şartıyla..

O halde Maliye Vekilinin Meclise (tebliğ ettiği) 1933 bütçesi varidat kısmının (143.000.000) lira olması icap ediyordu. Bilinmez neden Maliye Vekili(nin) bu yekûnu muhtemel üç milyonluk Buhran vergisiyle birlikte (175.379.000) lira göstermiştir. Bu takdirde bile, 1933 bütçesinde (4.621.000) lira açık olduğu göze çarpıyor. İşte takdirlere uğrayan muvazeneli bütçe bu olsa gerektir. Masraf kısmına gelince: bunun 1931'den müdevver (30.773.000) lira ile 1932'de yapılan (10.055.000) liralık banka borçları (206.224.000) lira üzerinden Meclise sevki zaruri idi. Halbuki Vekil bey 1933 bütçesi masraf kısmını (175.396.000) lira olarak göstermiştir. Yahut bu suretle tesbit etmekte diktatörlük hesabına ehemmiyetli bir dirayet eseri göstermeğe muvaffak olmuştur, denilebilir!

[s. 8] Yukarıdaki rakamların, Türkiye'deki reisicumhur tarafından bir kerecik olsun mes'uliyet gözüyle tetkik edilmesi çok arzu edilirdi:

Görülüyor ki, Mayısın 15'inci Pazartesi günü, Ankara'da Millet Meclisi salonlarında takdirler toplayıp minnet şükranları almaya lâyık görülen dünyanın en mütevazin bütçesi işte budur.

İşte bu bütçenin Meclisteki müzakeresi esnasında İsmet

Paşa kabinesine teşekkür eden meb'uslar arasında sabık İttihat ve Terakki Hariciye Nâzırı Halil [Menteşe] Bey millet kürsüsünü işgal etmekte arkadaşlarına tekaddüm etmiş:

"Arkadaşlar.. Artan buhran karşısında her türlü tehlike ihtimallerini bertaraf eden hükûmete teşekkürler ederim!" demiştir.

Eski Adliye Vekili Refik Şevket [İnce] Bey de:

- Halka ve cihana emniyet verecek malî bir siyaset takipeden hükûmete memleket idaresinde tasarruf prensiplerine uygun muvaffakiyetlerinden dolayı tebriklerimi sunarım! diye haykırmıştır.

İstanbul gazeteleri bu hususta cidden kendilerine yakışacak neşriyatta bulunurlarken, İzmir meb'usu Hüsnü Beyin de:

"Başta Gazi hazretleriyle İsmet ve Fevzi Paşalar olduğu takdirde, Türk vatanı ve milleti için hiçbir tehlike mevcut olmadığını..." temin ettiğini ilâve ediyorlar.

Bu üç muhteremden sonra bermutad söz (Mazhar Müfit) [Kansu] beye geçmiş, bu zat da:

"Hükûmet makinesi bozuk değildir. Bozuk olsaydı, bu mütevazin bütçe gelir miydi? Elbette gelemezdi" diye perdeyi alkışlar arasında kapatmıştır.

Kendi hesabımıza, 1933 bütçe müzakeresi oyunu bu kadarla kalmış olsaydı, hakikaten teşekkür edilmeye liyakat kesbetmiş olacaktı. Çünkü Maliye Vekili gümrük varidatının (16.000.000) eksildiğini söylerken seslerini çıkaramayan meb'uslar, eksilen on altı milyonun bu sene (beş) milyonunun olsun geriye getirilmesi ümit edildiğini söylediği zaman, içerisine [s. 9] doldukları binanın kubbelerini sürekli alkışlara boğmuşlardır.

Filhakika, Türkiye Maliye Vekili kontajantman-gümrük tahdidatı ve gümrük varidatının on altı milyonluk tenakus

bahsinde samimiyetini muhafaza etmiş, nedense yalnız bu bahiste hakikatı gizlemeye lüzum görmemiştir.

Bilenlere malûmdur ki, geçen sene Rusya seyahatine tekaddüm eden ilhamlardan biri olduğu temin edilen âni gümrük tahdidatı, tatbik tarihi olan 15 Teşrinisâniden Mart ayına kadar geçen üçbuçuk aylık devrede tam (7.000.000) gümrük açığı vermişti. Şimdi bu açık yekûnunun, Maliye Vekilinin de itiraf ettiği gibi son Mayıs ayına kadar (16) milyona baliğ olduğu teeyyüd ediyor.

Kaldı ki, mesele ne o ne bu idi. Asıl acı hakikat memlekette tediye kabiliyetlerine temas etmekle, onları sıhhatle mütalâa edebilmekle meydana çıkabilecekti. Herşeyden evvel aranacak nokta budur: Türkiye'de hal-i hazır 1933 tediye kabiliyeti geçen 1931-1932 senelerine nazaran yükselmiş midir? Yoksa gittikçe azalıyor ve sönüp mahv olmaya mı mahkûm bulunuyor?

Bu hususta mutlak olarak bilinen şey, kendi istihsali ile zorlukla geçinebilen Türkiye halk kitlelerinin, zâlim idareye vergi ödeyebilmek için aç kalmaya mahkûm oldukları keyfiyetidir: Halk bir senenin on iki ayı zarfında topraktan alabildiği maddelerle bütün değerini hükûmete veriyor. Kendisine gelince: o çoktan açtır, aç kalmıştır. Maliye vekillerinin hayallerinde tevazun ettikleri bütçeler için tahsil edilen varidatın, jandarma, tahsildar ve icra memurları vasıtasıyla nasıl toplanmakta oldukları da erbabının mechulü değildir.

Hem köylüyü, amele ve esnafı sıkmak hususunda o kadar gaddarâne hareket eden etmeyi kendi bekası namına bir prensip addeden Halk Fırkası saltanatı [altında] müstahsil Türk milletinin vaziyetine dair uzun boylu misaller aramaya ne lüzum vardır? Bu hususta, daha dün denebilecek kadar yakın bir mazide Halk Fırkası umumi kâtibi Recep [Peker] beyin memleket içinde meşhur olan bir sözünü kaydetmek,

[s. 10] onların Türk milletine verdikleri kıymetin derecesini göstermeye yetecek, hatta artacaktır: Tahminen ikibuçuk sene evvel Bursa kaplıcalarında şahane istihmam eden bu zata; artık Türk köylüsünün şeker yemek değil, onun rengini bile unuttuğu söylendiği zaman:

- "Şeker mi? Pekmez, olmazsa ağaç ve kaya kovuklarından nebatî bal çıkarıp yesinler, keratalar"

cevabını verdiği teessürle naklediliyordu. Baklava börek yiyerek şampanyasını bir gün olsun sofrasından eksik etmeyen bu zat ve arkadaşlarının devlete vergi veren halk tabakalarını hayvan sürülerinden nasıl farksız gördüklerine bundan daha canlı ve daha kuvvetli bir delil bulabilmek mümkün müdür?

Yine geçen sene Rusya'dan gelen makineleri kuracak bahanesiyle Anadolu'nun bazı taraflarında tetkikat yapan Rus mütehassıs heyeti, Şarkî Anadolu'da halı, ipek, vesaire dokumacılık işlerinde çalışan işçilerin (10-15) kuruş arasında gündelik aldıklarını tesbit etmişti. Rus heyetinin raporu, mes'uliyet hissi ile titremeyen eline geçtiği güne kadar, Türk başvekilinin o vaziyetten haberi olmadığına asla şüphe edilmemelidir.

İşte, mütevazin devlet bütçesini ödeyenler kısmen bunlardır. Teessürle kaydedilmelidir ki, senede azami elli dört liraya varan bu kazancın beşte biri de mahallî muhasebe-i hususiyelere ayrılmak mecburiyeti vardır. Bu takdirde, o zavallıların kendileriyle devlet bütçesi hizmetlerine ayıracakları miktarı bulmak pek güç olmayacaktır zannedilir.

Kaldı ki, bu sene değil, geçen ve daha evvelki senelerde Karadeniz ve İzmir sahalarında açlıktan otlayanlar bulunduğu Meclis salonlarına kadar aksetmişti. İşte, bu seneki muvazeneli bütçeyi bunlar ödeyeceklerdir. Yahut bütçe bu aç sürülerine ödettirilecektir.

Halbuki zavallı Türkiye Halkı hidemat-ı umumiye diye, tek bir bütçe vazifesiyle de mükellef değildir. O fakir millet, her sene hususi muhasebeler nam ve hesabına [s. 11] (27.000.000)'dan ziyade bir para ödemeye mecbur tutuluyordu. Maliye Vekilinin 1933 senesinde köylü tarafından tahsilât yapabileceği ümitleri hakkında esaslı bir fikir edinebilmek için pek uzaklarda rakamlar ve tediye kabiliyetleri aramağa ne lüzum var?

Buradan, halkın hususi muhasebelere ödemekten âciz kaldığı muhakkak bulunan (27.000.000)'u ortadaki mevhum tediye kabiliyetlerine mikyas tutmak hakikati meydana çıkarmaya pek ziyade yardım edecektir:

Geçen Teşrinisânide, yani beşbuçuk ay evvel, Cumhuriyet Dahiliye Vekâleti tarafından Başvekil İsmet Paşaya verilen bir raporda, muhasebe-i hususiyelere ait vergilerin ödenemediği açıkça bildiriliyordu. Bu rapora göre, Türkiye halkı bütün vilâyetlerde hususi muhasebelere para verememiş, vilâyet hususi bütçeleri varidatlarının (üçte birini) kaybetmişlerdi. Bu üçte birin (27) milyona nazaran (9) milyon olduğu tabiî anlaşılır.

Bu açık vaziyet karşısında, (27) milyonun (9) milyonunu noksan veren halkın (175) küsur milyonun kaç milyonunu tamam verebileceğine ihtimal ver[il]ebilir?

Diğer taraftan, Türkiye halkının ödediği mükellefiyetler, devlet bütçesi hususi muhasebeler, ianeler vesaire ile de bitmiş kapanmış olsaydı, neyse. Arada bir de belediye resimleri vardır. Şehir ve kasabalardaki müstehlik halkın sırtında olan bu yük medenî ihtiyaçların netice-i tabiiyesidir. Buna itiraz etmek kimsenin aklından geçmez. Fakat devlet bütçesi tanzim edilirken, emsali hususi mükellefiyetlerin nazar-ı itibare alınması da icap eder ki, şehir ve kasabalardaki küçük esnafı ezen belediye rüsumu, onda umumî bütçeye, muhase-

be-i hususiye masraflarına iştirak kabiliyeti bırakmıyor. Bu da, mükellefiyetlerdeki ölçüsüzlük ve muvazenesizliklerin tabiî neticelerinden en belli başlısıdır.

Görülüyor ki, yahut iyice anlaşılıyor ki, Türkiye halkının bu 1933 senesinde de gözleri patlayarak ödeyeceği paralar, yalnız (170) küsur [s. 12] milyonluk bütçe değildir. Hususi muhasebeler ve belediyelerle birlikte, bu yekûn (250.000.000)'u aşmak zaruretindedir. Halbuki bütün Türkiye'de tedavül eden banknot yekûnu bu rakamın fevkinde değildi! Demek oluyor ki, memleketin umumî serveti, bir sene zarfında tamamen devlet hazinesine ve belediye kasalarına girdikten sonra tekrar iştira ve mübadele sahasına nakledilecektir.

Mesele yine bu kadarla kalsaydı, herhalde (yüzsuyu) addolunurdu. Ne kadar yazık ki, İsmet Paşanın hergün değişen malî ve iktisadî siyasetindeki isabetsizlik ve ferasetsizlik yüzünden, devlet gümrük varidatı (16) milyonluk bir açık vermiştir. Bu dehşetli ziyan büyük sanayi devletlerinin tatbik ettikleri son "kifayet" [kendi kendine yeterlik - otarşi - MT] nazariyesine özenmenin getireceği tabiî netice idi. Ki, dolayısıyla ham ihraç eşyasıyla geçinen Türkiye'ye hususi bir (boykot) celbetmiştir. İşte, İsmet Paşanın muvazenelikle tevil ve tefsir edilemeyecek olan bu siyaseti yüzünden Türk istihsal eşyası da artık cihan pazarlarındaki eski ehemmil mevkiini yüzde (45) nisbetinde kaybetmiş bulunuyor.

Malûmdur ki, ziraat ve gayr-i mamul maddeler vatanı olan Türkiye, ancak ihraç edeceği eşyanın memlekete girecek bedeli ile kendisini yaşatabiliyordu. Bu biricik menba kuruduğu anda da, vaziyetten ilk müteessir olacak devlet bütçesinin ta kendisi olacaktı.

Türk müstahsil, memlekete ve dolayısıyla kendi cebine girecek para ile devlete karşı mükellef tutulduğu umumî hizmetleri ifa edebilir. O, malını harice verip diğerini almazsa

ne yapabilir? Taştan para mı yaratabilirdi? O böyle bir şey yapabilse, yahut dâhi Gazi ile İktisat Vekilinin birkaç ay evvel dağlarda taşlarda altın, gümüş madenleri aramaları neticesinde eline para girecek olsaydı, bu sene onlara verilecek israf malzemesini tedarik etmekte elbet gecikmezdi!

Türkiye'deki istihsal eşyasının harice satış meselesi, tediye kabiliyeti nokta-i nazarından her esasın fevkinde tutulmak lâzım geliyor. Bu ehemmiyetli noktayı her [s. 13] halde iyice takdir ettiği halde elinden bir şey gelmediği muhakkak bulunan Maliye Vekili ne yazık ki, bu meseleyi de bermutad ehemmiyetsiz gibi göstermek istemiş, son sene zarfında Türkiye ihracatının (27.000.000) lira eksildiğini söylemiştir. Hakikatte bu rakam da yanlıştır. Burada Maliye Vekilinin gösterdiği yekûn muta tutulsa bile, her sene ihracat kudretini yüzde yirmi ile yirmi beş arasında kaybettiği resmî istatistiklerle sabit olan bir memleketin, bu sene (40) milyonluk ihracat açığı vermemesine imkân yoktur. Bu para zürraın, alelumum müstahsilin, mutavassıtın, tüccarın cebine giremeyecek olursa, bütçedeki ana vergiler açığını geçen zayiatın Türk vatanına vereceği sarsıntı mahiyetini, İsmet Paşa ile Maliye Vekilinin takdirlerine bırakmak daha faydalı görülür!

Az evvel, bu yekûn da alelusul yanlıştır denilmişti. Çünkü Maliye Vekili bey ihracat istatistiği meselesinde de (lâtif bir elçabukluğu) yapmak istemiştir. Buna mukabil, Meclis salonunda bol bol tayyib rayihalı inkılâp ve cumhuriyet havası teneffüs eden muhterem (mansuplardan) biri bile kürsüye gelmemiş, verilen hesaplara dair ehemmiyetsiz bir sual bile sormamıştır.

Herhalde, aklı başında bir zat ortaya çıkıp da, bir hususta İsmet Paşa hükûmetinden son üç senelik ihracat hesabını istemiş olsaydı, (1930) senesinden beri memlekete giren para

yekûnunun yüzde kırk beş nisbetinde eksildiğini, hem kendisi, hem efendileri, hem de zavallı Türk milleti anlamış ve görmüş olacaktı. Evet, bilemeden, anlayamadan ve asla sorabilmek hakkını haiz olamadan topraklarda sürünen kalbinden yaralı millet de anlayacaktı. Fakat: Millet Meclisinde hakikatleri kilo ve tonaj rakamlarına karıştırmak suretiyle istinat ettiği hükûmeti emniyetli göstermeye çalışan Maliye Vekili Mustafa Abdülhalik Bey son üç sene zarfındaki ihraç kıymetinin tamam (53.073.377) lira ile düştüğünü kat'i olarak biliyordu. Pekalâ bildiği için dolambaçlı yolları ihtiyar etmiştir.

Muarızların yanlışlarını indî olarak yüzlerine vurmuş olmamak için, Vekil [s. 14] beyin izahatıyla Ofis tarafından yapılan onar aylık istatistikleri karşılaştırmak davanın isbatına daha sıhhatle medar olacaktır:

İhracat Ofisinin resmî ve tabiatıyla en selâhiyettar istatistiğine nazaran, (1930) on ayında Türkiye (120.499.925) liralık eşya ihraç etmiştir. (1931)'de bu yekûn (96.680.775) liraya düşmüş, (1932)'de de (77.436.548) liraya inmiştir.

Ofisin bu resmî istatistiğine itibar edilmek lâzım gelirse, 1931 on ayında 1930 senesinden (33.819.150) liralık noksan mal satılmış, (1932)'de ise, bu nisbet (19.254.227) lira daha tenezzül etmiştir. Şu hesap, 1930 ile 1932'ye kadar Türkiye'nin ihracat kudretinden tam (53.073.377) lira kaybettiğini gösteriyor. Ki, yüzde (45)'ten fazladır. Kaldı ki, Ofisin istatistiği on aylıktır. Son ikişer aylığını Türkiye Maliye Vekili bittabi bilirler. Nedense Mecliste de (1930) mukayeseye esas ittihaz etmekten çekinmek suretiyle, 931-932 seneleri ihracatına ait bir istatistik göstermişlerdir. Eğer burada daha ziyade insafsızlık edilip de, kendilerinin gösterdikleri (27) milyon noksan, (1930) on aylık noksanı olan (33.819.150) lira ile cem' edilecek olsaydı, ihracat kıymeti yekûnundaki sukut:

(60.819.150) liraya fırlamış olacaktı. Ki o zaman Türkiye ihracatının yüzde (61)'e yaklaşan bir sukut gösterdiği tezahür ederdi. Burada da onlar lehine kasdî bir nısfet göstermek daha muvafık gibi görülmüştür.

1933 bütçesini kâğıtlar üzerinde tevzine muvaffak olduklarından dolayı takdirler ve tebrikler toplayanlar, memlekette tediye kabiliyetsizliklerini arttıran yukarıdaki sebepleri gözönünde tutuyorlar mı acaba?

Bütün bu muvaffakiyetlerin, Türkiye reisicumhuru (Büyük Gazi Hazretlerinden) aldığı ilhamlarla devlet sefinesini yürüttüğünü muhtelif vesilelerle ilân eden İsmet Paşanın görgülü ve tecrübeli idarelerinin müstahsin neticelerinden ileri geldiği anlaşılıyor mu? [s. 15] Hayf ki, hesabı kitabı belirsiz şu vaziyetler, Türkiye'de asırlardan beri müddehir ve gürleşmiş sermayeleri bile eritmiştir. Buradaki sermayeden maksat şüphesiz yalnız para değildir. İktisat ilminin tarifini kabul ve vaz' ettiği sermayedir: arazi, emlâk, emval, sây kıymetleri hep buna dahildir.

Köylüler tabiî bitiyor, hatta bitmişlerdir. Onların üzerinden ve sırtlarından geçinen şehir ve kasabalar bütün iştira ve tediye kabiliyetlerini kaybetmişlerdir. Her vatandaş üç beş sene zarfında, tedricen sermayesiz, âletsiz, edevatsız kalmıştır. Çünkü senelerden beri müsrif bir bütçe muvazenesini ikrah içinde temine cebredilmiştir. Buna rağmen, Türkiye Maliye Vekili 1933 senesinin (63) küsur milyon açıkla, mahalli bankalara borçlu mütevazin (!) bütçesini bu yoksul kitlenin sırtından çıkaracağını söylüyor.

Tabiî, hammadde alıp dünyanın dörtte biri nisbetindeki müstemlekelerine mamûl satan İngiltere'den özenmek suretiyle tatbikine çalışılan (kifayet) siyasetinin Türkiye'ye getireceği netice bundan iyisi olamazdı. Halbuki Türkiye'nin vaziyeti, istihsal ve istihlâk arasındaki muvazeneden ziyade

memleket dahilindeki servet ve sermayenin hareket halinde iddihar ve tasarruf temin edebilmesi esasına müstenit olacaktı. O Türkiye ki şimdi nesillerden beri temin edebilmiş olduğu (iddihar ve tasarrufu) eritmiş, son habbelerini İsmet Paşanın Maliye Vekâleti hazinesine vermeye çalışıyor.

Bütün bunlara nazaran, önümüzdeki sene için kendisini gösteren (16) milyon gümrük tahsilâtı, (32.396.000) açıklı ve mahalli bankaların (30.828.000) lira borçlu (1933) bütçesinin nereden hangi milletten tahsil edilebileceğine akıl erdirebilmek, ancak Ankara'da Büyük Millet Meclisi binası altında inkılâp havası almakla kâbil olabilecektir gibi geliyor!

- Elhak tebrike şayandırlar.

23 Mayıs 1923 [33 olmalı] Sofya

YARIN / Broşür Numarası: 3

[s.2] ZAVALLI TÜRKİYE, ZAVALLI KANUNLAR!

İstanbul'da çıkan gazeteler bir nevi' İstiklâl Mahkemelerini tekrar memleketin başına musallat edecek olan (Cumhuriyeti Koruma) kanunu hakkında aşağıdaki tafsilâtı veriyorlar. Gazetelerin verdikleri malûmat aynen şudur:

Rejimi Koruma lâyihası:

"... bu kanunda yazılı suçlara ait davaları: (Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Diyarbekir ve Erzurum) Ağır Ceza mahkemeleri görür.

İkinci madde: Her mahkemenin kaza hududunu göstermektedir. Bu mahkemeler, ceza kanununun ikinci kitabının: 125, 133, 134, 146, 147, 149, 150, 151, 153, 154, 156, 157, 158, 163, 168, 169, 170, 171, 172'nci maddelerinde yazılı fiil-

lere ve aşağıda yazılı olan suçlara ait davaları görürler.

Bu suçları yapanların (sanat ve memuriyetleri her ne olursa olsun) mahkeme mercii, bu kanunda gösterilen mahkemelerdir.

Yukarıda yazılı olan suçlar hakkında hazırlık tahkikatı yapmak selâhiyeti, fiilin vukubulduğu memleketin cumhuriyet müddeiumûmîsi ile müstantikine aittir. Tahkikat esnasında müddeiumûmî alınan tedbirlerden meselenin süratle tahkiki için lâzım gelen şeyleri en büyük mülkiye amirine bildirir.

Kat'î zaruret olmadıkça, evrakın tedvîninden itibaren bir hafta zarfında kararın verilmesi ve bu kararın ittihazına mani sebepler mevcut ise bunların zabıt varakası ile tesbiti lâzımdır.

Verilen hükümler beş gün içinde temyiz olunabilir. Evrak üç gün zarfında [s. 3] baş müddeiumûmîliğe verilir. Ölüm cezasını mutazammın olan hükümler re'sen temyize tâbidir.

Bu kanunun şümûlüne giren suçlar için (temyizde duruşma yapılmaz!) İcra Vekilleri Heyeti reisini veya hey'etten birini veya birkaçını öldürmek maksadıyla yapılmış bir toplanmaya iştirak eden kimse, yalnız bu toplanmaya iştirak ettiğinden dolayı: bir seneden üç seneye kadar hapse, eğer bu toplanmada (öldürme fiili) kararlaştırılmış ise, bu karara iştirak edenler: üç seneden beş seneye kadar hapse, toplanmada hazır olup da, karara iştirak etmeyenler: bir sene altı aydan dört seneye kadar hapse, eğer bu toplanmada verilen kararın neticesi olarak "katle teşebbüs" veya "katl icra edilmiş olursa" bu karara iştirak hakkındaki umûmî hükümler mahfuz kalmak şartıyla on seneden aşağı olmamak üzere ağır hapse, katl ve katle teşebbüs fiilini intac eden karara iştirak etmeksizin bu toplantıda hazır bulunanlar dahi, beş seneden

aşağı olmamak üzere ağır hapse mahkûm olurlar. Bu teşebbüsleri hükûmete veya suikaste uğrayacaklara bildirenler cezadan muafdırlar!

Zâlim zümrenin Türk adliye müessesesine karşı itimadsızlığını göstermek itibarıyla açık bir hakaret teşkil eden bu kanunun mahiyetini mütalâa etmezden evvel alâkadar olacağı cürümleri anlamak daha faideli görülmüştür.

Türk Ceza Kanununun ikinci kitabındaki malûm maddeler, yeni (Cumhuriyet Rejimini Koruma Kanununa madde numaralarıyla) alınmış, ve fakat madde numaralarının ihtiva ettikleri mevadd, tasrih edilmemiştir.

Kanunda yalnız numaraları tasrih edilmek suretiyle mübhem bırakılmak istenen maddelerin, ceza kanunundaki asılları şunlardır:

Madde: 125 - (Türkiye Cumhuriyeti topraklarının tamamını veya bir kısmını bir ecnebi devlet idaresine geçirmeye veya devletin istiklâlini tenkîse veyahud memleketinin bir parçasını hükûmet idaresinden çıkarmağa teşebbüs eden kimse [idama] mahkûm olur.)

[s. 4] Madde: 146 - (Türkiye Cumhuriyeti Teşkilât-ı Esasiyye Kanununun tamamını veya bir kısmını tagyir,tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini ıskata veya vazifesini yapmakdan men'e cebren teşebbüs edenler [idam] cezasına mahkûm olur.)

65'inci maddede gösterilen şekil ve suretlerle gerek yalnızca gerek birkaç kişi ile birlikte kavlî veya tahrirî veya fiilî fesad çıkararak veya meydan ve sokaklarda ve nâsın toplandığı mahallerde nutuk irad ve yafta ta'lîk veya neşriyat icra ederek bu cürümleri işlemeye teşvik edenlere hakkında, yapılan fesad teşebbüs derecesinde kalsa dahi (i'dâm) cezası hükm olunur.

Madde: 147 - Türkiye Cumhuriyeti İcra Vekilleri Heyetini cebren ıskat veya vazife görmekten cebren men' edenlerle bunları teşvik eyleyenlere i'dâm cezası hükm olunur.

Madde: 149 - Her kim, hükûmet aleyhine halkı silâh ile isyana veya Türkiye ahalisini birbiri aleyhine silâhlandırarak mukateleye teşvik eylerse on beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapse konulur.

Madde: 150 - Bir fesad heyetine maksadını icra için silâh, cephane, bıçak, bomba veya buna mümasil sair yıkıcı, yanıcı, veya öldürücü âlât yapan veya icad eden veya nakl eden veya hazırlayan veya ecnebi memleketlerden Türkiye'ye sokan yahud gizleyen veya taşıyan kimseler muvakkaten ağır hapse konulurlar.

Madde: 151 - (Bundan evvelki maddelerde yazılı cürümlerden birine muttali' olan her ferd, bunu derhal hükûmete haber vermeye mecburdur. Bu mecburiyeti su-i niyetle yapmadıkları sabit olanlar, fesad fiile çıkarsa bir seneden ve fiile çıkmazsa altı aydan aşağı olmamak üzere haps olunur.

Fesadcıları bilerek muayyen mevkilerin gayrı yerlerden sokan ve memleket içinde bir yerden diğerine nakl edenler muvakkat ağır hapisle cezalandırılır.)

Madde: 153 - (Askerî Ceza Kanununda yazılı haller haricinde devletin [s. 5] silâhlı kuvvetlerini ve zabıtayı re'sen veya naklen makaleler neşri yahud umûmî bir ictimâda veya nâsın toplandığı yerlerde nutuk iradı, yahud toplu veya dağınık ihtilâtlarla telkinat yapılması suretlerinden biriyle itaat ve inzibattan çıkarmağa teşvik ve tahrik edenler, muvakkat ağır hapis ile cezalandırılır.

Madde: 154 - Geçen maddelerde yazılı olan cürümleri işlemeye halkı teşvik etmek üzere basılmış veya basılmamış evrak ve risaleleri fesad kasdıyla neşretmek üzere iken ele geçirilen kimse bir seneden üç seneye kadar hapsolunur.

Madde: 156 - Reisicumhur hakkında suikasdde bulunanlarla teşebbüs edenler fiilleri teşebbüs-i tam derecesinde ise i'dâm, nâkıs ise müebbed ağır hapis ile cezalandırılır.

Madde: 157 - (Bir kimse yukarki maddede yazılı halden başka suretle Reisicumhura karşı fiilî tecavüzde bulunacak olursa, işbu tecavüzün kanunen muayyen olan cezası daha şedid olmadığı takdirde beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapse konur.)

Madde: 158 - Reisicumhura karşı muvacehesinde hakaret edenler veya Reisicumhur aleyhine tecavüzkârane neşriyatta bulunanlar üç seneden aşağı olmamak üzere ağır hapse konur.

Reisicumhur aleyhine gıyabında lisanen tecavüzatta bulunanlar bir seneden üç seneye kadar hapsolunur.

Madde: 163 - (Dini veya dinî hissiyatı veya dinen mukaddes tanılan şeyleri âlet ederek her ne suret ve sıfatla olursa olsun devletin emniyetini ihlâl edebilecek harekete halkı teşvik veya bu bapda cemaat teşkil edenler teşvikat ve teşkilâtın bir gûna fiilî eseri çıkmamış olsa bile, muvakkat ağır hapse mahkûm olurlar.

Madde: 168 - Her kim, 125, 128, 146, 147, 149, 156'ncı maddelerde yazılı cürümleri işlemek için silâhlı cemiyet ve çete teşkil eder yahut öyle bir çetede âmirliği ve kumandayı

veya husûsî vazifeyi haiz [s. 6] olursa, on seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasına mahkûm olur.

Cemiyet ve çetenin diğer efradı beş seneden on seneye kadar ağır hapis ile cezalandırılır.

Madde: 169 - 64 ve 65'inci maddelerde beyan olunan hal haricinde her kim bir cemiyete ve çeteye hal ve sıfatlarını bilerek barınacak yer gösterir veya yardım eder, yahut erzak veya esliha ve cephane veya elbise tedarik eder veya her ne suretle olursa olsun hareketlerini teshil ederse, üç seneden beş seneye kadar ağır hapis ile cezalandırılır.

Madde: 170 - Hükûmet tarafından ihtar vuku'undan evvel veya vuku'unu müteakip cemiyeti veya çeteyi dağıtanlar veya bunun teşkilinden gaye olan cürümün işlenmesini men' edenler, keza cemiyet ve çetenin teşkiline iştirak etmemiş veya bunlar üzerinde bir kumandayı haiz olmamış olmakla beraber, hükûmet memurlarının veya zabıta kuvvetlerinin ihtarından evvel veya onu müteakip cemiyet ve çeteden mukavemet göstermeksizin çekilerek silâhlarını terk ve teslim edenler veya taharriyata başlandıktan sonra töhmetten şeriki olanları tevkif ettirmek esbabını istihzar edenler hakkında ceza verilmez.

Madde: 171 - 125, 128, 146, 147, 149, 156'ncı maddelerde yazılı cürümlerden birini veya bazılarını hususî vasıtalarla işlemek üzere birkaç kişi aralarında gizlice ittifak ederlerse bunlardan her biri aşağıda yazılı cezaları görür:

1- Yukarıdaki fıkrada yazılı ittifak 126, 128, 156'ncı maddelerde yazılı cürümlerin yapılmasına dair ise, sekiz seneden on beş seneye kadar ağır hapis.

2- Bu ittifak 146, 147'nci maddelerde gösterilen cürümlerin icrasına müteallik ise, dört seneden on iki seneye. Cürmün icrasına ve kanunî takibata başlanmazdan evvel bu ittifaktan çekilenler ceza görmezler.

* * *

... İşte, (Cumhuriyeti Koruma) Kanununun Ceza Kanununda yazılı bazı maddelere istinaden şiddet ve süratle takip edeceği suçlar bunlardan ibaret bulu[s.7]nuyor. Yalnız, Ceza Kanununda, "İcra Vekilleri Heyeti âzâsından birine veya birkaçına karşı tertip edilecek suikastlere dair herhangi bir madde-i kanuniyye yoktur.

Ki, bu noksan, "Cumhuriyeti Koruma" Kanununa ilâve edilmiştir.

Malûmdur ki, Türk Ceza Kanununun (147)'nci maddesi "İcra Vekilleri Heyeti'ni cebren ıskata veya vazifelerini ifadan men'e" teşebbüs, hatta: teşvik edenlere idam cezası tertip ediyordu. Şimdi sebebini ancak onların bilebilecekleri bir maksadla yeni kanuna, bir de [İcra Vekilleri Heyetine yapılacak suikasdler] faslı konulmuş bulunuyor.

Bu yeni kanun oyununun aklı başında vatandaşları ciddi bir surette işgal etmeğe değeri vardır: malûmdur ki, bir vakitler, Türk vatanına musallat olan zümreye fikir ve ictihatlarıyla uyamayan binlerce günahsız vatandaş iplere çekildikten sonra, bir sükûn-u meşrûiyyet devresinin başlamasına intizar edenler pek çoktu. Hatta, Türkiye'de tabiî hayat avdet ettiğini medenî dünyaya ilân etmek ihtiyacını nasılsa takdir eden zâlimlerin bile arada sırada savurdukları "Türkiye'de normal vaziyet vardır!" iddiaları da mevzu-u bahs intizarı boşa çıkarmayacak zannedilmişti.

Ne fayda ki, şahsî ihtiraslarını, memleketi karışık görüp karanlık göstermekte tahkim edeceklerini zanneden bu zümrenin, haris bünyesinde za'af asarı hissettiği anda, fevkalâde

tedbirlere müracaat etmeyi, bu suretle de bir müddet daha tutunabilmeyi kendisine şiar edindiği, bu son kanlı teşebbüsle bir kere daha tahakkuk etmiş bulunuyor.

Türkiye'de bu kadar husûsî maksadlara âlet edilmiş olan adliye müessesesi, bu son kanunla bir hakarete daha uğratılmak istenmiştir. Ki, bu hakaretin derecesi ne olursa olsun, doğrudan doğruya Türk milletinin şerefini taşıyan adliyeye tevcih edilmek istenmesi, asla afv edilemiyecek müdahalelerden en sonuncusudur. Zaten, on dört küsur milyonluk bir halk kendisini kanun gölgesi ve kanun namı altında ezip mahvetmeyi kendi bekâsı namına elzem [s. 8] gören kanun kâtili zümreden de, ancak bu derece zâlim bir hareket beklenebilirdi!

Türkiye'deki vatandaşların yeni yapılan kanunu nasıl ve ne gibi bir his ile karşılamış oldukları bilinemiyorsa da, bunun hariçte, bilhassa Avrupa'da bırakacağı fena intibalar emsaliyle malûmdur.

Türk vatanını, "Cumhuriyeti Koruma" adı altında altı muayyen salhane mıntıkasına benzetmek emeliyle yapılan kanunun hangi maksatlarla ortaya atılmış olduğu hususu da, erbabına mechul değildir:

Şurası muhakkaktır ki: iktidar mevki'ini uzun senelerden beri bilâperva tatbik edilen (cebir ve kan) siyasetine medyun olan bu emsalsiz kanlı rejim, gün geçtikce milletle alâkası olmayan çürük mesnedleri üzerinde biraz daha sallanmaya, göçmeye başlamıştır. Bir milletin arada ve hakiki temayüllerinden kuvvet almayan bir irade tarzının akıbeti de, bundan başkası olmak mukadder miydi? Bilhassa, vatanın öz evlâdı olan askerî kuvvetleri cebir ve tahakkümlerine âlet ve vasıta olarak kullanmak isteyenler, bir gün mutlaka arkalarını dayamak istedikleri kudret tarafından kırılıp parçalanarak çiğneneceklerini pekâlâ takdir ediyorlardı.

Memlekette, ikide birde: -Rejim tehlikede, irticâ' var. İnkılâb düşmanları zehirli dişlerini takırdatıyor! vaveylâları, işte bu sezişten kuvvet alıyordu. Onlar hakikatde ne rejimi, ne irticâı ve ne de inkılâb adı verdikleri şuûrsuz birtakım divanelikleri düşünen adamlardı. Sırası geldikçe veya vaziyetlerinin biraz sarsılmağa yüz tuttuğunu hissedip anladıkça, vatanı mevhum tehlikeler içinde batıyor gibi göstermekde, kese ve mideleri için husûsî faideler temin etmekle me'lûf hissiz, hamiyyetsiz; ve hatta vatansız üç beş kişiden başkaları değillerdir.

O sahipsiz kalan Türk vatanı, aynı pervasız ellerin verdikleri tehlike işaretleriyle, daha dün denecek kadar geçmiş bir zamanda az münevver evlâdını mı kurban vermemiştir?

[s. 9] Şimdi de: hangi rejimle, hangi inkılâp veya cumhuriyetin korumasından bahsedilmek ve bu uğurda tekrar binlerce vatandaşın ince boyunları, memleketin yaralı sinesinde (hora tepen) üç beş şuursuzun hayallerinde yağlanan iplere geçirilmek isteniyor? Cumhuriyet ve inkılâp diye, aç taksîr çamurlarda sürünen milletin elindeki lokmayı bile çalmakta husûsî bir zevk duyan üç beş şahsın insanlıktan çoktan uzaklaşmış zevkli saltanatlarını beş on gün daha temâdî ettirmek için mi?

Ortaya kanun diye anılan son (cinayet emrini) körükörüne tatbik edebilecek vicdansız bir hâkim tasavvur edilemiyor. Kaldı ki, kanun denilen şey bizzat ismi olup cismi bulunmayan Teşkilât-ı Esasiyye Kanununa da muhalifdir. Ki, bu suretle adliye müessesesi içinde müdevven kanunlarla zadd-ı tam teşkil eden bir (cellâd mahkemesi) açılmak istendiği anlaşılıyor.

Diğer taraftan, bu kanun yeni bir şey değildir. O, Bursa hadisesi tertib edilirken düşünülüp tasarlanmış, birkaç senede bir tatbik edilen emsalinden bir parça farklı olarak tan-

zim edilmiş idi. Dört sene evvel 1929 Martında sâbık Adliye Vekili Mahmud Esad beyin de böyle bir şey düşündüğü henüz hatırlardadır. O zaman, bir devletin kanun düsturları arasına giremeyecek olan bir şekil: bir, (bir dereceli mahkemeler) tesisi şekli düşünülmüştü. Ki, Türkiye'nin büyük vilâyetlerinde kurulacak birkaç mahkemenin vereceği hükümler, [Temyize] bile tâbi' tutulmayacaktı.

Acaba, bugünkü kanun, o zamanki teşebbüsün tetimmesinden başka bir şey midir? Evet aynı mahkemeler, yine aynı mıntıkalarda faaliyete geçirilmek isteniyor. Anlaşılıyor ki, [İstanbul, İzmir, Adana, Diyarbekir, Ankara, Erzurum] vilâyetlerindeki ağır ceza mahkemeleri, (Cumhuriyeti muhafaza için) Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu hilâfına sür'atle faaliyete geçirileceklerdir. Açıkcası, Türkiye altı mıntıkaya taksim edilmiş bulunuyor. Maznûnlar, mıntıka müddeîumûmîleriyle müstantiklerin verecekleri takip kararı üzerine tâbi' oldukları mıntıka ağır ceza mahkemelerine **[s. 10]** sevkedilebilecekler, buralarda (bir hafta zarfında) hüküm giyeceklerdir.

Hükümler [beş gün içinde temyiz] olunabilecekti. Temyiz'de [duruşma hakkı] da ıskat edilmiştir.

Bir defa şu fevkalâde tedbirlerle ağır ceza mahkemelerine siyasî davalar gördürecek yeni bir kanun yapmaktan maksad ne olabilirdi? Ağır ceza mahkemelerinin vazifeleri esasen Ceza Kanununda muayyen ve musarrah mevadda inhisar etmiyor muydu? Şu halde, aynı maddelere temas eden suçlara ait davaları, [münhasıran altı vilâyet ağır ceza mahkemesinin selâhiyeti dahiline vererek] diğer mahkemelerden aynı selâhiyeti ref' etmek, bir kanun adamının, kanunla adaletin ve adliye müessesesi mefhumunun ne demek olduğunu anlayabilen birinin kârı olabilir mi? Bundan birçok ağır ceza hâkimlerinin de muhalif cereyanlara mütemayil oldukları,

bu sebepten kendilerine artık itimad edilmediği anlaşılmış olmuyor mu? Kaldı ki, ortada 4.4.1929 tarih ve 1412 numaralı tamam [426] maddelik bir [Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu] ile; 1 Mart 1926 tarihli ve [592] maddeli bir Ceza Kanunu da vardır. Bunlardan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun en esaslı hakları temin eden en ehemmiyetli maddelerini ıskat eden [Rejimi Koruma] kanununu ortaya atabilmek, hakikaten Ankara'daki kanunsuzların kârı olabilirdi. Bu cihete denecek ve ilâve edilecek tek kelime yoktur. Olamaması da gayet tabiî görülmüştür.

Fakat, memlekette göze batan birkaç zavallı masumu, üç beş gün içinde asıp kesmek için bunca üzüntülere, müdevven kanunları ayaklar altına almağa neden lüzûm hissedilmiştir? Ceza Muhakemeleri Usûlünün [310]'uncu maddesiyle maznûn vatandaşa verilen [bir haftalık temyiz müddetinin beş güne indirilmesi] için mi? Bu usûlsüz katiyyetin vatandaş kitleleri üzerinde bırakması melhûz korkulu tesirleri için mi? Neden? İşte bu cihet anlaşılamıyor.

Yoksa, mevkî' ve ikbâl hırsıyla kanun tanımayanlar, kafalarını kan tutanlar, ağır zanlı vatandaşı, daha çabuk öldürebilmek için mi onun en makul ve **[s. 11]** en meşru' hakkı olan [temyiz duruşmasını bile] kanunun [318]inci maddesindeki sarahate rağmen kaldırmaktan hicap duymamışlardır? Bu meselede, vicdanen olsun titremek lâzımdı? Halbûki, ağır cezalı maznûnların meşruiyetin fevkinde addolunan hukukundan en makulü, vekili marifetiyle de olsa, Temyiz gibi kanunun yüksek ictihad heyeti karşısında kendisini müdafaa ettirebilmesi idi. Görülüyor ki Türkiye'de, Millet Meclisi denilen bina altına gönderilen bu kanunun, devletin kanun düsturları arasında nasıl yer bulabileceği meselesi de, ayrıca bir münakaşa zemini olabilecektir. Kanunu yapıp milletin başına musallat etmek isteyenlerin bu noktada toplanan bi-

rinci derecedeki mes'ûliyetleri tabiî mahfuz tutulacaktır. Onu tatbikte vicdanlarının sesine uymayan ceza heyetleri için de ikinci derecede pek varid olduğu ve görüldüğü gibi.. Bu millet o derece kimsesiz kalmamıştır henüz. Çok yakın bir âti bunû isbat edecek, icab edenlere gösterecektir! Ve sonra, Millet Meclisine pek tabiî olarak tasdik ettirilecek yeni [Vatandaş İmha Kanununun] doğrudan doğruya Teşkilât-ı Esasiyye Kanununa muhalif noktaları da yok değildir. Ki, onu tanzim edenler, [kendi elleriyle Teşkilât-ı Esasiyyeyi ihlâl etmek ve vatandaş kanına girmeye âlet olmak cürümlerinden] bizzat idamları lâzım gelirdi!

Teşkilât-ı Esasiyyenin 83'üncü maddesi: [hiçbir vatandaşın kanunen tâbi' olduğu mahkemeden başka bir mahkemeye celb ve sevk olunmayacağını!] temin ediyor. Buna nazaran memleket dahilindeki maznûn vatandaşların kanunen tâbi' bulundukları merciler hilâfına, yeni teşkil edilen altı mıntıka dahilindeki ağır ceza mahkemeleri haricinde münhasıran: [Diyarbekir, İstanbul, İzmir, Adana, Erzurum ve Ankara] mahkemelerine sürüklenmeleri, Teşkilât-ı Esasiyyenin 83'üncü maddesine muvafık mıdır acaba?

Bundan sarfınazar, İstiklâl Mahkemelerini fiilen ihya etmemek endişesiyle vatandaşları (kitaba uydurarak resmî hâkim sınıfına idam ettirmek veyahut o vasıta ile hapishanelere doldurtmak) yapılmak istenen kâtilce muameleleri, **[s. 12]** adalet tatbiki ve tevzii ile mükellef bulunan hâkimlerin elinden çıkarmak, meşrû mu addolunacaktır? Yoksa, sabık İstiklâl Mahkemeleri reisi veya âzâsı artık keyf için vatandaş kanı içmekten çekiniyor, titriyorlar mı? Yoksa bunun için mi, yapılmak istenen son (terörle) adliye müessesesi mi lekelenmek isteniyor? Yahut bu ıztırar hissedilmiştir?

Madem ki, İstiklâl Mahkemeleri teşkil edilemiyor, Cumhuriyeti Koruma Kanunu ile Türk adliye müessesesine (celâtlık vazife ve şerefi) tefvîz edilmek isteniyordu; daha evvel, kanuna, kitaba,bilhassa bir kelimesinin muhafazası emrinde (!) nice vatandaş kanlı dökülen (Teşkilât-ı Esasiyye)ye uymak, mürâât etmek (inkılâpcı rejimin) şiarından olmamalı mıydı?

Teşkilât-ı Esasiyye Kanununun 86'ncı maddesi: (Cumhuriyetin tehlikede olduğuna dair kati emareler olursa memlekette veya herhangi bir mıntıkada bir aylık bir idare-i örfiyye tesis olunabileceğini, icabında bu müddetin uzatılabilmesi de kabil olacağını..) kayd ediyor. Şu halde, tehlike sezilen mıntıkada muvakkat bir örfî idare tesisi daha meşrû gibi görülemez miydi? Bunu niçin yapmadılar da, koca bir devletin adliye müessesesini tahkire, kanunlarını tezlîle kadar göze aldılar?

İşte, husûsî alâkayı asıl celb edecek nokta da budur: Çünkü, idare-i örfiyye mezuu olacaktı. Saniyen muvakkat olmak zarurî idi. Salisen askerî divanların mahkemelere vaz-ı yed etmeleri icab edecekti. Bu da onların işlerine gelmezdi. Çünkü o zaman, en ziyade ürktükleri cihet-i askeriyyeye ait mahkemeler, siyaset ve vatandaş meselelerine karıştırılmış olacaklardı. Münhasıran bu endişe iledir ki, kanlı ayaklarıyla kanunlara bir defa daha basmak suretiyle memleketin her tarafına şâmil şiddet ve dehşet mahkemeleri tesis etmekte beis görmemişlerdir. Bu hareket ekseriye halet-i nez'de bulunan ümidsiz hastalarda görülen "mevt-i sekeratına" benzemektedir. Dünyanın bir tarafında herhangi bir milletin kanunları bu kadar ayaklar altına alınmamış, yine bu devirde hiçbir yerde adliye müessesesi bu derece hakarete uğratılmak suretiyle rahne-dâr edilmemiştir!

[s. 13] Adliyeye kanunlara ve her türlü medenî hukuka karşı beslenen itimadı kırıp çiğneyen bir zümrenin, medeniyet dünyasında medenî cemiyetlere karşı bir devlet heyet ve

manzumesinde görünmesi mümkün olabilir mi?

Yapılan bu kanunla, Türkiye'de reisicumhura, icra vekilleri heyetine suikast yapmaya, ictimâî nizamı ihlâle, çeteler teşkiline, isyanlar tertibine yer yer ve hafî şekillerde çalışan muhtelif hizipler bulunduğu bütün bir medeniyet dünyasına karşı ilân ediliyor. Kazaî selâhiyetleri memleketin altı mıntıkasına kasr suretiyle devredilmek istenen ağır ceza mahkemelerinin düşürüldüğü zillet mevkii de, yapılan kanunla ayrıca te'yîd olunuyor. Bir devleti kendi keyiflerine göre temsil etmek isteyen böyle şuursuz bir heyetin, vatan hudutları haricinde bırakabileceği intibaları uzun boylu münakaşaya lüzûm bile yoktur? Sıkı sıkıya yapıştıkları koltuklarda tutunabilmek helecanıyla çırpınan (malûl bir rejim) ricalinin, hiç olmazsa haric endişesiyle olsun, baştan aşağıya berbat ettikleri Türk Adliyesine bu son darbeyi indirmekten tevakki etmeleri icab etmez miydi? Ne gezer?!

Başka memleketlerde olsa, milletlerine ve vicdanlarına karşı olsun mesuliyet his ve endişesiyle yaşayan hâkimler, derhal müşterek bir istifa ile çekilirler, bir milletin ve bir devletin şerefiyle bu derece küstahâne oynamakta beis görmeyen insanlara karşı, hiç de şaka götürmez, ciddi bir tavır alırlardı. Ne de olsa, bir ilim adamı olan Adliye Vekili Yusuf Kemal Beyin ânî istifa ederek vekâlet işlerinden uzaklaşması sebeplerinden birinin de, bu kanun meselesi olduğu zannedilmek isteniyor.

İstanbul gazetelerinde çıkan kanun lâyihası sureti, hakikaten çok mânidardır. Lâyiha maddelerinin ihtiva ettiği en küçük fıkralarda bile, sehl-i mümtenî halinde saklanan ciddi endişeler dikkat gözünden kaçamıyor:

Bilhassa, ikinci maddede, kanunun şümûl dairesine giren fiillerle alâkadar olanların: (sanat ve memuriyeti ne olursa olsun) bilâkayd ü şart tâbi' oldukları mıntıkalar ağır

ceza mahkemelerinde muhakeme edecekleri kaydı; üzerinde alâka [s. 14] ile durulacak noktalardan en mühimidir.

Hiç meselede ehemmiyetli bir endişe olmasaydı, o kayıd açıkça kanun maddeleri arasına sokulur muydu? Hem böyle bir şeye sebep ve zaruret de yoktu. Çünkü: sivil vatandaşlar esasen nizamî mahkemelerde muhakeme olunuyorlardı. Bunlar için: sanat ve memuriyet aramak pek mânâsız olurdu. Bu,olsa olsa husûsî kanun ve mahkemeleri olan cihet-i askeriyyeye mensup zevattan ihtilâl, isyan veya kendilerinin bizzat kanun maddeleri içinde zikr ettikleri vechile (suikast) tertibatına hafiyen iştirak etmeleri maznûn bulunan askerî zabitan, erkân veya ümeraya mahsus bir kayıt olmak lâzımgelir ki, o gibilerin kanunen tâbi' bulundukları askerî mahkemeden alınarak (altı mıntıka ağır ceza mahkemelerine) sevkedileceklerine işaret olabilir. Bir de, aynı kaydın Millet Meclisi binası altına toplanan kendi mebuslarıyla, vekillerine, hatta reisicumhura karşı şümûlü olduğu da unutulmamak iktiza ediyor. Bu da, başkaca bir ihtimaldir.

Malûmdur ki, Teşkilât-ı Esasiyye Kanununun 12'nci maddesi mucibince, mebusların masûniyyet-i teşrî'iyyeleri vardır. Muhakeme altına alınabilmeleri, Meclis âzâ-i mevcudesinin sülüsan eksereyiti ile alınacak karara bağlıdır. Vekillere gelince: Bunlardan birinciler, yani vekiller münhasıran vazifelerinden münbahis hususattan (Divan-i Âlî'ye) sevkedilebilirler. Teşkilât-ı Esasiyyenin [61]inci maddesi bu cihetı katiyyetle tesbit etmiştir. Şu halde, hafî tertiblere iştirakları zannedilse, Vekiller de (Rejimi Koruma) kanunu mucibince, Ankara Ağır Ceza Mahkemesinde ve (bir hafta) zarfında muhakeme olacak, hüküm giyeceklerdir, demek oluyor.

Hülâsa: Yeni şiddet kanunundaki [sıfat ve memuriyetleri her ne olursa olsun] kaydı, Türkiye'deki memnuniyetsizlikle-

rin aşağıdan en yükseklere doğru sirayet edip şümûllenmiş olduğunu teyîd eden kat'i hüccetlerden biri addolunmak pek yerindedir.

Bir milletin izzet-i nefsi, devlet mefhumunun ve kanunların şeref ve haysiyeti her gün bir suretle kasten çiğnenip çamurlarda sürüklenen bir yerde, er geç [s. 15] umûmî bir hoşnutsuzluk çıkmak tabiîdir. Bahusus, ortadaki hoşnutsuzluk dünün ve bugünün ilcalarından da değildir. O, senelerden beri için için kaynıyordu. Bir gün mutlaka taşacaktı. Nitekim, öyle olmağa namzed bulunduğu da, son [şiddet teşebbüslerinden] anlaşılıyor.

Millet gayr-ı memnûn, [sıfat ve memuriyetleri her ne olursa olsun] denilen zevatın da gizli isyan ve suikast teşebbüslerine iştirak etmelerinden şüphe ediliyor! Her türlü kanunî mevzuat hilâfına koca memleket altı şiddet mıntıkasına ayrılıyor. Hem de umumî ve bilâmüddet bir kanunla?

Artık, orada rejimin kuvvetinden, inkılâp adı verilen (haric ez ilm ve mantık) bir sürü keyfî icraat tecrübelerinin kökleştiğinden bahsederek, milletin onları benimsemiş olduğunu iddiaya yeltenmek, cidden akıllarından zoru olanların kârı olmaz mı?

- Vatandaş! Oku, okut ve tanıdığına gönder! -

YARIN / Broşür Numarası: 4

[s. 2] AF MI, KİM KİMİ?

ADLİYE VEKİLİNİN BİR TAMİMİ VE AF MESELESİ!

Sabık Adliye Vekili Yusuf Kemal Bey istifa ettiği zaman, bu âni çekilme şiddetle dikkati celb etmişti. İstanbul'da Halk Fırkası gazetelerinin, müşârünileyhin istifasını, temyiz mahkemesinin Eskişehir'den Ankara'ya nakli meselesine atf etmek istedikleri görüldü.

Yusuf Kemal Bey'i, şimdiye kadar maliye ve haricî siyaset işlerinde istihdam eden sabık Maliye Vekili Saracoğlu Şükrü Bey istihlâf etmiştir. İsmet Paşa'nın (has mensublarından) biri olan Şükrü Bey'in adliye gibi bir meslek ve ihtisas müessesesi başına getirilmiş olması da ehemmiyetle telâkki edilmek lâzımgelen emr-i vâkilerden biri olmağa lâyıktır.

Yusuf Kemal Bey, niçin adliye vekâletinden istifa etmiştir? İkibuçuk seneyi mütecaviz bir zamandanberi Türkiye'deki adliye müessesesinin başında bulunan bu zat, neden âni olarak vazifesini terk etmiştir?

Ankara'daki "Kurtuluş" merkezinden hususî surette alınan malûmat, Yusuf Kemal Bey'in istifasını çok ehemmiyetli gösteriyor: Ki, en ziyade ihticâca sâlih add edilmek icab eden de budur.

Verilen malûmat, Yusuf Kemal Bey'in, İsmet Paşa'yı ziyarete bile lüzum görmeden birden bire vekâletten (?) ayrılmış bulunduğunu te'yid ediyor. Sabık Adliye Vekili Başvekâlet Müsteşarlığına sadece kapalı bir zarf bıraktıktan sonra İstanbul'a hareket etmiştir. Kendisinin tekrar Ankara'ya avdet ettiğine dair müsbet veya menfi **[s. 3]** malûmat dahi yoktur.

Bütün bunlar, Yusuf Kemal Bey ile Başvekâlet makamında müstemiren oturan İsmet Paşa arasında bazı hadiseler geçmiş olduğunu gösteriyordu. İşte bu geçmesi melhuz "bazı hadiseler!" ne idi? Ve ne olmak ihtimali varid bulunuyordu?

Mesele bu noktadan ta'mîk edildikten sonra, ikinci defa Ankara'dan alınan malûmat, keyfiyetin doğrudan doğruya: "Cumhuriyeti Koruma" kanunu ile alâkadar bulunduğunu tahakkuk ettirmiştir. Zaten Yusuf Kemal Bey gibi, ilim ve irfan sahibi bir zatın da, başka bir vesile ile işinin başından ayrılmasına ihtimal verilemezdi.

Ankara'da çok selâhiyettar zevat tarafından te'yid edildiğine göre, Yusuf Kemal Bey bu şerait altında çalışmaktansa İsmet Paşa'ya hakaretamiz bir mektup bırakmak suretiyle "Çamlıca"daki evine çekilmeyi tercih etmiştir.

Hatırlardadır ki, Türkiye'de riyaset-i cumhur koltuğunu işgal eden zat, geçen Şubat ibtidalarında cenub seyahati na-

mı altında İzmir ve havalisinde dolaşırken, (Bursa'da) yoktan bir "Ezan" meselesi ihdas edilmişti. O zaman, (Cumhuriyeti Koruma) kanunu diye bir şiddet nizamı yapılması mevzuubahis oluyor, memlekette, (Hürriyet ve Kurtuluş)a doğru gitmek isteyen vatandaşlar, bu kanun ile (Cumhuriyet salhanelerine) gönderilmek isteniyordu. Hatta, kanun proje veya lâyihası heyet-i vekile tarafından tanzim edilmek üzere iken, birdenbire vazgeçilir gibi de olmuştu.

Şimdi anlaşılıyor ki, Türk adliyesinin selâhiyetlerini, Teşkilât-ı Esasiyye ve Ceza Kanunuyla muhakemat usullerini, altüst edecek olan böyle adi bir arzunun o zaman için tahakkukuna, münhasıran Yusuf Kemal Bey mani olmuştur. Şayet doğru ise, mevkiini, kanunî kanaatlarına feda etmediği anlaşılan bu zatı takdir edip alkışlamamak elden gelmez.

İstifayı sâik olan hadise de budur:

"Memlekette bilhassa münevver tabaka ile belli başlı hamiyetli zabitan arasında sarih **[s. 4]** memnuniyetsizlikleri ve şiddetli dedikoduların önüne geçilebilmek üzere tertip edilmek istenen (terör) kanunu, adliye vekilinin rıza, muvâfakat ve hatta malûmatı lâhik olmadan re'sen İsmet Paşa ile bir iki arkadaşı tarafından tanzim edilmiş[1] iki saat zarfında Millet Meclisine sevk olunmuştur!"

Bunun üzerine emr-i vâki karşısında bırakılmak istenen Yusuf Kemal Bey de, çekilip gitmiştir.

Yine Ankara'dan verilen hususi haberlerde, yeni adliye vekili Saracoğlu Şükrü Bey tarafından ısdar edilen bir tamim muhteviyatının herşeyi açıkça meydana çıkardığı te'yid edilmekte, hatta, Türk adliyesinin, Türk adliye müessesesinin istiklâl ve bî-taraflığını (vatandaşlardan evvel idametmekte isti'câl gösteren) tamimin bir sureti de leffedilmektedir.

(1) 3 numaralı broşürde kanunla teâruz den noktaları mufassalan münakaşa edilmişti.

Türkiye'deki mahkemelerin ve hâkimlerin nasıl ve ne suretle diktatörlüğün emir ve idaresi altına vaz' edilmek istendiğini açığa vuran tamim sureti, aynen aşağıya alınmak münasip görülmüştür.

Bundan sonra Türkiye'deki adliyeye ve adalete: -Hoşçakalınız!- demek isteyen (tamim) işte şudur:

TAMİM SURETİ:

Aziz Arkadaşlarım!

(Büyük şeflerimin bana tevcih ettikleri vazifeyi alırken, iki güvenişim vardır: Bunlardan birisi şeflerimin yüksek itimadları, diğeri de kendileri ile mesaî birliği yapacağım arkadaşların kıymetli yardımları ve yüksek seciyeleridir.

[s. 5] Arkadaşlar

Millî tarihin hiçbir safhasında devletin bugünkü harikulâde (?) varlığını tekrarlayabilen bir devir [Estağfirullah] yoktur. Gayeleri billûrlaşmış bir inkılâbın, müsamaha bilmeyen ve önünde durulmayan hızı ile on sene yol aldık!

Bu inkılâbın temelleşmesi ve nesillerden nesillere intikal edebilmesi için: *cemiyetin en mühim müessesesi olan adliyede de bir inkılâba ihtiyac vardır!*

Ferdin ve câmianın hukukunda inkılâp denen başlı başına bir abide olan bu büyük esere isimleri karışan muhterem seleflerimi ve Türk adliyesine mensup bütün arkadaşlarımı derin saygı ile anarım.

Arkadaşlarım,

İnkılâbın ateşi içinde yetişen ve bugünkü inkılâp ve inkılâp rejimini, rejimlerin en iyisi diye tanıyarak onu kendilerine akîde bilen cumhuriyet adliyecileri: *İnkılâbın samimi ve kıskanç bekçileridir!*

Yeni siyasî akîde, hakiki ve derin mânâsıyla bir defa yaratıldıktan sonra artık onu yaratacak olanlar, ona inananlarla beraber cumhuriyet adliyecileri idi.

Hepimiz için ideal, hedef olan cumhuriyet rejimi, inkılâp ateşinde şekillenmiş tunc seciyyelere vedîadır. Bu rejim ve siyasi akîde inkılâbında, *vicdanlarında diğer bir akîdeye yer vermiş olanların rolleri yoktur.*

İnkılâbın sağ ve marazsız yaşaması için cumhuriyet adliyesinin bu nokta-i hassasiyeti mutlak olacakdır! Cumhuriyet adliyesinin **[s. 6]** mümeyyiz bir vasfı da, aynı zamanda Türk vatandaşlara ileri bir cemiyetin ideallerini[2] ve imtiyazlarını temin etmesi, yani inkılâp idaresi[3] ile mücehhez olarak hakkın ve adaletin tam ve süratle tevzi' olunmasını gaye bilmesidir.

Cumhuriyet adliyesinin şimdiye kadar bu öz prensibini bütün canlılığı ile yaşatmak ve onu tereddîye uğratmamak dikkat ve hassasiyetimizden bir lâhza ayırmayacağımız büyük bir endişemizdir.

Cumhuriyet adliyesi bunlarla beraber, Türk camiasını yapan vatandaşlarla o camianın siyasî bir ifadesi olan devlet arasındaki münasebat ve alâkalarda mevcut âhengin devam etmesini ve kuvvet bulmasını temin etmek vazifeleriyle mükellefdir.

Bu da, mefkûreli büyük teşkilâtın öz endişelerinden biri olmak değerinde mühim bir işdir. Nazik vazifelerini müdrik olan Türk adliyecileriyle teşrik-i mesaî etmek, bana samimi iftihar veren bir fırsat olmuştur. Bu emniyet ve kanaatle işe başlıyorum!)

İşte, aynen yukarıya geçirilen bu tarihî tamim, Türkiye'deki adliye müessesesinde Türk milleti namına davalar görüp hükümler vermeğe me'zûn bulunan müstakil hâkimlere

(2) Ankara'dan gönderilen tamim suretinde bu cümle [fedailerini] şeklinde yazılmıştır. Ki, mânâ çıkmıyor.

(3) Bu da (ideal) olmak lâzım gelir. Surette (idaresi) denmiştir.

gösterilmek üzere müddeîumûmîlere gönderilmiş bulunuyor:

Tahrip edilmedik bir yeri bırakılmış gibi, Türk adliyesinde yeni bir inkılâp lüzûmundan bahs eden İsmet Paşa'nın had-ser vekili, acaba ne demek istiyor? Yoksa talep edilen inkılâp, altı üstüne getirilen millî müesseseler gibi adliye müessesesinde de, adliyecilik ve kanunculuk ruhundan ayrı bir hareketi mi kasd ediyor?

Bunun cevabı üzerinde uzun boylu tevakkufa lüzûm yokdur: bir defa Türkiye'de [s. 7] adliye diye bir müessese kalmamış, yahut bırakılmamıştır. Anlaşılan, hareketlerini kanuna ve vicdanlarının emr ve ilhamlarına uyduran üçbuçuk mahkeme ile dört beş hâkim de bu vesile ile eğilmez başlarının göğüslerine düşürülüp topraklara sürtüldüğünü göreceklerdir.

Kanunun değil, inkılâp adı verilen gayr-i ilmî tahribatın bekcileri olmaları istenilen hâkimlere, bu suretle hitap edebilmek, ancak şuursuz adamlardan beklenen hareketlerden biridir. Ne yazık ki, bunları Türkiye'de on bini mütecaviz hâkim ordusuna mensup adliye müessesesinin başına geçirilen bir zat söylemiş bulunuyor. Saracoğlu beyin tamiminde zikr ettiği şeyleri [!] herhangi medenî bir memlekette cahil bir adam bile tefevvüh etseydi, muhakkak yüzüne tükürüldüğünü taşa toprağa tutulduğunu görürdü.

Adliye kuvvetinden, adalet manzumesinden (inkılâp için kıskanç bir hassasiyet bekleyerek devletle millet arasındaki münasebatın idame ve takviyesini) talep demek, hâkimleri bütün vesaitiyle inkılâp namına yer yer tahrik ederek vatandaşlar üzerine yürütmek istemek demek değil de nedir?

Zaten, onu bizzat adliye vekili de söylüyor: (Bu rejim ve siyasî akîde inkılâbında vicdânlarında diğer bir akîdeye yer vermiş olanların rolleri yoktur!)
diyor. Bir cumhuriyet ve vatandaş idaresi olduğu iddiâ edile-

gelen bir rejimde, başkalarının vicdânlardaki akîdelere kadar el uzatmak çılgınlığı görülüp işitilmeli miydi? Esas prensiplerinde despotların despotu olmak başlıca şiârı bulunan Bolşevizm bile, bu derece hodbin olmayı kendisi ve şerefi için zıll addederdi muhakkak.

İyice anlaşılıyor ki, bahs edilen inkılâp, Yusuf Kemal Bey'in istifasına sebebiyet veren (Rejimi Koruma) kanunuyla tecrübe edilmek istenen son (Şiddet inkılâbı)dır. Yusuf Kemal Bey'in tatbikinden sarfı nazar, tasavvurundan ürkerek çekildiği taammüd, ikbâl harîsi genç bir adamın muhayyilesinde adalet şeklinde tecessüm etmiş görülüyor. Ki bunu felâket-dîde Türk camiası için ne yaman bir âfet [s. 8] olduğunu ve olacağını kestirebilmekte iz'ânlar durup yürüyemese haklıdırlar.

Bu son kâtilâne hareketin, inkılâp namı verdikleri birtakım fazîhaları artık çekemez olan millete karşı beslenen gaddarca kinin belli başlı tezahürlerinden biri olduğunu, düşünmeye bile ihtiyac yoktur. Gözlerini kan, dimağlarını kara duman bürüyen bu zavallılar, nihayet masum ve afif harimine el salıp pençe uzatmaktan çekinmedikleri adaletin, bir gün kendilerini oldukları yerde boğacağını olsun düşünmüyorlar mı?

Filhakika, birçok yerlerde mütehakkim fırkaların adliyeye müdahaleleri vâkidir. Bunu inkâr eden de yoktur. Fakat dünyanın hiçbir yerinde, ne bir fırkanın, ne de en müstebit bir derebeyin adliyenin istiklâli ile bitaraflığının ve kanunların, kendi bâtıl efkârı lehine ve millet aleyhine kullanılmasını resmen isteyecek kadar tavizkâr bir tavır ve vaziyet almış olduğu hatırlanamıyor. Tarihde, hiçbir rejim, bütün bir milletin şeref ve haysiyetini temsil eden mahkemelerin topundan birden kendisine sadakat isteyememiş, yine hiçbir küstah (tiran) adliye müessesesini baştan aşağı levse daldıracak

olan emsali taleplerde bulunmakta kendisini haklı, ef'alini mübah görememiştir.

Geçmiş zamanlarda nihayet, bir tek mahkeme, bir fevkalâde divan, inkılâp, rejim vesaire namları altında muvakkat bir müddet için şiddet gösterir, vatandaşları tazyik edebilirdi. En zâlim devirlerde bile, bunun bir zaman ve mekâtını olagelmiş, görülegitmişti. Hiçbir zaman hiçbir yerde Türkiye'de olduğu gibi; pazar yerinden kaldırılan cellâd âletleri, böyle adliye daireleri önüne kurulmak istenmemiştir. Zavallı Türkiye'de, bir yerden diğer bir mahale taşınan kanlı sehpalar ayaklarında her gün bir şekle sokulan kanun kitaplarını bile çamurlar içinde sürüyerek seyahat ediyorlar. Şimdi de, kanunların kâbesi sayılan mahkemelerde hükm eden vicdanlara o sehpaların hamallığı tefviz edilmek isteniyor. Biraz titremek, medeniyet dünyasına karşı olsun bir parça hicap duyup kızarmak iktiza ederdi.

[s. 9] Fevkalâde bir kanun yapılıyor, güzel. Bunu her türlü kanunî taarruzlarına rağmen bütün adliyeye teşmil etmekteki zâlimane arzuya ne lüzûm vardı? Bütün hâkimleri vatandaşların vicdanlarına kadar sokmağa cebr veya ikrahdaki mânâ ne idi?

Bu adamlar, bu gözleri kan çanağına dönmüş biçareler, adaletin aslî şartları değişmez olduğunu bilmiyorlar mı? Onun değiştirildiği anda, adalet olmaktan çıkacağını idrakten âciz midirler? Medenî cemiyetlerde adalet esası değişmez, birdir:

Çünkü tevzi'-i adalette vatandaşlara karşı müsavat, onun en ileri safta gelen müeyyidelerinden biridir. Hem bu, yalnız cumhuriyet, demokrasi veya oligarşi için vaz' edilmiş bir şey de değildir. Alelumumiye medenî bir devlet mefhumu için daima, böyledir ve daima öyle kalmak zarurîdir.

Bu kaide ve esasları bilmeyen denemezse de, anlamak istemeyen diktatörlerle bücür gölgelerinin son hareketleriyle, adaletteki (müsavat) esasına da taarruz etmekte beis görmedikleri anlaşılıyor. Bir devletin adliye nâzırı hâkimlere:

- Hayır demeye cüret ediyor. Vatandaşlara karşı müsavat gözetemezsiniz. Çünkü benim emrim altındasnız. (Vicdanlarında başka akîdelere yer verenleri) ezip hırpalamağa mecbursunuz. Çünkü, biz yaşayacağız!

demeye kadar ileri gidiyor. Gerçi siyasî hakları, herşeyi ciğerleri sökülürcesine koparılıp alınan bir cemiyette bu şekilde hareket tabiî umûrdandır. İntihap hürriyeti olmayan, matbuat serbestisi bulunmayan ve söz söyleyemeyen bir câmiada, vicdanlara kadar inmek istememek hadd-i zâtında hata olurdu. Böyle yapılmazsa, zulmün bir ucu hakikaten boşa bırakılmış olacaktı.

Bari herşeyde olduğu gibi; cumhuriyet, hürriyet, demokrasi gibi faziletleri büyük bir sahtekârlıkla kendilerine maletmeye çalışmasalar da: [evet biz bu memleketin bu milletin başına min-taraf-illâh musallat olduk. Kasıp kavuracağız söyletmeyeceğiz, solutup nefes aldırmayacağız, hiçbir siyasî ve medenî hak tanımıyoruz!] deseler, itiraz etmek tabiî kimselerin hatırlarından geçmezdi. Fakat, kaziyye öyle de değildir: Cumhuriyetcilik, hürriyetcilik, müsavatçılık inkılâp**[s.10]**cılık ve bütün bu nazik hastalıkların hepsi, kendi öz malları olarak âleme haykırılmaktadır.

Şimdi de inkılâp namına seri' [!] bir adalet tevzi'î talep ediliyor. Bir defa adalet, hükûmet şekillerine tâbi' olabilir mi? Tabiî müstebit bir zümrenin rey-i hulûdiyle kanunlar yapılırsa, Türkiye'deki gibi olmamasına sebep kalmamış olur! Görülüyor ki, Türkiye'de, onlar hükûmet şekline göre kendi aralarında kanunlar yaparak adliye müessesesinin cephesine asmakta zerre kadar beis görmüyorlar. Burada itiraz olarak: Hâkimlerin esas vazifeleri vicdanlarına tâbi' ola-

rak kanunların tamamî-i tatbikini teminden ibaret olduğuna göre, elbette vazifelerini yapacaklardır, denebilir. Nitekim bu nazariye veya iddia da katiyyen varid görülebilirdi. Ancak bir şart ile: kanunlar [tam evsaf ve şeraiti haiz] meclislerin, halkın, milletin ruhundan kopan ihtiyacların muhassalası olsaydı.

Onların yaptıkları kanunlara gelince: bunlar, milleti şahıslarında temsil ettikleri iddialarına varan üç bedbahtın tasarlayıp kendileri tarafından toplatılmış bir meclise tasvip ettirdikleri [birtakım şeylerden] ibaret bulunuyorlar. Kanunu mutâ' olabilmek için hakikî ve meşru' vasıflarla şartların tahakkukuna muhtaçtır.

Nitekim, yine kendileri(ni) tarafından mamûl Teşkilât-ı Esasiyyenin [54]üncü maddesinde:

(Hakimler bilcümle davaların muhakemesinde ve hükmünde müstakil ve her türlü müdahelâttan âzâde olup ancak kanunun hükmüne tâbidirler!)

denildiği halde, adliye vekili bir tamim ile bu maddeyi de, Büyük Millet Meclisindeki (teneffüs mahalline) atmış olmuyor mu? Burada kanun nerede kaldı?

Açık adalet, bîtaraf adalet, medenî bir cemiyetin, bir içtimai heyetin zaruret olarak kendiliğinden kabul ettiği esaslardır. Türkiye'deki bedbahtlara gelince: bunlar cemiyetin zaruretlerini (yani kendilerinin saltanatları esası üzerine müesses zaruretler) ancak kendileri takdir ve kabul ediyorlar. **[s. 11]** Hâkimlerden inkılâp namına teyid ve takviyesini istedikleri de, bu (saltanat)ın idame, tahkim ve takviyesinden başka bir şey midir?

Halbuki, hükûmetlerin nüfuz ve kuvvetlerinin menbaı, hükûmet edenlerin değil, idare edilen kimselerin muvaffakiyetleri neticesi olabilirdi. Fransız ihtilâlinden evvel (Filadelfiya'da) Amerika İstiklâl Beyannamesinde ortaya atılmış

olan bu esas, bir milletin ne demek olduğunu göstermek itibarıyla çok ehemmiyetlidir.

Türkiye'de ise, o küllî kaidelerin yerine, (halkın muvafakati) esası yerine, (halkın vesayeti) şekli ikame edilmiş bulunuyor. Tabiî Rus Çarları da böyle düşünürler, ehramları önünde omuzları çökertilen yüz binlerce esir sürülerini kamçılayan (firavunlar) da, nefislerinde haşa buna benzer lahuti veya rabbani vesayet tahayyül ederlerdi.

Pek güzel görülüyor ki, inkılâp diye, üç beş gâsıbın zevk ve sefahatını temine memur edilen esir bir milleti, (Çankaya) ehramı önünde kamçılamağa teşvik edilenler, Türk hâkimlerinin kendilerinden başkaları değildir. Onlar yaşayacaklar, vicdanları tahammül ederse berikiler (kamçılamak emrini havi hükümleri) verecekler!

İşte bu hakaret, bir milletin adliyesine, kanun müessesesine ve kanunşinaslarına kadar reva görülmüştür!

Adliye vekilinin, şüphesiz diktatörlerden aldığı ilham üzerine ileriye sürdüğü (adliyede müsavatsızlık) tezi, (Aristo'nun) beşerî müsavatta adaletin mutlak olamayacağı, bunun insanların kabiliyetlerine göre nisbî olabileceği nazireyisinin adalet düsturlarına tatbik edilmek istenen muharref şekli olduğu anlaşılıyor ki, açıkça [milletin kabiliyetine göre bir adliye ve adalet!] demek istiyorlar. Tabiî onlara göre milletteki kabiliyet, zulme, hakarete ve istibdada tahammülü kabiliyeti demek olacaktır. Bu kanaatlarla tahrik edilmek istenen bir adaletin, hangi çıkmaza doğru sevk edilmek istendiği hususu da,iz'an sahiplerinin selim mantık ve muhakemelerine bırakılır.

[s. 12] Hem bu tahlillere ne lüzûm vardır? İki sene evvel [Menemen]de İsmet Paşa tarafından tertip ettirilen bir ictima' oyununu iyi tatbik ettiği için, İsmet Paşa'nın Ankara'daki köşkünde aylarca i'zâz edilen (Menemen) kaymakamı An-

kara'da iltifatlar toplarken, meşhur Falih Rıfkı Bey: daha o zaman bütün mahkemelerin, bütün adalet müesseselerinin inkılâp ruhuyla hareket etmeleri lüzumu[nu] haykırmıyor muydu?

- Kanun, usul, adliye, adalet.. Bunlar ne demek? İnkılâp korunmalı, hâkimler ancak bu ruhla mücehhez olmalıdır! demiyor muydu? Evet o inkılâp ki, apartman ve şampanya sofralarında geçen lâtif rüyâları temâdî ettirecek bir inkılâptı: Kese ve mide inkılâbı. Hâkimler, bu hûlyavî zevklerin bozulmaması için o zamandan [inkılâp bekçiliğine] davet edilmişlerdi.

İkibuçuk sene evvel şımarık bir zatın ağzından çıkan bu yaygaralar, şimdi cumhuriyet adliye vekiline tekrar ettirilmiştir. Bir millet ve bir devlet için bundan daha elîm ne tasavvur edilebilir?

* * *

Sırası gelmişken, vatandaşların bir nokta üzerine nazar-ı dikkatleri celb edilmek isabetli bir şey olacaktır. Son günlerde bir de [af meselesi] çıkarılmıştır.

Kimin kimi ve ne suretle af edeceği meselesi ayrı bir mevzu' ise de, ahval ve vaziyetin seyri, hatta nezaketi Millet Meclisine verildiği işâa edilen af takrirleri etrafında bazı tahlillerde bulunmayı icab ettiriyor.

Cumhuriyetin onuncu yıldönümü münasebetiyle Teşrin-i sanîde bir aff-ı umumî yapılacağı işâa edilmiştir. Ki, bu affın bir tarafından siyasî olacağı da söyleniyor. Tabiî, hariçte vatandaşlar vardır. Bunların Türkiye'ye girmelerine müsaade mi edilecektir? Yoksa, mevziî (bir şeyler mi) yapılacaktır? Bu cihetler şimdilik malûm değilse de, ef'ali ile akvali arasında bir zaman birbirini [s. 13] tutarlık görülmeyen Ankara'nın, ne yapmak istediğine merak edilmek imkânı da yoktur:

Vatandaşların siyasetle iştigalini, serbest düşünme haklarını bile kıskanıp gayr-i tabiî hareketler göstermekle me'lûf bir zümrenin, memleket kapılarını siyasî rakiplerine açabilmesine ihtimal verilebilir mi?

Adliye vekili resmî bir tamim ile Türk adliyesine (Vicdanlarında ayrı bir akîdeye yer verenleri şiddetle eziniz!) emrini vermek cür'et veya kudretini nefsinde bulurken, siyasî bir af bahis edilmek kadar şuursuz bir şey var mıdır? Bir taraftan memleket altı şiddet mıntıkasına ayrılıyor, adliye vekili istifa ediyor, yerine gelen, hâkimlere: [siyasî kanaatleri ayrı olanlara karşı adlî bir inkılâp lâzımdır!] diye buyuruyor. Bu arada da, af mevzu-u bahis oluyor.

Ya, bu zevat ne yapacaklarını şaşırmışlardır, bilmiyorlar. Yahud, mutad sahtekârlıklardan birine daha başvurulmak isteniyor?

Mevzu' üzerindeki ihtimallerin her ikisi de variddir: Şaşırdıkları pek doğrudur. Öyle olmasaydı, fiil ve hareketlerindeki âhenksizlik bu derece açığa çıkmayacaktı. Son bir sahtekârlığa tevessül meselesine gelince: bunun yeni bir şey olmadığı esasen bilenlerin mechulleri değildir. Ki, onların senelerden beri tatbikine alıştıkları kanlı tâbiyeler sadece hatırlatılmakla iktifa olunur.

Daha geçende diyebilecek kadar yakın bir mazide, yer yer vatandaş boğduran İstiklâl Mahkemeleri unutulmamıştır henüz. O mahkemeler ki, üzerinden mükerrer büyük aflar geçen meseleleri eşeleyip karıştırmakta vicdansızca bir selâhiyet ve iktidar telkini almışlardı:

Mürettep İzmir su-i kasdinden az evvel, Bursa Heyet-i Mahsusa Reisi Osman Bey, sahte bir mektupla beş sene evvel [?] zevcesini öldürtmek cürmünden asılmış, yine Kırşehirî Rıza Bey merhumun anlaşılmaz bir bahane ile [Karaoğlan] çarşısında sallandırıldığı çok hatıralarda derin izler

bırakmıştı. Bu zatın günahı, Kırşehir ve havalisinden her zaman [1.000] kişilik bir milis **[s. 14]** kuvveti toplayabilmek iktidarı olmasındandı. O kuvvetler ki, Rıza Beyin arkasında Yozgat isyanını karşılamış, Çerkez Ethem bey yetişinceye kadar [Ankara'yı] muhafaza etmiştir.

Bu meselelerde [Kel Ali Beyin] bir zamanlar kapısı önünde belki iş ve iltifat dilendiği Ohrili [Eyüb Sabri] Bey bile gidiyordu. Bu zatın yegâne kabahati, millî mücadele bidayetinde bazı teşkilât işlerine karışması idi. Diğer meseleleri mevzuubahs etmeye değmez. Çünkü bilmeyen yoktur. Yeniköy belediye reisi Kemal Beyin,sabık dahiliye nâzırı Mehmed Ali beyin kardeşi olmak bedbahtlığından asıldığı, hâlâ İstiklâl Mahkemesi zabıtlarında mukayyeddir. Ali Bey ona da:

- Sen Mehmed Ali'nin kardeşi olduğun için asılacaksın! demişti.

Merhum ve mağfûr kahraman Halid Paşa, harp meydanlarında dizinde yattığı kahbe bir arkadaşının kurşunlarına arkasından hedef olmasaydı, hatta Şeyh Said isyanı bidayetinde Ankara'dan müsamaha görmeseydi, içlerinde çok değerli adamlar bulunan mürettep İzmir suikasdı maslupları, daha o zaman ber-dâr edileceklerdi.

İzmir suikasdı meselesi, çok büyük vatanperver Rauf beyle cidden merd bir kumandan olduğu son dedikoduların tekvini ile anlaşılan Kâzım Karabekir Paşa hazretleri, Refet ve muhterem Ali Fuad Paşaların ber-taraf edilmeleri esası üzerine kurulmuştu. Bu arada İttihad ve Terakki erkânından onlarla anlaşmış olanların da idam listesine geçirilmiş olduklarını vukuat teyid etti. Bunlardan: [Rauf-Karabekir] grubuna mensub olanlar İzmir Hükûmet konağı karşısına, Ankara'ya sevk edilenler de [Cebeci hapishanesi] önünde asıldılar.

Cavid Bey merhum gibi asırların nadir yetiştirebildiği

bir fıtratın,[4] Harb-i umûmî mesuliyeti sorgularına çekildikten sonra, adadaki evinde senelerce evvel yapılan hususî bir ictima' cürmüne (!) kurban gitmesi, Ankara'**[s.15]**da af sayıklayan mücrimlerin cibiliyetlerini göstermek itibarıyla çok ehemmiyetlidir.

Bu siyasî aftan bahseden zümre ki, dahi ikibuçuk ay evvel Nisan ibtidalarında Hüseyin Cahid beyle Mustafa Şeref Beyin (Harb-i Umumî ihtikârı) dolayısıyla muhakeme edilmelerini meclisten istete(ye)cek kadar zehirli bir kin güttüklerini göstermişlerdir.

Vicdanlarındaki siyasî kanaat ve akîdeleri onlara uymayan ve asla uymayacak bulunan ciddi hasımların, onların bu iltifatlarına tüküreceğine asla şüphe edilmemelidir. Yalnız hariçte birtakım bîçarelerle el-yevm Türkiye'de hapishanelerde sürünen bir kısım bedbahtlar vardır ki, bunların hayata kavuşmaları elbet arzu edilir. Onlar ma'nen olsun maddeten bulunsun, zaten mahv olmuş, yitmişlerdir.

Hele, bir tesadüfe veya hedefsiz bir maksada kapılarak vatan haricine düşmüş akl-i kalîl bazı vatandaşların memleketlerine, köylerine dönmelerini arzu etmeyecek bir vicdan yoktur. Bu biçareler esasen hariçte olduğu kadar memlekette de, anayurtta da ne siyasetle ne de siyasetin gölgesi ile iştigâl edecek vaziyette bulunmuyorlardı. Bulunmalarına ihtimal de yoktur. Tesadüfün sevki, onları bu sahaya sürükleyip atmıştır. İşte onların hayalleri, müstakbel için [Cemiyet-i Akvam] tarafından temin edilirse, vatanlarına dönmelerinde bir mahzur görülemez.

Siyasetle uğraşmış veya hâlâ uğraşan zevata gelince: Bunların akîde düşmanlarından af beklemeleri kadar zillet yoktur. Onlardan bu affı beklemek, veya kabul etmek [millet

(4) Merhum Cebeci hapishanesinde aynı meseleden mevkuf bulunduğumuz zaman karşımızdaki evde mahbus idi. Bütçeye dair bir eser yazıyordu.

mezarı soyuculuğu] cinayetlerini aynen kabul etmek demek olurdu. Bir defa, ortada kat'i prensip farkları vardır. Saniyen hepsi memlekette siyasî hareketlerde bulunmuşlardır. Bazı zaif kalplilerin vatan hasreti ile hürriyetten esarete girmeye muvafakat etmelerine ihtimâl verilse bile, üç beş ay sonra birer vesile ile mahkemelere ekilip imha edilmek istenmeyecekleri neden malûm? Bunu kim temin edebilir? Onların kanunları ile imzaları mı? Lâkin, ahkâmı günde on defa değişen bu kanunlarla altlarındaki [s. 16] o imzaların, beynelmilel taahhütlerde bile yalandığı az mı vâki' olmuştur.

Dava, öyle afla filân hâl edilebilecek bir şey değildir. O rejim yıkılmadıktan, o istibdat heykelleri taraf taraf devrilmedikten sonra, memlekete dönmeye razı olarak silâhını teslim edecek kimse bulunamaz! Onlar ihtimal: -Geliniz! diyecekler, hatta: yalvaracaklardır. Unutulmamalıdır. Ki, alacakları cevap ancak:

- *Milletin başından def olunuz!* dan ibaret olacaktır.

YARIN / Broşür No: 5

[s.2] YIKILAN ÜLKE, KALKINAN ZÜMRE!

[Efendiler.. Otuzdan fazla (vali) tasfiyeye tabi tutulmuştur. Bunlar, keyfî değildir. Yapılan yolsuzlukların cezasıdır!] -
Dahiliye Vekilinin Millet Meclisi'ndeki beyanatından -

20 Haziran 1933 tarihinde İstanbul'dan bildirilen hususi bir rapor münderecatı çok şayan-ı dikkattir. Bu malûmatı, "Kurtuluş" neşriyatı arasına geçirmek birçok nokta-i nazardan faideli add olunmuştur.

İstanbul merkezinden bildirilen yürekler parçalayıcı cebirler arasında bilhassa aşağıdaki fıkralar bulunuyordu.

[... İstanbul sönmüş bitmiştir. Şehzadebaşı, Beyoğlu, Eminönü, Sirkeci gibi caddelerde en şerefli mağazalar sahipleri tarafından kapatılmağa başlanmıştır. Sebebi basit: Haziran ayı girdiği için vergi memurları taraf taraf hacizlere de-

vam ediyorlar. Defterdarlık Varidat Teşkilâtı büyütülmüş, adamakıllı tevsi' edilmiştir. Esnaf vergi taksiti verememekten mütevellid yeis içinde dükkânını kapayarak memleketi terk ediyor!

Diğer taraftan Anadolu sahillerinden gelen posta vapurlarının anbar ve güverteleri İstanbul'da iş bulmağa (akın) eden çıplak halk ile doludur. Vaziyet bu merkezdedir.

Fakat memleket harabeleri üzerinde halkın kanını emmekte devam edenlerin vaziyetlerinde bir tebdil yoktur. Millet Meclisi tatil edildiği için, İstanbul'a **[s. 3]** Yalova'ya rağbet çoğalacaktır. İstanbul Valisi şimdiden Dolmabahçe'de hazırlıklar görmeye başlamıştır.

Her sene, küçük esnaf tazyik edilmek, gelişigüzel cezalar yazılmak suretiyle belediye kasalarına toplanan paraların, yaz mevsimi çıkıncaya kadar, Sultan Mahmud türbesinden, Şehremaneti binasından Dolmabahçe'ye doğru şampanya akıttığı malûmdur.

Geçen seneki hususî masrafın [1.275.000] liraya bâliğ olduğu te'min ediliyor. Bu sene İstanbul Belediyesi pek sıkılacaktır. Oktruva varidatının kesileceği malûm olduğundan esnaf cezalarının (200.000) lira arttırılmasına karar verilmiştir. Tramvay ve vapur hizmetlerine munzam köprü varidatından da hususî masraflar için birkaç yüz bin lira temin edileceği düşünülüyor.

Seyr-i Sefain kasalarından şenlenen Yalova masrafları meselesi şimdiden hayli dedikoduyu celb etmekten hali kalamıyor.

Halk Fırkası (Erkân-ı kiramına) mahsus apartman inşaatı faaliyeti son günlerde biraz gevşemiştir. Bunun sebebi iki noktaya atf ediliyor. Birinci sebeb: Başvekil (İsmet Paşa'nın zevceleri hanımefendi) ile diğer (vatanperver zevatın) Ayaspaşa kabristanı üzerine kurdurdukları, seksener yüzer

odalı, onar, on beşer daireli mükellef apartmanların tamam bitirilip kiraya verilmiş olmasıdır. İkinci sebep ise, bir kısım muteber zevatın Taksim'den biraz yukarıdaki Talim meydanlarına gözatmış olmalarıdır. Harbiye Mektebine ait bu meydanlık, aralarında taksim edilmeye muvaffakiyet elverirse, yeni inşaatın derhal başlayacağı ümid ediliyor.

Bir de, Dolmabahçe'nin tam karşısındaki Pertevniyal Kadın Sultan vakfına aid sîretlerin taksimi meselesi vardır. Bu vâsi' sîrete ya İsmet Paşa'nın biraderi Rıza [Temelli] bey, yahud Yunus Nadi Beyin de ortak bulunduğu bir kumpanya taraflarından gayet büyük apartmanlar, müdebdeb bahçeler yapılmak düşünülüyormuş. Dolmabahçe'deki ziyafetlerden sabaha karşı kurtulabilen erkân-ı kiramın, yatacak yer bulmakta müşkülâta duçar olmaları bu plânın tasavvur edilmesindeki âmillerin başlıcalarındandır. **[s. 4]** Herkes, malûm binlerce metre merba'ındaki (sîretin) kimin tarafından elde edilebileceği merak ediyor.

Malûm ya, Ayaspaşa kabristanını (Ayaspaşa ahfadından mühim bir zata) verdiren Başvekil İsmet Paşa idi. Koca kabristanı alır almaz, servileri kestirip mezar taşlarını söktüren mezarlık sahibi kabristan arsasını yüz binlerce liraya hükûmet rüesâsına satmış, kendisi de Mısır'a savuşmuştu. Kabristanın senedini eline alır almaz dahi, İsmet Paşa'nın hanımefendilerine bir apartmanlık [yerceğiz] hediye etmişti. Hanımefendinin apartmanı [beleşten gelen] arsa üzerine kurulmuştu. Ki, arsanın kıymeti elli bin lira tahmin ediliyor. Apartman, Başvekil Paşanın mahdumları küçük Ömer beyefendinin [cep harçlıklarından] tasarruf edilen [200] küsur bin lira ile vücuda getirilmiştir. Halk Fırkası Erkânı, her gün pederleri tarafından verilen beş on kuruşu çabuk [200] bin lira halinde arttırmağa muvaffak olan küçük Ömer Bey'in; mahalle mekteblerinde peynir ekmek bulamayıp da Hi-

lâl-i Ahmer tarafından kendilerine haftada iki defa birer dilim ekmek peynir tevzi' edilen Türk çocuklarına [tasarruf nümûne-i imtisali] olacağı söyleniyor.

Asıl garip olan cihet de şuradadır: Kabristanı elde eden zat sıvıştıktan, hanımefendi ile diğer zevat her biri [Perapalas oteli] kadar apartmanlar kurdurup her dairesini iki yüzelli üç yüz liraya kiraya verdikten sonra, bizzat Başvekil Paşa [Ayaspaşa sahtekârlığının] serîan tahkikini ve sahtekârların zahire ihracını emretmiştir. Bu işle uğraşan müstakil bir heyetin bir seneden beri tahkikatı bitirememesinin sebebi, tabiî kendiliğinden anlaşılıyor!?

İşte Dolmabahçe karşısında Pertevniyal Sultan vakfına aid arsa meselesindeki merak ve tecessüsün kuvvet aldığı menba', Ayaspaşa işine benzeyip benzemeyeceği hususudur.

Aynı zamanda, Pertevniyal Sultan arsasının [Rıza] beye verilmesini muhakkak telâkki etdiren başka sebepler vardır: [Pek afif bir zat olan Başvekil **[s. 5]** İsmet Paşa'nın biraderi Rıza Bey, son günlerde dehşetli ziyanlara] uğramış bulunuyor. Çünkü, Seyr-i Sefain idaresi tasfiye ediliyor. İdare millî bir şirkete geçiyor. Yahut geçmiştir. Halbuki [pek afif] Başvekil Paşanın biraderleri Rıza Bey Seyr-i Sefain idaresinin muhtac olduğu bütün kömürleri temin ediyordu. Bütün kömür şirketleri kömürlerini müşârünileyhâ veriyorlar, o da bilâ-münakaşa ton başına [üç beş lira gibi kanaatkârâne] bir kârla Seyr-i Sefain idaresine satıyordu. Yani: bir elden alıp öteki ele devr ediyordu. Seyr-i Sefain'in iflâsına, masrafını koruyamamasına sebep teşkil eden hadiselerden biri de, [Yalova] İmârlarından sonra, bu kömür meselesidir. Afif Başvekilin muhterem biraderleri, artık Hasköy Un Fabrikası ve burda yeni yapılacak Sivas-Erzurum şimendüfer hatları komisyonculuğu ile iktifa etmek kanaatini gösterecektir. Rıza beyefendi hakikaten kanaatkârdırlar. Meselâ: Millî Mücadele senelerinde Yunanlılar Haymana Ovasından sarkarak Ankara'ya kırk kilometre yaklaşmış iken, sadece [Mersin]de [ipekli] kaçakçılığı ile meşgul bulunuyorlardı. O tarihlerde Büyük Millet Meclisi'nin ipekli eşyanın Anadolu'ya duhulünü men' ettiği hatırlardadır. Hatta Rıza Beyin ipekli sandıkları Mersin gümrüğünde yakalanmış, o zaman [cephe kumandanı] olan İsmet Paşa kendi imzasıyla bir emir vererek kaçan sandıkları serbest bıraktırmıştı. Zaferden sonra dosyadaki hususi emir yaktırılmıştır. Fakat bir zat bunun fotoğrafını almıştı. El-yevm mahfuzdur. Rıza Bey evvelki gün, İstanbul tarafında malûm [Süleymaniye'de] beş altı yüz arşınlık küçük bir arsa satın almış, hayret eden dostlarına!

[.. monşer, bu arsanın bendenizce pek büyük hatırası vardır. Çünkü, umûmî harpte bendeniz çocuk iken ağabeyimin cepheden hediye gönderdikleri [keçileri] işte bu arsada güdüp otlatıyordum! Hatta, ağabeyimin pek ziyade hoşlandığı Heybeliada'daki köşkümü bile bu arsa kadar sevmem!]

cevabını vermiştir. Bu zatın şu tevazu'u tam demokrat bir Başvekillik [Fabrikatör, fırıncı, zahire tüccarı, seyr-i sefain idaresi kömürleri **[s. 6]** müteahhidi ve Türkiye Cumhuriyeti Nafıa Vekâleti Umum Şimendüferler [Komisyoncusu] biraderine yakışacak şekilde sitayişler toplamakta bulunmuştur!

İşte İstanbul'un Haziran ayının üçüncü haftasına ait tatlı dedikoduları bunlardır.

Bir de, Gaziayıntab kahramanı ve meşhur Maçka Palas mutasarrıfı ..... Ali (Nam-ı diğer Bakırköylü Asaf Beyin) Balıkpazar'da, Maksudiye Hanında üçüncü katta icra-yı faaliyet eden meşhur (Sibir Yağları Şirketi) sermayesini def'aten [100.000] Türk lirası ilâve etmek suretiyle arttırmış olduğu şayiaları vardır. Bu [munzam sermayenin] İstanbul'da Şehremanetinin murakabesi haricinde dilediği miktarda mahlût yağ yapan bir şirketin tealisine hadim olacağı, millî iktisadın

yağcılık sahasında da inkişaf edeceği temin ediliyor. Müşârünileyha, ayrıca [Hantal zade] vapurlarından birini satın alarak [yeni seyr-i sefain şirketine] hissedar olmak niyetinde bulunmaktadır.

Sekiz ay evvel Avrupa'dan avdet eden Halk Fırkası Umumî Kâtibi Recep [Peker] Beyin de, nazar-ı dikkati celb etmesin diye (İsveç) bankalarına (18.000) Osmanlı Altını ile (70.000) banknot [sterlin] tevdi' etmiş olduğu tahakkuk etmiştir. Bazı mebuslar, Recep Beyin [Can] nam-ı müstearı yazılı hususî bir pasaportla seyahat etmiş olduğunu da tesbit etmişlerdir. Bu paralar da [İsveç] bankasına [Can] Bey namına yatırılmıştır!?]

* * *

İstanbul'dan alınan mektup münderecatı tabiî yukarıdaki malûmattan ibaret değildir. Diğer ehemmiyetli meseleler şimdilik mahfuz tutuluyor. Her gün binlerce misalini işitmekten kulakları sağırlaşıp mideleri bulanan vatandaşlar, bu haberleri kısmen yeni, eskice olanları da etraflı tafsilâtı muhtevî bulacaklardır.

Yeni suistimal tafsilâtı içinde ne apartman meselesi, ne de vapur veya kömür işleri o kadar dikkati câlip görülebilir. Türkiye'deki günlük soy[s. 7]gunlar arasında bunların birbirlerine benzerlerinin elîm hikâyeleri, İstanbul'un yoksul muhitlerinde hicabından kaldırımlara kapaklanan dertli sokaklarda fısıldanıyor. Halk Fırkası'nın umumî kâtiplik yahut herhangi bir vekillik veremli Türk masumlarının kanlı tükürüklerini emmekten şişkinleşen midelerinden ziyade, ahlâk ve fazileti cumhuriyet kefenine sararak Anadolu ile Trakya arasına gömen [mezar soyucular rejiminin] hususi vasıflarını didiklemek makul olacaktır.

Binaenaleyh, vaktiyle biraderi tarafından irtikâp edilen

kaçakçılık cürmünü, kanun huzurunda kapatmak için resmî bir emri yaktırıp imha ettirmiş olan İsmet Paşa'nın aslında daha büyük cinayetini burada mevzuubahs etmenin değeri ve yeri bile yoktur. Çünkü onun mesuliyetleri yanında, henüz masum denecek bir yaşta bulunan oğluna tasarruf ettirdiği yüz binlerle, biraderinin sırtındaki ambara yüklettiği Seyr-i Sefain kömürleri meselesi, bal tutan çiftçinin parmağını yalamasına benzer. Yahut o derece basit sayılabilir.

Yoksa, siyasî muarızlarını halk nazarında lekelemek için hergün birbirini tutmayan hıyanet ve cinayet efsaneleri uydurmakla,memleket dahilindeki mevki' ve vaziyetlerini takviye edebildiklerini zannedenlere kendi ahmakça tabirleriyle hücum edebilmek pek kolay bir şey olabilirdi? Karşıdakilerin o kadar çok zayıf tarafları vardır. Kahbeliği, merdce mücadeleye tercih cibiliyetsizliği, onunla me'lûf olanlara bırakmak fazilet sahibi hasımların kârıdır. Bu itibarla, onlara: [bey] [paşa] ve hatta muhterem beyefendi, yahut [paşa hazretleri] diye hitab etmekte ayrıca zevk duyulmak ciheti tercih ediliyor. Onların: [Vatan hainleri, sefiller, serseri ve yılanlar] nâralarını, yine kendi boğazlarında kuruyup kasılmış görecek zamanlar kısalmış değil, gelip çatmıştır. O, mezbûh-âne saldıran çabalamalar dermansızlıkdan dizleri üzerine çöken titrek ve cansız hayali, vatan haricinden daha iyi görülüp seziliyor. Masum bir milletin kanından gıdalanarak şişen sülükler, elbet gayr-ı tabiîleşen kendi leşlerini sürükleyememek felci ile karşılaşa[s. 8]caklardı. Onlar da, bir gün tabiî öyle olacaklardı. Şimdi aynı dolgun hazımsızlıkdan kendi bünyelerinin zehirlendiğini görüp hissettikleri gibi!

Bu da: tabiat kanunları iktizasından bulunuyor. Ki, [anormal] seri' inkişafların âni inhitat getiren çöküntüleri bu kadar feci' olmak tabiîdir.

Türkiye'den alınan mektup münderecat veya muhteviya-

tından hususiyetler ve şahsiyata mümkün mertebe az temas edenlerinin, bu itibarla iktibas edilmelerine lüzûm görülmüş bulunuyor. Mesele de, masraflarla para ve apartman harîslerinin, milletin artık bir baş soğanla bir dilim kuru ekmek ve tuz bulamayan sofrasındaki kırıntılara kadar tenezzülünden yükselen sekiz onar katlı apartmanlara taallûk eden safhası olmasaydı, İsmet Paşa-zadenin apartmanı ile; biraderi Rıza Beyin üç beş sene ölene kadar Süleymaniye'de [keçi güttüğü] arsaların, hicab-âver hikâyelerinden bahs etmek, onların faziletleri kadar faziletsizlik addedilecekti. Hususiyetler, şüphesiz daima muhteremdirler. Fakat, bir milletin mukadderatını idare iddiasıyla devletin başına geçerek milletten ve onun kanunlarından alınan resmî nüfuz ve iktidârı vatan ve millet zararına tercih etmekte hususî menfaat temin edenlere, her milletin ceza kanunlarında:

- [Mürteşî, mürtekip, muhtelis ve ilâh...] cinayet cürümleriyle cezalandırılan ağır vasıflar verilmektedir. Şeref ve haysiyetlerini, nazarlık pabuç eskileri gibi apartmanlarla bankaların cephelerine asıp teşhir etmekten yüzleri kızarmayanlar da mahrum kalmak lâzımgelen hususî taraflarla şahsî şeref ve haysiyet olamaz! Zira: kanunları, millet kasalarını kırıp satmak için âlet, devlet nüfûzunu [maymuncuk] gibi kullananların mücrim bileklerine zabıta kuvvetinin [kelepçe] vurmaktan aciz izhar etdiği zamanlarda ve yerlerde, mürtekiplerin millet huzurunda teşhir edilmeleri bir hak ve vazife halini alır.

Bu hususdaki mazeretler makul görülmeli, hatta, İstanbul'dan malûm raporları göndermekte isti'câl eden temiz yürekli vatandaşların dahi, aynı endişe ve kaygılarla hareket etmiş olduklarına şüphe edilmemelidir. Yoksa, o haberleri [s. 9] verenler şahsiyatla uğraşmağa tenezzül edecek kadar sukut gösteremezlerdi.

* * *

Şu mukaddime ve mazeretten sonra Türkiye'deki rejimin vasıfları üzerinde kısa bir tahlil yapılmak isteniyor: Suistimaller nasıl yapılıyor? Bunun sebebi nedir? Suistimallerin şekli nedir? Buna nasıl meydan veriliyor ve verilmiştir?

Bütün bu suallere muhtasar ve şâmil bir cevap verebilmek için umumî harb sonuna, mütareke devresine ric'at etmek zaruridir: Bilinen şeylerdendir ki, İttihad ve Terakki'nin kaybettiği harb, Türkiye'yi elim vaziyetlere sokmuştu. [Mondros] mütarekesi, memleketin sevk-ül-ceyş noktasından ehemmiyetli noktalarını ecnebi işgâl veya kontrolü altına soktu. Merkezde, İstanbul'da: feci' bir fırkacılık ihtirası başladı. Hürriyet ve İtilâf - İttihadcılar ihtilâfı. Memleket düşman çizmeleri altında çiğnenirken, biz, itilâfcılık ve ittihadcılıkla uğraşıyorduk. Yunanlılar İzmir'i, ardından Aydın'ı işgal ettiler. Balıkesir'de [redd-i ilhak Heyetleri] teşekkül etti. İstanbul'da muazzam mitingler tertip edildi. Amerikan ve İngiliz mandası isteyenler oldu. İtalyanlara temayül edenler bulundu veya görüldü.

Millî mücadele başladı. Erzurum, Sivas Kongreleri yapıldı. 336 Nisanında Ankara'da Büyük Millet Meclisi teşekkül etti. 338 senesi Ağustosunun 26'ncı günü başlayan Büyük Taarruz, düşmanı denize döktü, memleket kurtuldu. Mudanya Konferansında hatalar yapan İsmet Paşa, Garbî Trakya'yı Yunanistan'a bıraktı. Bu noktanın münakaşası yeri, bu mevzuu değildir.

Lozan Konferansı akdedildi. Sultan Vahdeddin İstanbul'dan ayrıldı. Hükümdarlık kaldırıldı. O da bitti. Memleket ve millet düşmana esaretten kurtulmuştu. Bunlar, hep takdirlerle, sitayişlerle yad edilecek büyük kazançlardır. Tarih Mustafa Kemal'i bu cepheden (büyük) olarak kaydedecektir.

Gel gelelim: asıl bozgun da bundan sonra başlamıştı. Kâzım Karabekir Paşanın **[s. 10]** ifşaatıyla, merhum Sultan Vahdeddin tarafından suret-i mahsusada [Şark]da bir hareket yapmaya memur edildiği tahakkuk eden Mustafa Kemal Paşa, zaferi istismar etmek istedi. İlk iş olarak millî mücadelede kan dökmüş, büyük fedakârlıklar yapmış kumandanları rekabet sahasından atmağa çalıştı. Çünkü onların varlığı, hususî düşüncelerine engel olacaktı. Binaenaleyh, samimiyetsizlik başladı. Meclis'e cumhuriyet kabul ettirildi: [Milletin kendini bizzat idare edeceği] esası ilân edildi. Hatta, milletin başına bir de mühim tac giydirildi: Artık Türk halkı, Türk köylüsü efendi, hükümdar ve herşey olmuş, [başına tac giyen millet] vasfını almıştı. Reisicumhur'dan itibaren bütün vekiller, kahramanlar, mebuslar, fedakârlar hep [başına tac giyen] milletin uşağı olmuşlardı. Efendi kendisini bildiği gibi idare edecek, uşaklar da, aldıkları maaşlar, aylıklarla kıt kanaat geçinip millî i'tilânın inkişafına çalışacaklardı.

Cennetteki mevud ebedî hayat da, ancak bu rütbe-i sâfiyyet havası içinde cereyan edebilirdi.

Fakat.. cumhuriyetin millete değil, ale-d-derecât üç beşşahsa birer tac giydirmiş olmaktan başka faidesi görülemedi. Bu tacı giyenlerin, ilk iş olarak: - Artık milletin ta kendisine intikal ettiğini söyledikleri saraylara yerleştikleri görüldü. Cumhuriyetin fazileti mi böyle icab ettiriyordu, yoksa padişahlardan kalan saraylarda sonradan görme bir hak hırsı mı, millete kalan yani [millî binalara] türedi vârisler yaratmıştı? İşte bu nokta tenvir ve tenevvüre muhtaçtır zannedilir. Büyük zaferden sonra millî felâkete varan başlangıçları birkaç safha üzerinde hülâsa suretiyle mütalâa mümkündür:

1- Aklı başında ve hakiki ilim ve irfan ve tecrübe sahibi şahsiyetler.

2- Diktatörlerin etrafına toplanan tufeylîler.

3- İkisi arasında kalan mu'tedil ve hamiyetli zevat.

4- Diktatör tufeylîlerinin peydahladıkları açıkgöz taraftarlar.

[s. 11] Burada, esaslı bir fikir ve kanaat hasıl edebilmek için, vaziyeti safha safha mütalâa etmek lazımdır.

Malûm hakikatlerdendir ki: Millî Mücadele esnasında muhtelif Anadolu menâtıkında münevver ve aklı başında insanlar çalışıyorlardı. Bunlar içinde en muktedir kumandanlar bulunduğu gibi, en zeki ve dirayetli siviller de vardı. Mertebe, kabiliyet, ilim farkları gözetmeyen bu adamlardan her biri, Türk vatanının bir köşesinde mütevazi' vazifeler almışlardı. Bunlardan hiçbiri, bir şahsın ihtiraslarını temin veyahut teskin ve tatmine çalışabilecek gaflet kabiliyetini haiz değildi. Emrindeki samimiyetlerinden başka zayıf noktaları yoktu, denebilir.

İşte bu zevatın, bidayetteki samimiyet ve cemiyetperverliklerini davanın sonuna kadar bozmadıkları katiyyen muhakkaktır. Hal böyle olmasaydı, millî vahdetin daha başlangıcında darmadağın olup parçalanmamasına hiçbir sebep ve mâni de kalmazdı.

Binaenaleyh, zekâsının inceliği hiçbir zaman inkâr edilemeyecek olan Mustafa Kemal Paşanın, kendi hesabına başkalarındaki hamiyetle vatan endişesini istismar etmediğini iddia etmek pek safdillik olacaktır. Buna nasıl meydan verilmiş olduğu noktasına gelince: Bu suale, o zaman memleketi yer yer çiğnemekte olan Yunan ordularının varlığını işhad ile cevap vermek doğru bir hareket olur.

Şüphesiz Yunanlılar (İzmir ve Aydın'ı) işgal etmemiş olsalardı, Mustafa Kemal Paşa, ya merhum Vahdeddin'in yaver-i hası kalacak, ya da Damad Ferid Paşa kabinesinde Harbiye Nâzırı olacaktı. Bu da muhakkak böyledir.

Bu cihet, tarihin bî-taraf araştırmalarına terk edilerek

Millî Mücadele'de çalışan millî büyükler bahsine intikâl edilmek muvafık görülmüştür:

Millî Mücadele'de samimiyetle çalışan vatanperverler, büyük neticenin istihsalinden sonra kurulmak istenen diktatörlüğe ağmâz-ı ayn [göz yumma] edemezlerdi. Hassaten Millet Meclisinde kuvvetli gruplar vardı. Mustafa Kemal bu ciheti gayet iyi bildiği için, **[s. 12]** âtiyen kendisine muârız olabilecek büyük kumandanları bulundukları cephelerden oynatmak fırsatı elde etmişti. Bunlardan bazılarını evvelâ ordu müfettişliği, arkasından mebusluk ile meclis binası altına ve fakat gözhapsine aldı. (Terakkiperver) Fırkanın teşekkülü bu yüzdendir. Yine Millî Mücadele'de en ileri safda bulunmuş ve yürümüş zevatın aynı fırka etrafında birleşmiş olmaları, yukarıdaki iddiaların canlı birer misalidir.

Mücadele bidayetindeki İkinci Grub gibi, Terakkiperver Fırka dahi mecliste büyük ekseriyet almıştı. Çünkü, bu fırkada aklı başında, ilim ve irfan sahibi hakiki tecrübeler görmüş zevat vardı. Bundan başka Rauf Bey gibi mücessem namus tanınıp sevilmiş adamlar, Terakiperver Fırkayı teşkil edenlerdi.

Mustafa Kemal, yeni kuvvetli grup karşısında pek derme çatma adamlarla bırakılmış oluyordu. Ki, onun bu fırkayı dağıtabilmek için tatbik ettirdiği plânlar, henüz unutulmamıştır. Meselâ: Meşhur Nutuk'da tahlil edilen bir (Rauf Bey - İsmet Paşa) rekabetini çıkaranın da, bizzat kendisi olduğu gibi. Bu hadise olmasaydı, Rauf Bey Mustafa Kemal'in bütün ihtiraslarına uyar bir siyaset takip edecek mi idi? Yahut Kâzım Karabekir Paşa [Cumhuriyet İcra Vekilleri Heyeti] arasına katılmış olsaydı, bugünkü menkup vaziyette kalır mıydı? Refet Paşa bir vakitler açıkça talep ettiği [koalisyon] heyetine alınmış olsaydı, [Terakkiperver Fırka] teşekkül eder miydi? Suallerinin münakaşası yeri burası değildir. Onlar,

sıralarına ve zamanlarına terk edilmektedir.

Burada tahlil edilmek istenen safha, olgun ve mütekâmil adamların hususî maksat ve ihtiraslara âlet ve vasıta olup olamayacakları noktasıdır. Böyle de bulunsa: Bu zevat beraber bir çok aklıbaşında münevverlerin er geç Mustafa Kemal'den ayrı düşeceklerine şüphe edilemezdi. Bu emr-i vâki'i müstakbel muârızlarından çok daha evvel keşf etmek liyakatında olan Mustafa Kemal'in şeytanca (taktikleri) (zafer sonu vahdetinin) biran evvel kendi lehine parçalanmasını temin etmiştir. İşte o kadar!

[s. 13] Zira Mustafa Kemal kendi infirâdını, tahlil ettiği istibdadı yaratıp kurarak esaslaştırmak için namuslu, seciyeli, efkâr-ı umumiyye nazarında muhterem tanınmış şahsiyetlere muhtaç değildi. Olmadığını da pekâlâ takdir ediyordu. O, bilâkis yetişmiş adamlardan ziyade yeni yetişeceklere ihtiyacı olduğunu anlıyordu veya anlamıştı. Ki, muzmerine kendisince [normal] bir istikamet cereyanı vermek için, arzularına körükörüne mutâvaat edecek bir muhit yaratmağa çalıştı.

Böyle bir muhit de kimlerden ibaret olabilirdi? Şüphesiz, haris, cahil, para ve sefahat düşkünlerinden! Bunlardan bir kısmı, zaten etrafında, yanında ve maiyetinde vardı. Hepsi de Millet Meclisinde mebus sıfatını haiz adamlardan mürekkepti. Millî Mücadele tarihi dikkatle tetkik edilecek olursa, mücadeleden evvel heyet-i ictimaiyye arasında yirmi yedinci sınıf vatandaşlardan ibaret olan bu zevatın Millet Meclisi'ndeki birinci safta gelen vatandaşlar karşısında Mustafa Kemal'i tutan grup olduğu görülecektir: Tufeyliler grubu. Ki, efendilerinin muvaffakiyetsizliği neticesinde cemiyet içinde lâyık oldukları mevkie düşeceklerini herkesten iyi bilip takdir ediyorlardı.

Üçüncü ve birincilerle ikinciler arasında kalan hamiyetli

zevata gelince: bunlar, tabiatıyla birinci sınıfa iltihak etmeye mecbur edilir. Muhalif gruba temayül gösterdikleri için de,- bütün bütün [saf harici] kalmağa mahkûm oldular. Esas muhalefet yıkılınca, yeni üç vaziyet hasıl oldu:

1- Diktatör ve kanlı istibdad [hükûmettekiler]

2- Tufeylîler saltanatı [Meclis ve diktatörün şamar uşakları]

3- Halk Fırkası denilen teşekkül [ve zincirleme asılı soyguncu açık gözler hâkimiyeti].

İşte siyasî ihtirasların tahkiki için [millî vahdeti] hakiki varlığından ayırmaya sebebiyet veren esbab ve âmiller bunlardan ibaret bulunuyor. Ki milletin bünyesinde esasen tufeylî ve soyguncu geçinen [yepyeni bir sınıfın] sınıf da değil, bir [soyguncular zümresi]nin teşekkülünü bais olmuştur. Mustafa Kemal'in büyük **[s. 14]** mesuliyetlerinden belli başlısı budur.

Muhalefet kırıldıktan, mâni kanunlarla (şahsî cumhuriyet-i seniyye) tahtı, idam sehpaları üzerine oturtulup perçimleştirildikten sonra, memlekette yer yer hasıl olan soyguncu vaziyet de, aynen şu şekilde mütalâa edilmek kabildir:

Millet Meclisinde bir silâhşörler ve tufeylîler istibdadı başladı. Bir meclis ki, her türlü meziyetlerden âri âzâsı, aç çekirge sürüleri gibi Ankara'ya üşüşmüşler, hidemat-i umumiyeye ait büyük nafia işlerini paylaşmağa başlamışlardı. Bu çekirgelerin ayak bastıkları yeşil vatan tarlasında bittabi ot bitmez oldu.

Diktatörlük vaziyeti ancak bu suretle takviye ediliyordu. İstanbul'un kurtuluşundan bir müddet sonra Halk Fırkası teşekkül etti. Fırka defterlerinin, diktatörlere mensup tufeylîlerin açıkgöz mensupları ile dolduğu görüldü. Kayıdlar doldu ve taştı. Millî işlerle uğraşan müdafaa-i hukuk yerine kaim olan fırka, İzmir suikasdi (teröründen) sonra, büsbütün

vaziyete hâkim oldu. (Diktatörler zâid Meclis zâid Fırka müsavi apartman ve sefahat) devresi başladı. Kanunlar dilenildiği tarzda yapılmıştı. 336 senesinde Milet Meclisi'ne gelecek (uyuz bir merkep) bulamayan kıdemli mebuslar, silindir şapkalar ve lüks otomobillerle sokaklardaki sâkin havaları yırtmağa başladılar.

Halk Fırkası merkezleri, bir iş, bir takib-i mesalih, bir müteahhidler ocağı halini aldı. Komisyon, para, beleşten kazanç ufukları açılıp genişledi. Toptan para kazanmak, (işçilik) *[aferizm]* nazariyesi merkezden vilâyetlere vilâyetlerden küçük kasabalara yayıldı. Tamamen resmî mahiyet aldı. Suistimal işte bu suretle resmî daire kapılarından içeriye girmiştir.

Memleket altüst edildi. Zenginlendikçe şımaranlar yangın yerinden mal kaçırırcasına (kıyasıya) devlet işlerine müdahale ettiler. Taşralardaki müdahaleler: evlenme, boşanma, alım satım, vergi, faiz ihtikârlarına kadar **[s. 15]** sirayet etti. Diktatörler doğrudan doğruya (maliye hazinesini) tasarruf ve istihlâk ettiler. Mebuslarla taraftarları devlet taahhütlerini benimsediler. Üçüncü derecedekilere gelince: Bunlar da iskân, mübadele, bono, vergi affı işlerine daldılar. Neticede öyle bir hal ve manzara hasıl oldu ki, bir vatandaş en ehemmiyetsiz işi için bile (tavsiye ve para)ya muhtaç kaldı. Her muamele, millete, halka, esnafa ve küçük sermaye sahiplerine muhakkak zararlar getiriyordu. Bu defa, Nafia işlerinden sızacak yağ kalmayınca, bir zâi' teşebbüsü ki... bu nam altında birinci safta müteşebbis görünenler, yine bu evvelki soyuculardan başkaları değildir.

Netice itibarıyla büyük bir zafer hiçe indirildi. Fırkaları sarsıldı. Bu arada, devletin de nasıl büyük bir çıkmaza sevk edilmiş olduğunu kayda lüzum yoktur.

Bu hususdaki iddiaları teyid için, Ankara'ya sarf edilen

130 milyon liranın yetmiş milyonunun komisyon olarak şu ve bu zevata intikal etmiş olduğunu söylemek kâfi gelecektir. İzmir'de bile, Halk Fırkasının mu'temedi olan bir zat, Manisa vilâyetinin yarısını aldığı için mutemedlikten azledilmiş idi. Orduya ait top, tüfenk, tayyare işlerinin nasıl taksim edildiğini Türkiye'de bilmeyen yoktur. Şimendüfer işlerinde hemân her nüfuzlu mensubun hissesi vardı.

Bir aralık irtikâptan gözleri doymayan İstiklâl Mahkemesi âzâsının, şark vilâyetlerinde [1.000] sarı altın vermeyen maznunları derhal astırdıkları vesaikle sabit değil midir? Bunlardan Şark İstiklâl Mahkemesi âzâsından Ali Saib Beyin Harput ve Diyarbekir havalisinden iki yüz bin lirayı mütecaviz altın toplamış olduğu alel-müfredât mukayyet bulunuyor.

Mütarekede [Urfa ve Adana] taraflarında Fransız jandarma zabiti elbisesiyle vatandaş tehdit eden bu zat, Millet Meclisinde âzâ olan [kahraman lâkabını haiz] Ali Saib Beydir. Harput İstiklâl Mahkemesinde Çötellizade Halid Beyden [1000], Palalı Haşim Beyden [5000] sarı altın alan zattır. Ki, Haşim Beyden aldığı altınlar meyanında beş mücevher gerdanlık ile beş büyük [s. 16] pırlanta da vardı. [10.000] banknotu alınan [Çünküşlü] Tahir Ağanın, berâat ettirildikten sonra gizlice boğdurulmuş olduğu hâlâ dillerde dolaşıyor.

İbrahim Bey, [galiba Holu] namına Harput Ziraat Bankasında mukayyed [250.000] kâğıt liralık çek muhteviyatı, Harput'daki Cerid meydanında sarf edilmiştir. Bu da, muhterem Saib Beyle arkadaşlarının ceplerini doldurmuştu. Ziraat Bankası defterlerindeki kayıdlar tabiî yerli yerinde olacaktır.

Altı biraderiyle birlikte idam edilmemek için [10.000] sarı lira veren [Karyeli] Mehmed Efendinin peşkeşleri, [Hozan] İdare Meclisi âzâsından, Mehmed Efendi eliyle Ali Saib Beye sunulmuştu.

Yine muhterem Saib Beye on arab atı hediye eden [Noroki] ağanın Ziraat Bankasındaki [20.000] sarı lirası bankada garip bir ciro muamelesine tâbi' tutulmuş muydu? ve ilâh.. ilâh..

Ne kadar elîmdir ki, geçen sene:

- Matbuat şereflere tecavüz ediyor! diye en ziyade boğazını yırtan da bu, [Ali Saib] Beydi. Eğer matbuat o zaman bunları yazsaydı, beyin hususî şerefine taarruz (!) etmiş olacaktı!

Zavallı Türkiye halkının kefenini soyan idare zihniyeti, işte böyle adamların lüzum gösterdikleri kanunlara istinad ediyor. Ali Saib vak'ası, çok büyük irtikâplar yanında pek küçük ve sönük kalır.

Mustafa Kemal veya İsmet Paşalar, kendilerini iktidarda tutabilmek için etraflarında çenberlenip halkalanan [hırsız alayını] çıplak milletin kuru lokmalarıyla tagdiye etmek mecburiyeti hissetmişlerdir.

İstibdad ve hürriyetsizlik, orada şahısların saltanatlarına dokunulmamak için tatbik ediliyor. Eğer Türkiye'de bir matbuat hürriyeti olsaydı, onlar şüphesiz bugün milletten aldıkları maaşla geçinen çok kanaatkâr ve fazilet sahibi adamlar sırasında bulunacaklardı.

[s. 17] İntihap hürriyeti bulunsaydı, Millet Meclisine gelen aklı başında mebuslar, millet ve devlet işlerini ciddi mürakabeye tâbi' tutarlar, millet lokması ile oynamaya cesaret edecekler lâyık oldukları mukabeleyi görürlerdi. Fakat, diktatörlük bunu nasıl tecviz edebilirdi. Ki, yapılan israf ve sefahatleri tervic edebilecek tek kimse bulamayacaktı.

Bugünkü matbuat tazyikinin sebebleri neden ileri geliyor? Büyüyen suistimallerdir ki, matbuat tehlikesine diktatörlüğün birinci plânda gelen düşmanlarından biri olmak va-

ziyetine sokmuştur. Müstebidlerin, bir aralık [irtica] dedikleri oyundan ziyade, matbuat düşmanlığı etmelerinin sebebi başka şeylerde aranmamalıdır. Tabiî gazete sütunları memleketin her tarafındaki suistimal haberleri ile doluyordu. Evvela bu haberlerin [devlet nüfuzunu] kıracağından bahsedildi. Sonra bu da kâfi gelmedi: (husûsî şereflere) dokunuluyor denildi, bağırıp şikâyet edenlerin başında da, Ali Saib Beyle emsali vardı. Esasen (şerefsiz olanların şerefine tecavüz) eden matbuat için, Ceza Kanunundaki en ağır kayıdlar bile kâfi görülmedi.

Ceza Kanunundaki (161)'inci madde asılsız, muharref, bir kimseye isnad olunmuş evrakı ve havadisleri her neşr ve nakl edenleri şiddetle tecziye ediyordu. Bunun kifayetsizliğinden bahsedildi. Bir de (480)'inci madde vardır. Bu madde ve teferruatı: (Her kim diğer bir şahıs hakkında madde-i mahsusa ta'yin ve isnadıyla halkın hakaret ve husumetine maruz kılacak, yahut (namus ve haysiyetine) dokunacak bir fiil isnad ile ve bu cürmü umuma neşr veya teşhir olunmuş yazı veya resim veya sair neşir vasıtalarıyla irtikâp ederse) bir seneden beş seneye kadar cezadan bâisdi. Fakat (482)'nci madde bu cezayı tahfif ederek (altı aydan) başlanıyordu.

Matbuatı tam bir dilsizliğe sevketmek için ta'dil edilen kanuna şu kayıdları koydular:

Madde: 46 - Resmî dairelerin malûmat ve beyanat vermeğe selâhiyetli memurlarının ve hükûmetçe tanınmış ajansların verdikleri haberlerin neşri [?] **[s. 18]** suç teşkil etmez. [?!]

38 - Açlıktan intihar vakalarını mahallin en büyük zabıta memurundan mezuniyet olmaksızın neşr etmek memnudur.

30 - Türk Ceza Kanununun [480]'inci maddesindeki sarâhat haricinde kendilerine mevdû' vazifenin ifasından dolayı *[Büyük Millet Meclisi âzâsından, icra vekilleri heyetinden ve resmî heyetlerle devlet memurlarından]* biri veya birkaçı hakkında *[sû-i zann davet edecek mahiyette]* mütecavizâne yazı ve resimlerle şeref ve haysiyetleri ihlâl olunursa, mütecaviz üç aydan altı aya kadar haps olunur ve ilâh..

Üç günden yani: [23 Ağustos 1931] tarihinden itibaren, Türkiye'deki bütün gazeteler:

1- [Resmî dairelerin beyan memuruyla hükûmet tarafından tanınmış ajansların verdiklerini] neşre başladılar.

2- Muhterem mebuslar ve vekil beyler ve memurlar beton kaleler içine sokuldular. İmâ tarîki ile bile bir resim veya yazı yazılamaz oldu.

Su-i isti'maller, tabi'atiyle aldı yürüdü. Bir apartmanı olan ikinciyi, ikiye sahip bulunan da, üçüncü ile dördüncüyü kurmak fırsatını buldular. [Yalova'da] bir ağacın üç beş metre geriye alınması için [yürütülen köşk] efsanelerinin, yeni israflar yanında pek gölgede kaldığı işitildi. Tarihde sakallarına inci dizdirmekle [anber ve samur ibtilâsından dolayı muaheze edilen Sultan İbrahim]'in rahmetle yâd edilmemesine sebep ve vesile de bırakılmamış oldu. Evet, [bir ülke göçüp yıkılıyor, bir zümre de kalkınıp yapınıyor!] çok doğrudur!

Bunlar, hep temelleri milletin hamiyetkâr sinesinde yer tuttuğu iddia edilen [cumhuriyet] fazileti neticeleridir?! Nitekim, yirmi beş gün evveli, 1933 Mayıs ayının on altıncı günü Meclis'te dahiliye bütcesini müdafaa eden Dahiliye Vekili de iddiayı teyid etmiş [?] demişti:

[... evet efendiler.. bu milletin bir ferdi olarak söylemeye mecburum ki, **[s. 19]** memleketimizin büyük küçük memurları gerek faaliyet, gerek namusu itibariyle[1] dünyada kendisi-

(1) Küçükler şüphesiz böyledir. Büyüklerden de vicdan sahipleri yok değildir. [A.O.]

ne güvenen herhangi bir devletle boy ölçüşebilecek bir kudrettedir.

İşte cumhuriyetin ta'kîp ettiği sağlam sistem bunu yapmıştır. Hükûmete verdiğiniz selâhiyetler daima keskin bir kılıç gibi başlarındadır.

Tasfiye kanununun açığa çıkardığı memurların adedi binlercedir. 30'dan fazla vali tasfiyeye tâbi' tutulmuştur! Bunlar keyfî değildir. Yapılan yolsuzlukların cezasıdır!]

En selâhiyettar vekilin söyledikleri işte bunlardır. Demek oluyor ki, Türkiye'deki valilerin [yarısı] açığa çıkarılmıştır. Bunlar siyaseten mi, suistimalden mi?

Vekil yine devam etmiştir:

[... bu memlekette irtişa denen, bahşiş denen, ecnebi lisanlara bir lûgat gibi giren [?] şeyden pek az eser kalmıştır!]

Müsaade edilirse, bu beyanatın Meclis'te vuku'bulduğu [Mayıs] ayının yalnız bir haftası zarfında bazı İstanbul gazetelerinde çıkan birkaç haber alınmakla iktifa edilecektir:

1- 25 Mayıs 933 tarihli *(Vakıt)* gazetesinden:

[Hastahanede depo memuru ihtilâstan [5] sene [10] aya mahkûm oldu.]

2- 3264 numaralı *Cumhuriyet*'den:

[İzmir havalisinde gayr-ı mübadillere aid gizli emlâkı aramakta olan heyet şimdiye kadar (1.100.000) liralık gizli emlâk meydana çıkarmıştır. Yapılacak araştırmalar neticesinde (2.000.000) lirayı bulacağı tahmin edilmektedir.]

3- 28 Mayıs tarihli *Vakıt* gazetesinin onuncu sahifesinin beşinci sütunu başından:

[s. 20] [Bir ev sahibi ansızın öldü. İcra memurlarına cevap vermek istiyordu!]

4- Yine: 30 Mayıs tarihli *Vakıt* gazetesinden:

[Galatasaray lisesi suistimali, bir yaranın teşrihi: Bir aralık Fethi Bey'in Galatasaray lisesindeki idaresinden Maarif Vekâletince memnuniyet izhar olunmağa başlanmış, o kadar ki, sabık vekil Esad Bey bir gün İstanbul'a geldiği sırada, bir ictima' esnasında Fethi Beyin idaresini takdir etmiş, bütün yüksek memurlara:

- Fethi Beyi size nümûne-i imtisal olarak gösterebilirim. Hepiniz onun gibi çalışkan ve dikkatli olunuz, demiştir.

Fethi Beyin böyle alenen takdir olunduğu günlerde, müdür bulunduğu Galatasaray'da idarî ve malî suistimallerin her türlüsü pervasız cereyan etmekte idi!]

5- 28 Mayıs 1933 tarihli *Cumhuriyet*'ten:

[Tahrir-i musakkafât işleri Defterdarlıkta bir maliye ve iki emlâk müfettişinden mürekkep bir heyet tarafından tetkik edilmektedir. Teftiş heyeti tarafından gösterilen lüzum üzerine (dört numaralı) musakkafât komisyonu reisi [Seraceddin] beyle heyetteki Maliye âzâsı (Bekir Sıdkı) beyin *kayıtları terkîn edilmiş* bittabi bu suretle komisyondaki belediye ve halk âzâlarının da vazifeleri kalmamıştır!]

Vatandaşların bir de *(Vakıt)* gazetesinin 23 Mayıs tarihli nüshasının yedinci sahifesindeki şu beşaretli haberi insafla okumaları rica olunur:

İzmir'de dikilecek heykel!

(Başvekil İsmet Paşa hazretlerinin İzmir'de rekz edilecek heykelleri için belediye reisliğine bazı tekliflerde bulunulmuştur. Bu teklifler üzerinde görüşülmek üzere heykel komisyonu yakında bir toplantı yapacaktır!)

* * *

Evet, aç millete giydirilen tac böyle bir (sorguca) cidden muhtaç idi!

YARIN / Broşür Numarası: 6

[s. 2] EY HÂKİMİYYET-İ MİLLİYYE,
HANGİ ELLERE DÜŞTÜN?

[Fikirler cebir ve şiddetle top ve tüfenkle asla öldürülemez. Hassas bir millete karşı irtikâp edilen zalimâne muamelelerin onu daha ziyade takviye etdiği mücerrepdir!]

- Mustafa Kemal, vecizeler: s. 38 -

Bugün Türk cemiyetini asrî bir devlet hâl ve şeklinde idare ettiklerini iddia edip duranların müdevven ilim mefhumlarından birini bile lâyıkı vechile anlayamamış olduklarını söylemek doğru değildir.

Ortada ârifane tecahülden menba' ve kuvvet alan gayr-ı ilmî bir şekil vardır ki, bunu, ancak (saltanat sürüp tahakküm etmek) hırslarıyla tefsirden başka çıkar yol da yoktur ve bulunamaz.

İnkılâp yapılıyor, inkılâp böyle istiyor, inkılâplar durmazlar, bittikleri noktadan tekrar başlarlar! diyebilmek için, herşeyden evvel yapıldığı bar bar bağrılan inkılâbın istinad ettirilmek istediği mesnedleri tesbit etmek,hatta: ilmî bir tasnife tâbi' tutmak lâzım gelir:

1- İnkılâba neden lüzum görülmüştür? İhtiyac ne idi?

2- İnkılâbın hedefi ne olabilirdi? Nereden başlayıp nereye gitmek isteyecekti?

3- İnkılâpların bittikleri noktadan tekrar başlamaları zarureti mutlak mı idi? Bu nazariyye, bi-n-netice neye müncer olabilirdi?

Ancak bundan sonradır ki, gidilecek istikamet az çok salim bir mecraya sokulmuş olabilir.

Burada, Türkiye'deki (Hakimiyyet-i Milliyye) ve demokrasi, yahut: cumhuri[s. 3]yetin vasıflarını yukarıdaki üç sual üzerinde araştırmak zarurî görülmüştür. Ondan sonradır ki,kerameti ancak kendilerinden menkul bu dâhiyâne inkılâbın, dibi sızan gevşek çenberli bir ispirto fıçısı içinde nasıl tefessühten korunmasına çabalandığı görülmüş, anlaşılmış olacaktır.

Şimdi hûlâsa suretiyle de olsa, bu mevzu'lar birer birer mütalaa edilmelidir:

1- Türkiye'de inkılâba neden lüzûm görüldü. Buna ihtiyac var mıydı? Türkiye'de büyük harbden evvelki vaziyet, vatandaşların malûmudur. Bir padişah vardı. Bir Meb'usan Meclisi bulunuyordu. Bunun yanıbaşında âyân meclisi cephe almışdı. Bir de İttihad ve Terakki Fırkası vardı. Yani tefrik ve tevzin-i kuvva esaslarından kuvvet alan meşrutî bir devlet.

Buna mukabil, memlekette tam parlamenter sistem yokdu. Sebebi: iktidarda bulunan İttihad ve Terakki Fırkasının aynı bugünkü (Halk Fırkası) zihniyetinde olması idi. İntihap

iki dereceli idi. Muhalif fırkalar yoktu. Yahut böyle bir şeyin teşekkülüne müsaade edilmiyordu. Buna rağmen ekseriyet bütün mânâsıyla İttihad ve Terakki Cemiyetinin elinde idi. Çünkü, ta'kib edilen yol âmmenin irade ve temayülüne uygun bulunuyor, ondan kuvvet alıyordu. Umûmî harb bu fırkayı berbad etti. Tıpkı Türkiye'nin bugünkü Halk Fırkası vaziyetine sukut ettirdi. Suisti'mal, hırsızlık, israf, sefahat hepsi ve hepsi fırkaya mâl oldu. Bütün bunları bir de mağlubiyet takip etti. Bir mağlubiyet ki, muazzam Osmanlı İmparatorluğunu tam yarım düzine küçük hükûmete ayırıyordu. Ayrılmak isteyenler de başka.

İttihad ve Terakki (Teceddüt) Fırkasına istihale etti. Reisleri, koca vatanı düşmana terk ederek birer tarafa savuşdular. İçlerinde (beynine) bir kurşun sıkabilecek cesareti gösteren de bulunmadığı görüldü.

Bu def'a, Hürriyet ve İ'tilâf Fırkası geldi. Bu fırka üç beş gün içinde memlekete birkaç (hizib) birden doğurmak isti'dadını gösterdi: (Sulh ve Selâmet) (Mu'tedil Hürriyetperveran) (Millî Kongre) (Kürd Teâlî Cemiyeti) [s. 4] (Sosyalist Partisi) ve ilâh... gibi.

Bunlardan bir kısmı istiklâl hevesine, kısm-ı diğeri de iktidar cazibesine kapılmışlardı. Memleketin yaraları el birliği ile teşfiye edilecek yerde, dağda canavar avına çıkılır gibi İttihadcı takibine başlandı.

Bundan maksat, doğrudan doğruya müstevli düşman kuvvetlerinden müzaheretten ziyade himaye görmekti. İngiliz ve Yunan süngüleriyle arkadaşlarını tehdit etmeye kadar düşkünlük gösterenler de bulundu.

Nihayet, Hürriyet ve İ'tilâf da ikiye ayrıldı. Mu'tedil ve müfrit. O da, bu da giden memleketini değil, Bâb-ı âlîdeki kadife koltukları özlüyordu.

İşte, Millî harekâtın bu arada başladığını vatandaşlar-

dan bilmeyen yoktur: İstanbul ve Anadolu meselesi çıktı. Anadolu büyük ve mukaddes bir dava ile meydana atılmıştı:

- Vatanı müdafaa, memleketi kurtarmak.

İstanbul aksini iltizam ediyordu. Başka türlü de yapamazdı:

- İktidarı muhafaza etmek. Sulh yapmak, az zararla yakayı sıyırarak yan gelmek!

Saraya gelince: o, iki zıd cazibe arasında muvazenesini kayb etmişti:

O da ya, herşeyi kaybedecek yahut, Hürriyet ve İ'tilâf'la beraber yürümek mecburiyetinde kalacaktı ve öyle oldu. Hâkim zihniyet: Anadolu mücadelesinin dayanamayacağı suretinde tebellür ediyordu.

Alt tarafı büsbütün ma'lûmdur: Anadolu kazandı. Hürriyet ve İ'tilâfla beraber hükümdar da kaybetti. Türkiye'de tam bir (vahdet) hasıl oldu.

İnkılâp zaruretinin her kafaya yerleştiği zaman budur. Evet, bir inkılâba lüzûm vardı: Umûmî Harb dünya haritasını değiştirmiş, bu arada, Türkiye dahi yeni coğrafî vaz'iyet almıştı: Bugünkü hududlar.

Anadolu mücadelesi esnasında dünya idare sistemleri arasına yeni ictimâî meslekler de katışmışdı: Bunlardan biri [Marksizm - Bolşeviklik] öteki: **[s. 5]** Faşizm idi. İngiltere'de [Labour Party - Mesâî Fırkası] iktidarı almış, Almanya büyük bir tehlike geçirmiş, [Ebert] Alman nizamını tutamamış veya bozamamış, Macaristan [Bela Kun] tarafından altüst edilmiş, [İstanbuliski] büsbütün yeni denemezse de Balkanlar'da büyük bir [tekallüp] yaratabilecek nazariyyelerle ortaya atılmış idi. Bunların geçirdikleri safahat henüz unutulmamıştır.

Türkiye'de ise, Büyük Millet Meclisi şekli vahdet-i kuva usulünü temsil ediyordu. Meclisin müntehip reisi vardı. İcra

vekilleri evvelâ ayrı ayrı meclis tarafından seçiliyordu. Sonra [kabine] usûlüne benzer bir şekil almıştı.[1] Bir taraftan da 336'dan beri (komünizme) temayül gösteriliyordu. Hakikatte onun ne olduğu da bilinmiyordu. Ruslardan görülen yardımla beraber! müstevli ordulara karşı beslenen kin, Türk efkârını (komünist) şûrâlarına imale etmişti, denebilir.

Millî Mücadele kazandığı anda, Türkiye için ta'kip edilecek tarz mes'elesi de kendiliğinden canlanmış oldu:

A- Bir inkılâba lüzum vardı.

B- Bu inkılâbın şekli ne olacaktı?

Bir inkılâba şunun için lüzum vardı: İstanbul'da hükümdar Türkiye'yi terk etmiş, iktidar mevki'indeki parti dağılmıştı. Buna mukabil yepyeni, taze bir kudret doğmuştu. Bu kudret yahut yeni (vahdet-topluluk) nereye ve hangi istikamete sevk edilmek lâzımdı?

1- Kuva-yı Milliyye harekâtının bidayetindenberi [irade-i milliyye] [hâkimiyyet-i milliyye] sistemi mevzu'-u bahis idi. İddianın daima bu olduğunu te'kîde ne lüzûm vardı? Yaşayanlar hep bilirler. Fakat, bunun da, muhtelif şekilleri vardır.

[Hâkimiyyet-i Milliyye] sistemi pekâlâ hükümdarla da yürürdü, Cumhuriyetle de. Aradaki fark [intihap ile] devlet reisi, [ırsî] devlet reisi şekli idi. **[s. 6]** Irsî şekilde de mahzurlar vardı: Meselâ bir tahsilsiz, bir idare kabiliyetini haiz olmayan zat Devlet reisi olmalı mı idi? İttihad ve Terakki bu hususda ba'zı nümûneler de vermişti: Sultan Reşad merhum gibi.

Cumhuriyet meselesinde de mahzurlar vardı: Ba-husus Türkiye gibi siyasî rüşd sahasında henüz emekleyen ve bu emekleme halinde iken İttihad ve Terakkî tarafından kasden [kötürüm] bırakılan bir millet. O millet ki, tehlikeler karşısında harikalar yaratmıştı.

O zaman için hükümdar şeklinin (en erşâdının intihabı

(1) 337 bidayetinde (1921 başlarında).

ile de olsa) mevzu'-u bahs edilmesi imkânı yoktu. Cumhuriyet tarzı tervic edildi.

Bu doğru mu idi? Alt tarafı(nı) geçen on senelik zaman kendiliğinden tamamladığı için, mukayesesi şimdilik vatandaşların muhakemelerine bırakılır. [Kurtuluş] programının tefsirine başlandığı zaman bu dakikalar etrafıyla münakaşa edilecektir. Bu mevzu, o meselenin yeri değildir.

Bu arada hilâfet mes'elesi mevzu'-u bahs oldu. Hükümdarlık lâğv, hilâfet ibka' edildi. Halifeyi de millet meclisi intihap etti:

Mustafa Kemal'in inkılâp nokta-i nazarları ancak bu nazik zamanda kendisine göre bervechle ve istikamet ta'kibinde muztar ve hatta mecbur kalmıştı.

Çünkü, onun kendisine benimsediği hakimiyyetde ikilik olacaktı. Fazla olarak, bir halife var iken, bir gün kendisinin de ihmal edilmesi de varid idi. Binaenaleyh, herşeyi darmadağın edip, ta'mîk ve tarumar edilen enkaz üzerine yenisini kurmak vardı.

Evvelâ, hilâfet yıkıldı. Mütekaddim senelerde, meyhanelerde rakı satılmasını, kahvelerde kumar oynanmasını men' ederek halkı sopa ile camilere doldurtacak kadar taassup göstermiş olan eski Millet Meclisi rejimi yerine kaim olan cumhuriyet [rejimi] birden ma'neviyata hücum etmeye lüzûm gördü.

Hilâfetin arkasından ma'nevî kuvvetleri temsil eden müesseseler yıkıldıktan sonra, şahsî (cumhuriyet saltanatının) tesisi meşkuk görülmüş idi. [s. 7] Bu da doğrudur. Yapılacak (tahakküm tahkimatına) başka cepheden başlanamazdı. Şahsî ihtiras ve endişelere bir [inkılâp] ma'zuriyeti katılmak, bu ma'zuriyeti inkılâp icraatiyle desteklemek mecburiyeti vardı. Buna bir de, [medeniyet dünyasına lâyık bir millet] iddiaları inzimâm etti.

Netice: yakıldı, yıkıldı, asıldı ve kesildi. Bunlar hep: [Hâkimiyyet-i Milliyye] milletin iradesinin tecellisi namına yapılıyordu.

İnkılâp için gösterilen lüzûmlar, işte bunlardan başkaları değildir.

Onların bütün kullandıkları ve hâlâ da kullanagelmekde bulundukları [şeyler] şunlardır veya bunlar idi: -[.. evvelce menfur sultanlar şahsî kanunlar vaz' ediyorlardı.

Ey millet, bundan sonra (tac) giyen sensin?! Efendi de sensin. Binaenaleyh ister kendin, ister meb'usların vasıtasıyla bütün kanunları sen yapacaksın!

Evvelce, biliyorsun ki, icra reisleri mutlak surette padişahlar idiler. Ey millet.. Gözünü aç! Bundan sonra icra reisi sensin!

Ey millet. Ma'sûm Türk milleti! Evvelce adliye padişahın ta'yin ettiği hâkimlerin elinde idi. Artık onları da sen ta'yin edeceksin. Adalet senin namına icra edilecek.[2] Şimdi sen, bu hakimleri de kendi tarafından seçilmiş meb'uslara veyahut onların i'timadını haiz bir hükûmete (?!) ta'yin ettireceksin!

Evvelce, biliyorsun ya, koca Türkiye padişahların malı idi. Şimdi, mal, mülk, saraylar hep ve hepsi yalnız senindir!]

Şu fıkralarda iyice görülüyor ki, Ankara'daki cumhuriyetin [Hâkimiyet-i Milliyye] inkılâbı adı verdiği nazariyyeler bunlardır ve hakikaten çok faziletkâr ideallerdir?

Fakat, bir de o fıkraların altları eşelenip deşilmek icap ederse, karşılaşılacak manzaranın iğrençliği gözleri bulandırmakla kalmayacak, burunları yırtacak mütefessih koku, vatandaşların öğürüp tükürmelerine vesile olacaktır:

[s. 8] Evet, evvelce sultanlar kanun yapıyorlardı. Şimdi daha müstebidâne nizamlar çıkaran kendilerinden başkaları değildir.

(2) Hey gidi zavallı adalet!

Mukaddema, padişahların iradesiyle nasb edilen hâkimlerle mahkeme reisleri, şimdi Ahmed vatandaşla Mehmed yoldaşın iradesiyle mi, yoksa [millî irade]ye iktiran namıyla devletin başına geçen şahs-ı münferid tarafından mı ta'yîn edilmiş oluyor?

Kabine reisleri, yahut nâzırların yine evvelce padişahların iradesiyle ta'yin edildikleri söyleniyor. Acaba, şimdi hükûmet reisini, yahut başvekili İstanbul veyahut Bursa hâkimi, onların vekilleri mi işbaşına getiriyorlar? Bu sahte sözlere uzun boylu cevaba ne hacet var? Vatandaşlar az zahmete katlanacak olurlarsa, [Teşkilât-ı Esasiyye] Kanununun şu maddesini okuyuvermek kâfi bir cevap teşkil edecektir:

Teşkilât-ı Esasiyyeden:

Madde: 44 - [Başvekil, meclis âzâsı meyanından ve reis-i cumhur tarafından ta'yin olunur!

Şu halde birinci ile bu ikinciler arasındaki fark nedir? Yine hükümdarlar, Türk ordularının [başkumandanı] idiler. Harplerde bir vekil ta'yin edebiliyordu. Bugünkü Hâkimiyet-i Milliyye Türkiye'sinde, ve [demokrat] Türkiye'de başkumandanlık vaz'iyeti nedir?

Teşkilât-ı Esasiyye

Madde: 40 - [Başkumandanlık Türkiye Büyük Millet Meclisinin şahsiyet-i ma'neviyyesinde mündemic olup reisicumhur tarafından temsil olunur. Seferde icra vekillerinin inhası üzerine reisicumhur tarafından nasb edilecek zata tevdi' olunur.]

Bu kayıd, Sultan Hamid merhumun 93 harbinde Süleyman Paşayı Rumeli ordu başkumandanlığına tayin etmesi ile, Merhum Sultan Reşad'ın [Enver] Paşa'yı [s. 9] Başkumandan vekili nasb etmesinden başka bir şeyi mi tazammun ediyor?

Padişahların çarıklı millete intikal ettiği iddia edilen saraylara millet namına çöküp, tan yerleri ağarasıya kadar ahkâm ve eyyam reisliği edenler, ne Sultan Hamid, ne de bedbahd Reşad Merhum idi?

Şu, onların görüş ve telkinlerine göre, ihtiyac tahlillerinden sonra, ikinci tasnife, "inkılâbın hedefi ne olabilirdi? nereden başlayıp nereye gitmek isteyeceklerdi?" kısmına intikal edilebilir:

Türkiye'nin muhtac olduğu inkılâbın hedefi, tam bir parlamentarist hâkimiyet-i milliyye sistemi olacaktı. Ki, bunu İngiltere'deki şekillerine pek çok uzandığı halde, artık tarihe karışan İttihad ve Terakki bile,hüsn-i niyetle başlamak istediği halde su-i niyetinden başarıp bitirememişti.

Türk milletinin ırkî, an'anevî, ahlâkî, dinî, örfî ve ilâh.. mümtaz ve hususî yaradılışı başka bir tarz kabul edemez, hazmedemezdi. Çünkü Türklerdeki ırkî seciyeler dahi, tıpkı [Cerman] kavmi gibi idi. İngiliz an'âneperestliği kadar muhafazakâr bir ruha malikti.

Mustafa Kemal Paşa kadar etrafındaki bakar âmâların yalnız bunu sezememeleri tarihte ancak [Vaşington'lara][Kavur'lara] birer defa tebessüm göstermiş olan pek şanlı muvaffakiyetlerin âmillerini, Türk milleti nazarında en hain düşmanlar münzelesine sukut ettirmiştir. [Mussolini]nin ağır bir istibdat şartları altında, İtalyan milletinin i'timad ve muhabbetine mazhar olmasındaki sırları, münhasıran burada, milletin ahvâl-i ruhiyyesini inceden inceye süzmek kudretinde olabilmesinden başka bir zemin üzerinde aramak çok abesdir. O, büyük adamın, Mussolini'nin, bu dehası önünde şimdi düşmanları bile hürmetlerle eğiliyorlar!

Mustafa Kemal bunların hiçbirini yapamazdı.[3] O, bunları yapabilecek bir feragat ve tevazu'da değildi.

Görülüyor ki, Türk milletinin muhtac olduğu inkılâp, ev-

(3) 5 numaralı broşürde sebepleri kısmen gösterilmişti.

velâ millî kabiliyetlerin zıddını [s. 10] yapmaktan ziyade, elde edilen birliğin hâkimiyet-i milliyye safhaları üzerinde iyi, kâmil ve olgun bir inkişâf bırakılması olacaktı. Bunun başında da: Hüsn-i niyet, fazilet ve feragat geliyordu. Bu Esas üzerinde başlayacak hâkimiyet-i milliyye, her türlü siyasî mesleklere şâmil bir parlamento siyaseti ile tekemmül edebilecekti.

Devlet reisleri, fırkaların fevkinde bî-taraf kalacak, Millet Meclisi doğrudan doğruya millet tarafından intihap edilmiş meb'uslarla dolacak, muhtelif siyasî meslek sahibi meb'uslar aralarında hizipler teşkil edecekler, memleket işleri en sâlim münakaşalar neticesinde taayyün edecekti.

Fikirler çarpışacaktı. Matbuat münakaşa edecekti. Kan akmayacaktı. An'ânât yıkılmayacaktı. Mes'ud ve istiklâlini kazanmış bir cemiyet, dünya buhranını el birliği ile karşılayacaktı. Türkiye yücelecek, iktisadî hayat inkişaf zemini bulabilecekti.

Bu sistemin, Türkiye'yi kendiliğinden en müterakki ve medenî cemiyet hayatına kavuşturabileceğine tereddüt edilemezdi. Yapılacak inkılâbın muharreki, münhasıran bunlar olacaktı. Ki, bu hakikatı, ilmî inkılâba ne İttihad ve Terakki ne de Hürriyet ve İ'tilâf muvafık kılabilmişti. Mesele buradadır.

Fakat buna mukabil onlar ne yaptılar? Onlar şu hakiki ihtiyacı anlamak istememek ihtirasıyla evvelâ ve herşeyden evvel, hâkimiyet-i milliyye iddiasıyla başladıkları inkılâbı yere çarptılar. Bu yere çarpılış, ilim, hakikat ve mantık yolundan ayrılış demekti. Her müesseseye kasdî vurulan her tahripkâr balta darbesi demokrasinin bir tarafını kırıp parçaladı:

İlk iş olarak milletin (intihap) hakkı verilmedi [1293]den İttihad ve Terakki'ye miras kalan (intihap) kanunu olduğu

gibi kabul edildi. Bu, hâlâ halkın hâkimiyet ve iradesini temsil ettiği sayıklanan Millet Meclisine gönderebileceği meb'usları tam bir kontrole tâbi' tutmak demekti.

Maalesef Türk ordusuna veya, ordunun bir kısmındaki yüksek kumanda [s. 11] heyetlerinin mensuplarına dayanarak bir fırka teşkil ettiler. Bu fırkanın [Halk Fırkası] birtakım açıkgözlerle doldu.

Milletin hâkimiyetini temsil edecek meb'uslar, umum vatandaşlar arasından değil, fırkanın ve onun başında görünenlerin i'timad ettikleri adamlar meyanından seçildi. Millete: - İntihap edeceksin! dediler ve ettirdiler. Giden ve gelen meclisler hep bu şartlar altında seçilmişlerdir.

Tabiî böyle bir meclis var iken, baştakilerin milletin hakiki ihtiyacına bir vakit tevafuk etmemek şartıyla yaptıkları kanunlar mütemadiyen kabul edildi. Millet Meclisinde memleket işlerinin münakaşasına, ne zaman ne de mekân bırakıldı!

Devletin malî ve iktisadî siyaseti, menfaat üzerine müesses bir şekil aldı. Malî siyaset, bol ve cebren vergi almak, bütçe açığını kapayacak matrahlar bulabilmek esasına istinat ettirildi. Halbuki, vergi tarhında esas, onu verenle mükellef tutulanların (kabiliyet ve istidatlarını) takdir etmekle kaim idi.

İktisat siyaseti, garip bir zümre inhisarcılığına dayanıyordu. Bütçe tevzini endişelerinin bu siyasete de nüfuz ettiği görüldü. Türkiye iktisadiyatı iki başlı inhisarcılık altında ticaret serbestîsine, mevzii kabiliyetlerin inkişafına imkân bulamadı. Birinci plânda devlet inhisarcılığı, ikincide kanunlardan istifade eden zümre inhisarcılığı aldı yürüdü. Hâkim olduğu söylenen millet, siyasî hukuk sahasında olduğu gibi, iktisadî haklar kısmında da elleri kolları bağlandığını gördü. Umumî serveti temsil etmek lâzım gelen halk fikir ve zaru-

ret içine düştü. Şimdi de, herşeyde büyük bir (mahrumiyete) katlanıyor.

İdare siyasetindeki bu bidatlar, neticede sahte (monarşik bir oligarşi) meydana çıkardı: Yapmacık bir hükümdar taslağı ve muhitinde yarattığı kalîl bir zümre..

(Fetih Hakkı) gururuyla olsun, keselerinin lüzumundan fazla şişkinleşmesi münasebetiyle bulunsun; zümre sermest bir hale geldi.

Bu def'a milletin ictimaî bünyesinde dahi, yapılacak veya yakılacak sahalar tevehhüm edilmeye başlandı. İctimaîyat âleminin bütün mahzurlu gördüğü maddeler, bî[s.12]muhâbba Türk camiasının Müslüman muhitine tatbik edilmeye başlandı.

Bu suretle yalnız idare, siyaset hukukunda değil ve fakat, fikirler ve i'tikadlarda bile icadına kalkışıldı. Başvekil İsmet Paşa, idarî tahribatına müdahalesiz devam edebilmek için, Reisicumhuru başka bir sahaya tevcih ve imâle etti. Etti değil, ettirdi. Etrafıyla, itbâ'ıyla ettirdi.

Bu def'a da inkılâp diye, birtakım karaktersizlikler başladı. Sistemsiz, ilimsiz, kitapsız bir şeyler ki, sol bir cephede (kollektivist) görünen Reisicumhurun birden sağ cephede (Luther)liğe uzandığı taaccüpler içinde müşahede olunuyordu.

İki cepheli tahribat devam edib durdu: İlimde, lisanda, iktisatta, maliyede, camîde, ezanda, kur'anda, dinde, diyanette, vicdanda, ahlâkta, namusta, fazilette ve herşeyde bir altüstlük yapılmağa çalışıldı ve yapıldı.

Bütün, tek bir zümre tarafından alkışlanıp teşvik edilen bu hareketleri yapanlara, maddeci [Auguste Comte]un encamı gösterilmek istenmez. Bîçare Auguste Comte, [dehâ] eşiğinden [ulûhiyyet] mihrabına atılmak selâhiyetini kendisinde tevehhüm ettiği gün çıldırmış gitmişti!

14 milyon Türk milletinin (öz temayülleri ve hakiki ihtiyacı) namına yapılan bu (şeyleri) millet namına Ankara'daki malûm bina altına getirilen [hayır üç beş yüz lira maaş ve nihayetsiz bir vurgun selâhiyeti ile celb edilen] milletin has vekilleri alkışlarla tasvip etmektedirler. Bari, hâkimiyet-i milliyyeye iftira edilmeseydi. O hâkimiyet-i milliyye ki, [hey'et-i mecmûa itibariyle bir millet ve cem'iyetin bütün ferdlerine aid ve şâmil bir hak] idi. Hiçbir zaman, hâkimiyeti ve iktidarı nasılsa ele geçirmiş olan bir zümrenin, cüz-i kalîlin tekmil millet nüfûz ve tesîrini haiz olabileceği mânâsını göstermiyordu.

Bu vasfın esası, doğrudan doğruya 1793 ikinci hukuk-u beşer beyannamesinin 26'ncı maddesinden kuvvet almaktadır. O meşhur madde, şöyle diyordu: [.. milletin hiçbir cüz'ü, tekmil millet nüfûz ve te'sirini icra edemez!]

[s. 13] İşte bunu, böylece vaz' edenler tam yüz kırk sene evvel: [Türkiye'deki gibi herhangi bir zümre tarafından idare hakkının meşru' olamayacağını!] söyleyip te'yid etmeğe lüzûm görmüşlerdir.

Nitekim Türkiye'deki [Auguste Comte] da, Hukuk-u Beşer Beyannamesinde kasdedilen acı hakikati çok güzel anlamış, üç beş sene evvel (vecize)lerinde: - [Milletlerin esareti üzerine kurulmuş müesseseler, her tarafta yıkılmağa mahkûmdur!] demek faziletini göstermekte beis görmemişti. Bu hakikati ilân eden de, Mustafa Kemal Paşa'nın kendisidir.

Türkiye'de Hâkimiyet-i Milliyye adı altında Türk milletinin esareti üzerine kurulmuş bir zümre tahakkümü ve onu temsil eden müessese var mıdır yok mudur sualinin cevabını yine onlar vermelidirler!

Bugünkü Türk câmi'asının fârik vazifelerini: - [kör, sağır, dilsiz, kötürüm, meflûç, seçki ve temyizden mahrum bırakılmış] bir cemaat olarak kabul etmek en makûl mantıkî ve

kestirme yol olabilir. Böyle esir edilmiş bir cemaat üzerine kurulan herhangi bir müessese elbet bir gün yıkılmağa mahkûm olacaktı. Mustafa Kemal Paşa'nın sözleri bu hususta en kat'î sened ittihaz edilmelidir! Şu halde milleti oyalamak için inkılâba değil, yeni hadiseler, meşguliyetler ihdasına lüzûm görülüyor demek olmuyor mu?

Onlar, şimdi ma'zeret olarak, pek bayatlamış olmak lâzım gelen eski bir nazariyeyi ileriye sürüyorlar: - İnkılâp bittiği yerden başlar! nazariyesini... fi-l-hakika bu vasıta, bir vakitler heyecan halinde bulunan şuûrsuz ihtilâlcileri tahrik edici (kamçı) olarak kullanılmıştı. Türkiye'de ise, aynı nazariye bir gün heyecana gelip köpürmesi me'mûl milleti oyalamak, yeni vak'alarla şaşırtmak, meşgûl etmek için isti'mâl edilir. Aradaki fark bu kadar mütezâddır.

İnkılâpların duramayacağını, bittiği yerde tekrar başlayacağı nazariyesini eline ve diline dolayan müteveffâ (Lenin) yoldaşın, daha on sene evvel küçük bur[s. 14]juvaziye doğru ric'at ettiği zaman: - (üç beş adım sıçrayabilmek için bir adım geriliyoruz!) dediği hatırlatılır. Demek ki inkılâplar, zarûriyetler karşısında ilerlemek değil,durmak da değil hatta: geriliyorlardı bile.

Lenin gibi bir adamın, daha sağlığında mezara gömdüğü bir tez, Türk milletinin başındaki belâların idamesine ma'zuriyet vasıtası olarak kullanılmak hatıra gelir miydi?

Bir inkılâbın durup dinlenmeden fırıl fırıl dönmesi demek, anormal, gayr-ı tabiî bir vaz'iyet ve anarşiyi celb etmesi demektir.

Hoş Türkiye'de de, buna doğru gitmek isti'dadından başka bir şey mi var? Anarşi yolunu bulmak için el yordamıyla etrafını araştıran gözleri bağlı bir halk ve şimdilik bir köşeyi tutup arkasını dayayan gayr-ı tabiî bir devlet teşkilâtı.

Ne yazık ki: Bunların çarpıştığı gün çok kanlı bir (Hâkimiyet-i Milliyye) doğacaktır. Çünkü: [Lenin] kadar olsun tabiîliğe ric'at menfezi bırakmadılar. Koca bir milleti o kadar aldattılar ve o kadar hırpalayıp ezdiler!

* * *

BİR TEKZİB

Milliyet gazetesinde (Millici) imzasıyla harekât-ı milliyyeye ait bir tefrika neşr edildiği malûmdur. Bu tefrikada Kâzım Karabekir Paşa'ya ait bazı yanlış ve garezkâr yazılar da çıkmıştı. Geçen 21 Nisan tarihli tefrikada ise [malûm maksadlarla] halife-i müslimîn ikinci Abdülmecid hazretlerinin mahdumları prens Ömer Efendi hazretlerine dair birtakım istinadât neşredilmişti.

Halife hazretlerinin mahdumları bu iftiralara derhal cevap vermişler ve hatta neşrine iki ay kadar intizar dahi etmişlerse de, bittabî' kasden basılmamıştır. Muhterem Prensin bize gönderdikleri tekzibi aynen aşağıya derc ediyoruz:

[s. 15] Muharrir Bey Efendi,

Her sahife-i gayzında Osmanlı hanedanına bir sanîa-i itham taşıyan "Ankara'lının defteri" isnadından naklen şahsıma aid neşriyatınızı 21 Nisan 1933 tarihli nüshanızda gördüm.

Hicret-i hilâfetten on sene sonra hâlâ sizi muttasıl bu eski defteri karıştırmağa mecbur eden sebebin keşfi muhtac-ı kehanet değildir. Bu ifşaat ile efkâr-ı umûmîyeyi maziye imâle ederek nazar-ı halktan halkın tehlike-i iflâsını setre uğraştığınızı, herkes gibi biz de biliyoruz. Binaenaleyh, vaz'iyet-i hâzıranın pek ciddi gailelerini gören ve takdir eden kârilerinizi müstehzi bir tebessümle okuyacakları bu tezvirata yalnız tarihi tenvir azmiyle cevap veriyorum. Anadolu'ya ha-

reketim mücerret şu üç sebebin ilcaatıyle vaki' olmuştur.

1- Düşmanın müheyyîn taarruzu karşısında müdafaa-i mülk için açılan gâzâ-yi istiklâle her ferd-i vatan gibi iştirak emrinde mükellefiyet-i vicdaniyeyi müdrik idim.

2- Hareket-i milliyeyi idare eden zevat ile hükûmet-i merkeziye arasındaki mübâyenet efkârın hanedan aleyhine bir cereyan ihdas etmekte olduğunu görerek bu iki muhit-i icraat beyninde bir vasıta-i telîf olmak istiyordum.

3- Milletin sine-i hamâsetinden doğan bu azm-i müdafaaya erkân-i hanedanın bî-gâne olmadığını fiîlen isbat ile himaye-i vatan şerefinin bir iki müteşebbisin yed-i inhisarında kalmamasına çalışıyordum. İşte bilhassa bu üçüncü sebebin -ferda-yi zafere ta'lîken- Çankaya dosyasında vakt-i merhûn bekleyen "Hurûc Ales-sultan" programını işkal edeceği endişesine mebnîdir ki Mustafa Kemal Paşa beni o saha-i fedakârîden uzaklaştırmış ve bu suretle maneviyatının belki de en büyük engelini ortadan kaldırmıştır.

Bu maksadları teşrihen hazırladığım bir arîza hareketimden iki gün sonra merhum hakan-ı sâbık hazretlerine takdim edilmiş ve Meclis-i Vükelâda da mevki'-i tezekküre konulmuştur. Bâbıâlî hazine-i evrakındaki vesaik-i resmiye ve tarihiye bakkal kâğıdı [s. 16] gibi,bil-müzayede satılmış olmasaydı, bugün o mektubu orada bulmak da kabil olacaktı.

Makalenin sernamesindeki imâ-yi garîp ile beni İngilizler hesabına hareket etmiş gibi göstermek istemeniz garezkârlığını ise o hengâmede ailece İngiliz kuvva-yi işgaliyyesinin taht-ı tarassudunda kalmış olmaklığımız tekzibe kâfidir. Bilhassa, memleket ve vatanperverlik mefhumlarını yeniden öğrenmeğe ihtiyacı olmayan şahsımın o zaman lehlerine hareket etmekle itham edildiğim, İngilizlerce ne suretle görüldüğünü, nasılsa şüpheye düşerek, Anadolu'ya geçmek üzere içinde mahfuz bulunduğum vapura mutaddan fazla "Enteralia" motorbotları göndererek beni taharri ve tevkif için emir vermeleri vâzıh bir surette gösterir.

Mukaddesatı inkâr, ahlâkiyatı istihkâr ettikçe medenileşeceğine imân eden bugünkü zihniyetin aksine inandırmak muhal olduğuna göre, bütün hukuk-u tabiîyesi gibi hakk-ı kelâmı da nez' edilmiş, hasm-ı nâtüvân halinde hudut haricine atılarak imkân-ı müdafaası bırakılmamış bir aile erkânına bu mütemadî ve nahak hücûmların ne kadar nâmerd bir taarruz, ne derece mezmum bir tecavüz olduğundan bahsetmek beyhudedir. Yalnız, ma'hûd "Ankaralı" o mülevves defter-i uzviyatının bir köşesine şunu da kaydetmelidir ki üzerinde pek masum haklar çiğnenen o mübarek vatan bir zaman "celâlîler" devrini kahr etmiş olduğu gibi, bir gün "Kemalîler" devrini de mahv edecek ve biz de hakk-ı meşru'-u kelâmımızı hakkın bu tecelli-yi münevverinden sonra isti'mal edeceğiz.

Şehzade
ÖMER FARUK

YARIN / Broşür No: 7

[s. 2] Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü Hediyesi!

Dünkü Ma'mûr Vatanın Bugünkü Perişan Vaziyetine Bir Nazar!

Cumhuriyetin onuncu yıldönümü münasebetiyle, İstanbul ve Ankara'da fevkalâde komisyonlar toplanmağa başlamıştır. Bu komisyonlar Ankara'daki, Büyük Millet Meclisi'nin kabul ettiği bir kanunla Başvekâlete merbuttur. Halk Fırkası Umumî Kâtibi Recep Bey'in riyaseti altında Dahiliye, Maarif ve Müdafaa-i Milliyye Müsteşarlarından mürekkep bulunuyor.

Geçen Temmuzun on beşinci günü Ankara'da yapılan birinci toplantıda, (Recep) Bey valilere bir tamîm tebliğ etmiştir. Tamimde, vilâyetlerde valilerle en büyük askerî kumandanın (?), Halk Fırkası ve Belediye Reislerinin, ictima'lar

akd ederek derhal işe başlamaları, nahiye ve köylerde çalışacak hey'etleri bir an evvel tesbit etmeleri emredilmiş, Türkiye'nin her tarafından Ankara'ya (ta'zîmat heyetleri) gönderilmesi lüzûmu da te'kîd olunmuştur.

Recep Bey'in [Kutlulama Komitesi Reisi] imzasıyla gönderdiği ta'mîmin beşinci ve altıncı maddeleri şudur:

[... Komisyonumuz, kutlulama işinin mahiyetini çok yüksek bulmaktadır. Yapılacak tertibat ve merasim bu yüksekliğe uyacak derecede geniş olacaktır. Yapılacak işler, Türkiye'de on yıl evvel doğan cumhuriyet güneşinin sıcaklığı ile bütün memleketi ısıtacak[1] ve on yıllık cumhuriyet devrinin vatana getirdiği ve getireceği en yüksek saadetin heyecanı herkes duyacak bir şekil ve kıymette olmalıdır.

Bunun için yapılacak işler büyük hacimde: sesli, hareketli, renkli, fikirli, mânâlı ve hesaplı olmak lâzımdır!]

Recep Bey'in tamîmi, millete yaptırılmak istenen cebrî hazırlıkların nelerden ibaret olacağını gösteriyor. Bir milletin millî günlerde bayram yapmasından tabiî bir şey olamaz. Fakat bunu herhangi bir milletin Türkiye'de olduğu gibi ordu, jandarma ve **[s. 3]** polis müdahalesiyle bayram yapmağa sürüklenmiş olduğu da görülmüş, hatta: işitilmiş şeylerden değildir.

Diktatörlüğün feyzi, nuru, harareti, şayet iddia edildiği gibi vatan havasını ısıtmış, milleti refah ve saadete kavuşturmuş ise, böyle yüce ve muazzam bir sene-i devriye içün, milletin bizzat kendisinin yer yer harekete gelerek hazırlıklarda bulunmak istemesi lâzım gelmez miydi?

Aldığı emri icradan, ona itaattan başka vazifesi olmayan askere alay alay resm-i geçit yaptırmak, muallimlerin sevki ile mektep çocuklarını alaylara iştirak ettirmek, esnafa sopa ve kamçıdan başka [nakdî ceza] tahdidi altında bayrak astı-

(1) Keseleri ılındırdığı gibi.

rıp dükkânlarını kapamak ve nihayet: her mıntıkada Halk Fırkası erkânından bazılarının masûm ve bir şeyden bîhaber kızcağızlarını beyaz bürümcüklere bürüyerek Hürriyet ve Cumhuriyet timsali yaptırmakla millî heyecan dalgalandırılacaksa, tabiî diyecek ve denecek yokdur.

Medenî heyet-i ictimaiyyelerde, mümasil hareketlerde gösteriş ve nümayişleri halkın sinesinde çırpınan samimi heyecanlar yaratır.

Mütemmim malûmat, Ankara'daki komisyonun şu yiyecek ekmek bulamayan fakir millete, milyonlara mâl olacak hayallere kapıldığını gösteriyor. Vilâyet ve kaza merkezlerinde [1000] konferans [500] temsil verilmek için tertibat alındığı anlaşılıyor. Milyonlar sarfiyla çatılıp bezenecek tâk-ı zaferlerden başka cadde ve meydanlara büyük elektrikli levhalar yapılacak, buralara: millete ve vatana verilen [refah ve saadet] madde madde tasrih edilecekmiş!

Zaten, bütün bunları: (sesli, canlı, fikirli, mânâlı) vasıflarıyla Recep Bey dahi daha evvel valilere bildirilmiş bulunuyordu. Çocuklar için iyi bir eğlence vasıtası teşkil etmesi melhuz bulunan bu fuzulî propagandanın, zavallı Türk milletinin çöken omuzlarına yükleyeceği (yeni milyonlara) eyvah!?

Bu zevat, ya akıllarından zorları vardır, âlemi aldattıklarına kani'dirler! Yahut hareketlerinde cidden samimi bulunuyorlar. Başka türlü hüküm verebilmek imkânları münselip bulunuyor. Bu iki ihtimalden ikinciye samimiyet bahsine inanabilmek onlara benzemeyi kabul etmek olacağına nazaran, birinci nokta üzerinde ısrar etmek muvafık gibi görülebilir. Konabilecek teşhisi münhasıran budur.

[s. 4] Teşrinievvelin 29'uncu günü, Türkiye'nin her tarafında gösterilecek temsilî levhalara yazılacak olan (saadet ve refah) listelerinde neler bulunacağı bittabi' şimdiden kestirilemiyor.

On sene gibi kısa bir zaman zarfında Türk milletine verilen saadet ve refah bahsi etrafıyla anlaşılabilmek için kısaca bir tasnife ihtiyaç vardır:

1- Siyasî hukuk sahasında.
2- Malî sahada.
3- İktisat ve ticaret sahasında.
4- Nafia, imar ve iskân sahasında.
5- İctimaîyat ve hars sahasında.

Görülüyor ki, tâc-dârlık ile esaret, millî hâkimiyet ile efendilikten bahs edebilmek için, evvel emirde yukarıdaki beş muhtasar tasnife tâbi' tutulmak lâzımgelen esaslar üzerinde birer birer durmak zaruretleri vardır.

Zira: Bu maddelerin her biri, Türk milletinin içinde yaşadığı vasıf ve şartların hakikî mahiyetlerini meydana çıkarmağa yarayacaktır.

Birinci plânda, on senelik (cumhuriyet)in Türk milletine hukuku esasiye sahasında verdiği inkişafın ana hatları tetkik edilmelidir:

Sadece cumhuriyet demekle demokrat bir idare kasdedilemiyeceği hakikati Türkiye ve Rusya'daki malûm şekilleri ile el ile tutulur maddelere benzetilmiştir. Aksine olarak demokrat krallıklar dahi bulunduğu gibi! Mesele samimiyet ve millete lâyık görülen hakların te'yidindedir.

Türkiye'deki hâkimiyet-i milliyye, demokrasi ve cumhuriyetten ağızlar dolusu bahs edenlerin, henüz bu mefhumlardan birinin mânâsını lâyık olduğu şekillerde anlayamamış oldukları, kendi mütezâd fiîl ve kavilleriyle sabit bulunuyor: Cumhuriyetten bahsedilen bir yerde, en despot rejimlerin ma'kûl göremeyeceği zincirleme bir mutlakiyet hüküm sürüyor. Ki, bunun adı hâkimiyet-i milliye ve cumhuriyettir. Alâmeti: mutlakiyetin elinden tutup getirdiği bir meclise, millet namına devlet reisi seçtirmekden ibaret bulunuyor. Hâlbuki,

kendisini intihap edip seçen meclis âzâsını birer birer ayırd ettikten sonra etrafına getirip kendi kendisini cumhurreisi yaptıran da, aynı şahsiyetten başkası değildir. İşte onuncu [s. 5] senesi idrak edileceği ilân edilen Türk cumhuriyeti, bu nev'i tamamen kendi şahsına münhasır bir (şey)dir!

Kaldı ki, cumhuriyet ve demokrasiden bahsedebilmek için, ilmin ta'rif ve kabul ettiği mevzuat pek başka idi:

1- Millet kendisini temsil edecek vekilleri vasıtasız seçecekti. İlmî demokrasi, millî iradenin tecellisi için bir dereceli intihap usülünü şart kılıyordu, zıddına hareket, demokrasinin sağ kolunu kıracak bir cür'et, bir küstahlık olurdu.

2- Matbuat serbestisi: Bir demokraside millet hâkimiyetini, millet murâkabesini tesis eden nâzımlardan belli başlısı idi. Bu hürriyetin olmadığı yerde, millî hâkimiyetten bahs etmek fahiş bir hata olurdu. Çünkü, milletin meclis kürsülerinden sonra gelen ve bir bakımda da ona tekaddüm eden (dili) matbuat idi.

3- Kelâm ve ictima' hürriyeti: Her vatandaşın fikir ve kanaatlerini üçüncü derecede izhar edeceği saha, kelâm sahası idi. Bunu izhar için de ictima' hakkı vardı. Millet Meclisinde söylenmeyenler, matbuat sütunlarına yazılamayanlar olursa, vatandaş bunları cem'iyet içinde söyleyip haykırabilecekdi. Kendi fikir ve kanaatinde olanları etrafına toplayabilecekti.

4- Cem'iyet kurmak hakkı: Bir ictihad ve kanaatte olan vatandaşlar aralarında siyasî cemiyetler kurabilecek, kalem ve kelâm haklarını kullanabilecekler, bu suretle de memleketin elbirliği ile idaresi mes'uliyetini yüklenebilecek sınıflar ve onların mümessilleri doğacaktı. Bu kuvvetlerin topluluk sahası da Millet Meclisleri olacaktı.

5- Tedris serbestisi: Vatandaş reşid olmayan evlâdını dilediği mektebe verebilecek, orada okutabilecekti. Yine her

vatandaş serbestçe mektep açabilecekti. Takip edeceği programı kendi çizecekti. Mekteplerde muallimlerin fikir kanaatleri dairesinde tedrisatta bulunmalarına mümânaat edilemiyecekti. Aile çocuğu sinn-i rüşde varıncaya kadar ailesinin malı idi. Ancak bundan sonra, gideceği yolu kendisi ta'yîn edebilirdi. Devlet eli ancak sıhhî ve inzibatî bir murakabeye me'zûn olabilirdi.

6- Arkasından vicdan hürriyeti geliyordu: Vatandaşın vicdanına nüfûz etmek kimselere verilmemişti. O isterse camiye gider, dilerse namaz kılar, [s. 6] âyinini de istediği gibi yapardı. Onu kimseler aykırı yollara gitmeğe cebredemezlerdi. Onun Kur'anıyla ezanına, İncili ile Tevratına müdahale etmek vazife ve selâhiyeti devletin hakkı değildi. Olamazdı.

7- Şahsî hürriyet, mesken masuniyeti, seyr ü sefer, ticaret ve şirket serbestisi idi: Vatandaş dilediği yere gidip istediği mahalde oturabilirdi. Şahsî hürriyetine kimse müdahale edemezdi. İstediği maddeler üzerinde ticaret hakkını haizdi. Devlet veya kanunlar bir maddeden ticaret suretiyle intifâî herhangi bir zümreye hasr ve tahsis edemezdi. Cemiyeti teşkil eden ferdin veya toplu bir halde bir araya gelen ferdlerin haklarına el süremezdi (Yalnız bu bahis,malî ve iktisadî buhran dolayısıyla devlete bazı müdahale zaruretleri hakkı kabul edebiliyor!)

İşte, bir yerde demokrasiden bahs edebilmek için, evvel emirde yukarıya hülâsa suretiyle sıralanan esasların varlıklarını araştırmak şarttır.

Türkiye'de, on seneden beri Türk vatandaşa te'mîn edilen siyasî haklar arasında mümasilleri var mıdır yok mudur?

İntihap serbest midir? Vatandaş Millet Meclisine nasıl meb'us seçiyor? Cumhuriyetin feyz ve saadetlerinden bahs ederek milleti son bir def'a daha tahkir etmeğe hazırlanan-

lar, şu sualin cevabını doğru dürüst verebilmeğe muktedir midirler?

O halde cevap verilmelidir:

Türkiye'de reisicumhur adı altında bir müstebit vardır. Bu müstebit, etrafına birtakım menfaat düşkünlerini toplamıştır. Bunlardan mürekkep bir meclis kurmuş, kendini de reis seçtirmiştir.

İntihap usûlü iki derecelidir. Halkın önüne bir ikinci müntehip listesi konuluyor. Bunlara rey vermeyenler, işlerinden ve memuriyetlerinden azledilirler. Müntehib-i sâniler bir araya geldikleri zaman karşılarında hazır bir liste bulurlar. Bunlar da, (milletin hâkimiyetini temsil edecek olan öz milletvekillerinin) listesidir. Bu listeyi diktatör tanzim eder, ikinci müntehipler de: Evet! derler. Neticede milletin irade ve hâkimiyeti tezahür ettirilir. Bu bir ta'yîn oyunudur. Ki, intihap adı verilmiştir.

Matbuat hürriyetine gelince: Bir vakitler Türkiye'de kısmî bir matbuat hürriyeti **[s. 7]** olduğu doğrudur. (Cumhuriyet-i mutlaka) teessüs edince, evvelâ matbuatın eli kesilmişti. (1340)da (Yavuz zırhlısı kahramanı) İhsan Bey İstiklâl Mahkemesi, bilâhare Takrir-i Sükûn Kanunu,ardından da, son matbuat tahdidi nizamı, matbuat serbestîsini Taksim meydanındaki Cumhuriyet abidesinin temellerine gömdüler. Mukadderatına hâkim ve kendi kendisinin efendi veya tâcdârı olan milletin biraz [kısaca dilli] olması lüzûmlu görülmüş olacaktı. Mebus intihabı bahsinde sağ kolu kırılıp matbuat faslında dili kesilen (tâc-dâr ve efendi milletin) kelâm hakkına geçildi: o,öteden beri olmadığı için, var telâkki edilmesinin hadd-i zâtinde mânâsı yoktu. Bir zaman verilmemiş ictimaî hakkını, mevzu'u bahs etmek fûzûlî olacağı mülâhazası, o noktaya temasa meydan bırakmamıştı.

(Efendi olan, elbet sokak ve meydan dedikodularına kadar) sükût gösteremezdi. Binâenaleyh millî hâkimiyetin bu çok ehemmiyetsiz kısmına da [!] lüzûm yoktu. Kala kala üç şey kalıyordu.

1- Cem'iyet teşkili hakkı. 2- Vicdan\serbestisi. 3- Tedris hürriyeti.

Bunlardan birincisi, cem'iyet, fırka teşkili hakkı: Türkiye'de böyle bir hak yoktur. On senede bunun dört canlı misali geçmiştir:

1- Meclis içinde İkinci Grup, 2- Terakkiperver Fırka, 3- Fethi Bey Serbest Cumhuriyet Fırkası, 4- Kurtuluş Çiftçi ve İşçi Fırkası.

Bunlardan İkinci Grup, meclis haricinde teşkilâtı yokken bile ekseriyeti almıştı. Terakkiperver Fırka bütün vaziyete hâkim olmak üzere idi. Fethi Bey fırkası ki, ferdiyetçi olmadığı halde (Yarın) onun naşir-i efkârı olmak vazifesini üzerine almıştı. Memlekette meşru'iyetin teessüsüne ve sınıfların tebellürüne o fırkayı desteklemekle muvaffak olacağına kâniydi. Bu fırka, bütün bir vatanı dalgalandırıp ırgalamış, istibdattan, zulümden usanan vatandaşlar, yataklarından taşan seller gibi medeniyyet merkezi olan büyük şehirleri uğuldatmışlardı. "Kurtuluş" Fırkasına gelince: O, beyannamesini verip programını neşrettiğinin ertesi gün sed edildi. (Yarını) da beraber sürükledi. Bu fırka Serbest Fırkayı istihlâf edecekti. Bir beşinciden bahsa lüzûm görülmemiştir. O, Millî Mücadele bidayetinde [yeşil ordu] adı altında meydana getirilmeye çalışılan **[s. 8]** bir teşekkül[2] idi. Ki, siyaset sahasına resmen intikâl etmemiştir. Ondan örnek alan başka müfrit hareketlerin bu tasnife tâbi' tutulmamaları tercih ediliyor. Maamafih demokrat olduğu iddia edilen bir cemiyette onlara da lüzûm vardı. Sınıflar arasındaki mücadeleyi tan-

(2) Ankara Merkez Hey'eti âzâsından bulunuyorduk. Çerkes Ethem Bey kuvvetleri bu teşekkülün istinâdgâhı idi.

zim ve tasnife yarayacaklardı. Bu müfrit hareketler dahi, 1336-37 senelerinde (Halk İştirâkiyyûn Partisi) firması altında görünmeye çalışıyorlardı. Mesnetleri üç beş kişi idi!

Millî hâkimiyetin teessüsüne, halkın millet işlerini murakabe etmeye alışmasına veya alıştırılmasına ma'tûf bu teşekküller ne oldular? Cumhuriyet veya millî hâkimiyeti tek bir elde teksif etmekten başka maksadı olmayan (sahtekâr hırsı) Türk milletinin en meşru' haklarını nasıl dolandırarak çarptı? Cevabı şudur:

Yukarıda bir numaralı tasnife tâbi' tutulan İkinci Grup, Lozan'da sulh akdi bahanesiyle lüzum gösterilen [tecdid-i intihaba] kurban verildi. Çünkü, (milletin hakiki iradesinin tecellisine [!] lüzûm görülüyordu!) İkinci Gruba mensup mebusların namzedlikleri bile ta'lîl olundu. Millî Mücadele akabinde hâkimiyet-i milliyyenin yediği birinci yumruk işte budur.

Terakkiperver Fırka, sabık üç nâzır, Mustafa Kemal'i Trabzon'da takviye eden vatanperver bir general ve birkaç meb'usla beraber yüzlerce bî-günah vatandaşın hayatları bahasına dağıtıldı.

Bu suretle düzme bir su-i kast hikâyesi, memlekette hâkimiyet-i milliyyenin tesisine çalışan temiz bir fırkanın kapılarını çekip kapamak vesilesine alt ve üst edildi. Şahıslara isnad edilen suikast teşebbüsleri, (hâkimiyet-i milliyyenin te'yîdi namına) millî bir fırkanın ma'nevî şahsiyetine de teşmil olundu.

Fethi Bey fırkasının, millî hâkimiyetin tecellî sahnesi olan Büyük Millet Meclisinde (Kel Ali) bey tarafından [kanla] tehdid edildiği gecede fesih hadisesi, henüz unutulmamıştır. İşte on senelik millî hâkimiyetin, cumhuriyetin, Türk milletine verdiği: [el birliği ile idare ve kontrol iştiraki hakkının] açık hesaplarıdır bunlar.

Şimdi orada, yalnız tek bir fırka, Halk Fırkası, fırkanın reisi, [s. 9] [kırklar] [üçler] ve daha bilinmez nelerle sımsıkı çemberlediği hâkimiyet-i milliye kanıyla tegaddî eden bir cumhuriyet vardır. Bir cumhuriyet ki, milletin intihap hakkını, cem'iyet kurma hukukunu çekip çalmakla [millete feyz, refah ve saadet] verdiğini, yahut getireceğini iddia edip duruyor.

Mütebâkî üç ceninden vicdan serbestîsi bahsi üzerinde uzun boylu tevakkufa ne lüzûm var? İrade-i milliyenin bu safhasındaki tecellileri de on senelik nimetler arasına dahil edilmeye yaraşacak mânâdadır.

Tedris hürriyeti mahalle mekteplerinin açılması veya kapatılması suretinde olsaydı, buna ilâve edecek i'tiraz olmamak lâzım gelirdi.

Ceza Kanununun muallime istediği kitabtan ders takrir etmek hakkını nez' ettiği bir yerde, tedris hürriyetinden bahsetmek bile mânâsız olacaktır.[3]

* * *

(Hukuk-u Esasiyye) ilmine göre, demokrat bir cem'iyet için Türkiye'de araştırılmak lâzım gelen vasıflar tahlil edildikten sonra, on senede millete kazandırılan (refah ve saadet) bahsine geçiliyor. Bunlar, beş saha üzerinde toplanacaktır: 1- Malî. 2- İktisadî ve Ticarî. 3- Nafıa ve İmar. 4- İctimaiyat. 5- Adalet te'minatı.

1- MALÎ SAHADA MİLLETE VERİLEN Nİ'METLER KISMI:

Bir cemiyeti teşkil eden ferd ile, cemiyetin sevk ve idaresi mesuliyetini yüklenen devlet arasında karşılıklı mükellefiyetler vardır. Bu, ferd ve dolayısıyla cemaat hesabına birinci

(3) Ceza Kanunu Madde: [261] - Tedrisi men'olunan bir kitabı okutturan mektep müdür ve muallimleri bir aydan üç aya kadar hapsolunur.

derecede (vergi) mükellefiyeti ile karşılaşır. Milletten vergi almak veya onu ezecek derecede vasıtalı ve vasıtasız matrahlar bulmak ma'rifet değildir. Böyle bir şeyi basit düşünceli bir çocuk da yapabilirdi. Asıl hüner, millî istitaatı diğer camiavî ihtiyaclarla te'lif ve tevzîn edebilmektedir.

Bir devletin -burada bir rejimin diyelim- beka kudreti, cemiyete karşı borçlu bulunduğu taahhütlerini ifa edip edemiyecek vaz'iyette bulunmasıyla ölçülebilir.

Bunda da esas, bütçedir. Vergiler ve onların matrah ve cibâyet tarzlarıdır:

[s. 10] Bütçe. On senelik feyizli idarenin bütçesi ne halde bulunuyor? Bu bütçeyi kim tanzim ve kim kontrol ediyor?

Madem ki Türk milletinin refah ve saadetinden bahsediliyor. O halde ortada açıksız, mütevâzin bir bütçe bulunmak lâzım gelmez miydi?

Halbuki, bu sene bütçesinde esas vergi tahsilâtı noksanı olarak [35.396.000] liralık bir açık olduğunu Maliye Vekilinin kendisi söylemiştir.

İstanbul ve Ankara'daki maliye müessesatına geçen seneden beri yapılan hususî borcun yekûnu da: [30.828.000] liraya baliğ oluyordu. Bütçe Maliye Vekilinin Millet Meclisindeki nutkundan alınmıştır.[4] Şu acıklı noktaları bir vatandaş sıfatıyla teessürler içinde kaydetmemek elden gelmez.

Bu açıklar, Türkiye'de vergi ödeme kabiliyetinin tamamen felce uğradığını göstermek itibariyle çok elîmdir. Kontrolsüz, kâğıt üzerinde doldurulan rakamları, Türk milleti şimdiye kadar nasıl ve nereden ödüyordu? On seneden beri milletin şeker gıdasından, ekmek lokmasından, gaz yakacağından, tuz ihtiyacından tarlasından, binasından ve arsasından ne alınıyor, etekler dolusu israflar ne ile besleniyordu? Görelim ve görsünler:

(4) "2" numaralı broşüre bak.

On senelik millî saadeti [Devlet maliyesi namına] millete hediye eden şu vergilerdir:

1- 25 Kânunusâni 1926 tarihli şeker kanunu. Ki, on beş kuruşa yenecek şekeri elli kuruşa çıkarmıştı. Buradaki devlet hissesi (süt çocuklarına şeker gıdasından) kilo başına [sekiz] kuruştur.

2- 725 numaralı gaz inhisarı kanunu. Başı taçlı, tâc-dâr ve efendi köylüye gaz yakmayı haram etmiş, onu (çıra) kütükleri karşısında dumana boğmuştur. Devlet hissesi kilo başına [sekiz] kuruştur.

3- Tuz inhisarı: Yalnız efendi köylüyü değil, hayvan ve davarlarını bile tuza hasret etmiştir. Memlâhada toptan teslim kilosu [altı] kuruştur. Nakliye ve ticaret payı [on iki] kuruş.

4- Tütün inhisarı. Köylünün elindeki tütünü [on] kuruşa alıp [120]ye satmağa me'murdur.

[s. 11] 5- Kibrit, sigara kâğıdı, barut ve ilâh.. inhisarları.

6- Nakliyat vergisi: demiryolları, vapurlar ve şehir vesait-i nakliyeleriyle seyahattan! Birinci mevki' yüzde: 10, ikinci yüzde 7,5, üçüncü yüzde 5 zam.

7- Kazanc vergisi: Senede [100] lira kira veren küçük esnafın aylık kiranın yüzde [55]i. Bir kısmının yüzde [45]i. Yani: ayda [20] lira dükkân kirası veren bu küçük esnaf her ay [11] lira kazanc [vergisi] veriyor demektir. Her tarafta dükkânların kapanıp alışverişlerin durmasının sebebi! Günde [100] kuruş kazanan seyyar satıcının [17] kuruşunu yani üç ekmek parasını hükûmete kazanç vergisi vermesi.

8- Boş arsalardan 331 senesindeki kıymetlerinin altı misli hesabıyla vergi alınması.

9- Kıymetli her nevî araziden binde on, kıymetsizden binde beş toprak vergisi toplanması. Kanunun yedinci maddesine göre arazi vergisinin 1331 kıymetlerinin altı misli zam ile

[mahallî varidat idareleri tarafından hod-be-hod tarhı.] Memlekette bağ ve bağçe sahiplerinin bu yüzden bağlarını söküp dümdüz çorak mer'âlara çevirmek mecburiyetinde kalışları.

10- Ağnâm vergisi diye koyun ve keçiden [60] kuruş alınması. Erzincan ve vilâyât-i şarkiyede canından bezen halkın [50] kuruşa bir koyun satmak istedikleri halde müşteri bulamadıkları hakikatinden [gafil] bulunulması.

11- Sivas'ta 30 kuruş gündelikle demiryolları kesen halkla iç ve orta Anadolu'da günde [15] kuruşa çalışanlardan [600] kuruş yol parası alınması ve ilâh.. ve ilâh..

İşte, on senelik malî feyz bunlardır. Ki, [kutlulama] günü taraf taraf projektörlü temsillerle Türk milletinin şükran gözlerine arz edilmesi pek şerefli bir şey olacaktır!

2- İKTİSAT VE TİCARET SAHASI:

Bu hususta Kutlulama Komitesi Reisi Recep beyefendiye en (sesli ve mânâlı) bir safha arz edilmek münasebetli görülmüştür.

Times gazetesinin 4 Temmuz tarihli nüshasında Osmanlı Bankası Hey'et-i Umûmiyesine **[s. 12]** izahat veren Sir (Lawrence)ın nutkunda hülâsaten tercüme:

[... Sör, Türkiye her iki cihetten fiyat düşkünlüğü ve ticaret daralmasına yakasını kapdırmıştır. Türkiye'deki vaziyetin (VAHİM ve NAZİK) safhasını izah için kısaca birkaç kalem rakam zikr etmek isterim:

1929 senesinden 1932 senesine kadar [bu seneyi önümüzdeki Kânunusânîde öğrenceklerdir tabiî!] fiyatlardaki düşkünlük, fındıkta ve afyonda: [yüzde 73] tütün ve incirde: [yüzde elli] pamuk işlerinde [yüzde elli] zeytin bağ ve üzümde: [yüzde 43]dür. Türkiye ihracatı da [152] milyondan [102 milyona düşmüştür.]

Sir Lawrence'ın yukarıdaki beyanatı, kutlulama hey'etlerinin parlak temsil tablolarına yakışacak bir refah ve saadet istatistikini ihtiva etmesi i'tibarıyle ehemmiyeti inkâr edilemez.

Buna nazaran, fındıkta ve afyonda demek, vasatî Anadolu ile Karadeniz sevâhili; tütün ve incirde demek, İzmir, Aydın, Akhisar, Samsun, Bafra, İzmit ve havalisi demek; pamuk işlerinde demek, Adana ve hinterlandı demek, zeytin bağ ve üzüm demek de, yine İzmir, Ayvalık va havalisi kasd edilmek demek olunur ki, bütün Türkiye umranî haritasına nazaran galiba [Ankara ve İstanbul] müteessir olmayan kısımda kalıyor.

Sir Lawrence'ın yalnız bir noktada vuzûhu yoktu. Ki, o da şudur: Türkiye ihracatı [52] milyon sukût etmemişti. Bu sukut daha fazla idi: [60.819.150] liraya baliğ oluyordu. İstatistik, resmî Türk menâbi'ne nazarandır.[5]

Görülüyor ki, ihracat sukut ettiği nisbette fiyatlar da düşmüştür. Vergiler yerinde hayat da pahalıdır. Demek memlekete giren paradan [tasarruf hesabına] müstahsilin cebinde kalan yoktur. Mes'ele bir lokma ve geçim mücadelesi vaz'iyetine düşmüş bulunuyor.

Müreffeh ve mes'ud halkın [sırtına yüklenen vergilerle beraber] hali budur. Yine Sir Lawrence diyor ki:

[.. Bu hesaplara göre Türkiye'de çiftçi ekseriyet-i azîmesinin iştirâ' kabiliyet ve kudretlerinin ne derecelerde düşmüş olduğunu, buna nazaran da, ticaret merkezlerindeki alışverişlerin ma'ruz kalması tabiî bulunan durgunluğu izaha lüzûm görmüyorum!]

(5) 2 numaralı broşüre müracaat.

İzmir'den hususî bildiriliyor:

[... Çivril ve Baladiz havalisinde arpalar kâmilen tarlalarda kalmıştır. Hükûmet şimendüfer ta'rifesini [henüz kavrayamadığı için] İzmir'e nekl edilemediler. Çürümeye ma'rûzdurlar. Ta'rifelerin inmemesinin sebebi rical-i hükûmetin veya akrabalarının kömür ihtikârlarına iştirakleridir. Bir kanunla kumpanyalar yerli kömür yakmak mecburiyetindedirler. Bu i'tibarla tonu 6-7 liraya tedarik edilecek kömürü "menfez ellerden" 10 liraya alıyorlar. Ta'rifeler indirilemiyor. Neticede zürrâ'ın mahsulü tarlada çürüyor. Bunlardan vergi alınacaktır!]

Yine İzmir'den bildiriliyor:

[... İzmir üzümcülüğü yeni müthiş bir darbeye daha ma'ruz kalmıştır. Hükûmet haricte "Lokarno" misaklarıyla uğraşmaktan iktisat ilmi ile alâkadar olamıyor. Yunanlılar kilitli soğuk hava vagonları tedarik etmişlerdir. Bu mevsim [6,000,000] kilo yaş üzüm ihrac edeceklerdir. Şimdi Bâdel harab ül Basra komisyonlar teşkiline çalışılıyor. Şimalî Avrupa'ya üzüm ihracatı yarıya inecektir.

İzmir geçen sene Almanya ve Şimâlî Avrupa'ya [12, 179, 832] kilo üzüm ihrac etmişti. Yarısı gitti demektir!]

Kutlulama hey'etlerinin işlerine yarayacak ciddi ve parlâk bir muvaffakiyet daha.

Bütün bunlara, on senelik ümran ve terakki faslına, bahrî ticaret kısmı da ilâve edilmelidir. Nasıl ilâve edilmesin ki, Yalova'da hamamlar yapılacak diye (60) küsur senelik hayatı olan Seyr ü Sefain idaresi iflâs etmiş, [1,800,000] lira resmî borc ve bir o kadar da hususî takıntı ile faaliyet vermiştir. Bedbaht müessese, son zamanda halka meccanen halis Yalova (radyo aktivite) suyu dağıtmak vazifesini de yüklenmişti.

Yine, on senelik refah ve saadet listesine bahrî ticaretin limanlar kısmı[nı] **[s. 14]** ithal etmemek pek saygısızlık olacaktır, o durum da mevzuubahs edilmek lâzımdı. Ediliyor:

Dünyanın bir tarafında misali görülmemiş [liman şirketi] şekli Lozan'da [kabotaj] hakkını kazanan İsmet Paşa'nın dehası eseri idi. İzmir'deki de, Halk Fırkası erkânı şöyle çöplensinler için ihdas edilmişti. İstanbul limanında karaya çıkarılan bir ton eşya masrafı, Amerika'dan İstanbul'a nakil ücretinden yüksek tutuyordu. Kılavuz, limân, fener, saha ücretleri tabiî ayrıdır. Bu vaz'iyetde eski şen İstanbul limanı, mücbir mecburiyetler altında uğrayan gemilerin uğrağı oldu. Transit geçen gemiler fuzulî masraf yapmamak için [Pire'yi] tercih ettiler. Su bile almamağa başladılar. Yalnız geçen sene [2700] vapurun İstanbul limanına uğramadan Boğazlardan geçip gittiği tesbit edilmiştir.

[50] İngiliz lirası kılavuz ücreti vermekten bittabî kaçınan seyyah vapurları artık İstanbul'u hatırlarına bile getirmiyorlar. Pire liman idaresinin tanzim ettiği son bir istatistikten, bu mevsim başlangıcından beri Pire'ye [120] seyyah vapuru uğradığını gösteriyor. Buna mukabil İstanbul'a uğrayan sadece [12]dir. İstanbul'u birkaç bin; Pire'yi [50.000] seyyah gezmiş ve o kadar para bırakıp gitmiştir. Ticaret merkezi bir memleketin iktisat hayatı için, ne acı hakikatlerdir, bunlar.

Yine Mısır gümrük idaresinin tuttuğu bir istatistik, Cumhuriyet maliye dairesinin ferasetli gümrük ta'rife tahdidatı sayesinde, Türk kereste ihracatının [1000] tona düştüğünü gösteriyor. Halbuki, dört sene evvel Türkiye Mısır limanlarına [41,600] ton kereste veriyordu. Bunun kıymeti [103,000] Mısır lirası idi. Şimdi [40,600] tonu Romanya'ya kaptırılmıştır.

Esasen tütün meselesi de böyle olmuştu: 1929'da Maliye Vekâletinin (Mısır muzlarına) yüksek ta'rife koyması yüzünden on beş milyon liralık bir tütün masrafı görülmedi miydi?

Bunlar, bütün (Cumhuriyet-i seniyenin) memlekete rahmet diye getirdiği feyizler ve saadetlerdir. Onuncu yıldönümünde (canlı ve sesli) levhalar halinde millete ilân edilmelidir.

[s. 15] 3- NAFİA VE ÜMRAN SAHASI:

Ankara i'mâr edilmiştir. Hilâf değildir. Her vekâlet için milyonlar sarf edilmek suretiyle (inkılâp rejiminin şanına lâyık) binalar yapılmış, her birinden yüzde ondan yirmiye kadar komisyonlar çekilmiştir. Maamafih bunlar, birer kiler masrafı hakkı ve diş kiraları idiler.

Şimendüferler yapılmış, her kilometrede yüzde kırk komisyon hakkı alınmıştır. Kutlulama Komitesi Reisi Recep Bey bile Nafia vekili iken: Türk ormanlarından ağaç travers tedarik edecek yerde [8.000.000] liralık demir Avrupa traversine ve teferruatına dair bir mukavele imza etmişti. Bu da elbet onun hakkı idi. O yollar, köprülerdir ki, her sene bütçesine gayet âcil tahsisatlar zammettirdi. Milletin şeker ve ekmek lokmasıyla tuz hakkı da bunları ödedi.

İskân işlerinde daha geçen gün İzmir'de (2.000.000)luk bir emlâk-ı mektûme çıkarılmadı mıydı? Bu yağmada san'at ve meslek gözetilecek yerde, hatır ve nüfûz kuvvetiyle: Tütüncü bahçivan yerine, bağcı orman mıntıkasına, zanaatkâr da köylere iskân edildiler. Neticede, tütüncü ile bağcı, san'atkârla köylü birbirine karıştı. Ve hep birden sürünmeğe mahkûm oldular.

Bilgisiz, hodbîn bir idareden başka hayır hasenat da beklenemezdi. Tabiî, o da öyle oldu.

4- İCTİMAÎ HAYAT, HARS SAHASI:

An'ane sahibi Türk milletinin ahlâk ve seciye perişanlığı, ilk birinci temsile geçecek [canlı bir mahiyet] almıştır. Moral yoktur. Seciye bitmiştir. İctimaî hayat bir daha tanzim edilemiyecek şekilde alt üst edilmiştir. Lisan, edebiyat, ma'neviyat artık orada can çekişiyor. Mektepler birer ilim-tilâve müessesesi olmaktan ziyade, inkılâp diye yapılan mantıksız harekâtın tarihçesi tekrarlanıp ezberlenilen birer cehl propaganda sahnesi olmuştur. Alt tarafı kendiliğinden bilinir.

İctimaî hayatın aile geçimi tarzı da bitmiş, yıkılmıştır. Vergi vermekten ve ekmek aramaktan göz açamayan halkın yalnız İstanbul'daki sefaleti göstermek için Himaye-i Etfâl cemiyetinin gıdasız çocuklara yapdığı üç aylık yardım listesi aşağıya alınıyor:

[s. 16] Himaye-i Etfâl İstanbul merkezi, Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında [8,645] çocuğa [3.300] kilo süt, [silik, okunamıyor] kilo şeker, [125] lira tedavî ücreti ve [47] lira ilâç parası vermiştir. Bu [8,645] çocuğun İstanbul nüfûsunun [yüzde birini] teşkil ettiği düşünülüyor mu?

Bir taraftan da ticaret odası istatistik dairesi, son yaptığı bir tetkikde bir karı bir koca ve iki çocuktan ibaret bir ailenin ayda vasatî olarak [121] liraya geçinebildiğini tesbit ediyordu. Bu, hayat pahalılığı ve kazanç fıkdanının en korkunc bir misalidir. Geçinemeyen aileler barındıkları evlerini terhînde birbirini geride bırakıyorlar. Emniyet Sandığı müdüriyeti, son üç ayda hesabı kapatılamayan [1000] eve aid dosyayı icra dairelerine vermiştir. Ziraat, Emlâk bankasıyla diğer faizci müesseselerin vaz'iyeti bundan haricdir.

Taşradaki ictimaî sefalet, artık maaşlı memur ve muallimler zümresine intikal etmiş bulunuyor. Bu iddiayı tamamen te'yît için İstanbul gazetelerinde çıkan bir telgraf habe-

rini aynen aşağı[illegible]

[Bilecik: Kıyı[illegible] üç aydan beri maaş alamay[illegible]de bulunan Bilecik muallimlerini sefaletten kurta[illegible]acaktır.]

Buna, bir de 22 Temmuz tarihli gazetelerdeki fıkra ilâve edilmelidir:

[.. Orta Anadolu'daki ilk mektep muallimlerinden "biri de" geçenlerde altı ay maaş alamadığından bahisle Maarif Vekili Reşit Galip Bey'e müracaat etmişti.]

Yukarıdaki: "biri de" kaydı, müracaatların tevalisi ve gazetelerin yazamamak ızdırabını gösteriyordu. Altı aydan beri [orta garbî Anadolu'da] muallimlere maaş veremeyen feyizli idarenin "kutlulama" günü alkışlanıp tebrik edilmemesine sebep var mıdır?

Yoksulluk ve onun ictimaî hayata vurduğu darbe, yukarıdaki canlı tablolardan daha güzel anlaşılır.

Burada, demokrat Türk cumhuriyetinin adliye ve Adalet teminatı, yine kendilerinin takdirlerine terk edilmek muvafık görülmüştür.

* * *

Onuncu sene-i devriye kutlulama mürettibleri için: (canlı, kanlı, sesli, hareketli ve fikirli) tablolardır bunlar!

near
DR590 .078 1991
c.2
Oruç, Arif, 1893 or 4-1950.
Arif Oruç'un yarını (1933)

near
DR590 .078 1991
c.2
Oruç, Arif, 1893 or 4-1950.
Arif Oruç'un yarını (1933)

TITLE

DATE DUE	BORROWER'S NAME